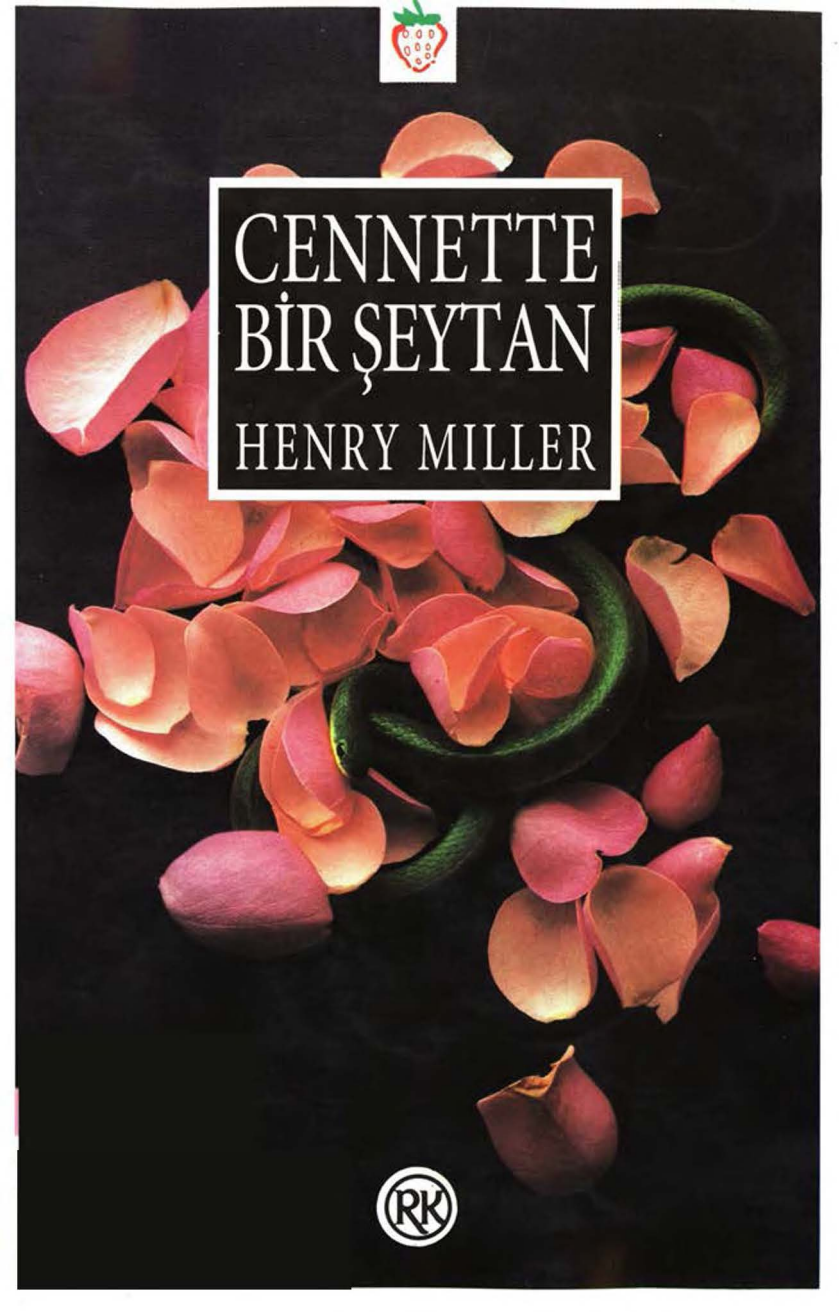

CENNETTE
BİR ŞEYTAN
HENRY MILLER
RK

HENRY MILLER

1891'de New York'ta doğdu. Yoksul bir terzinin oğluydu. Çocukluk yılları Brooklyn'de geçti. Çok genç yaşlarda edebiyatla ilgilenmeye başladı. 1930-1939 yılları arasında Paris'te yaşadı ve bu dönemde Amerikan kültürü ile bir hesaplaşma içine girdi. Paris'teki yaşantısı, 1934'te Fransa'da yayımladığı *"Yengeç Dönencesi"* adlı kitabına konu oldu. Özyaşamöyküsüne dayanan bir üçlemenin ilk kitabı olan bu romanın ardından *"Kara Bahar"* (1936) ve *"Oğlak Dönencesi"* (1939) geldi. Bu kitaplarında cinselliği son derece açık ve rahat bir anlatımla işledi, Amerikan kültürünün değer yargılarına hiç çekinmeden saldırdı. Yapıtları, bir süre müstehcenlikle suçlanarak ABD ve İngiltere'de yasaklandıysa da, Fransa'da yapılan baskıları bu ülkelere kadar ulaştı ve yaygın bir okur kitlesi tarafından sevilerek okundu. Haziran 1988'de ABD'de, California'da öldü.

HENRY MILLER' IN BAŞLICA KİTAPLARI:

Kara Bahar (Black Spring)
(Türkçesi: Ahmet Atalağ, İmge Yay., 1986)

Yengeç Dönencesi (Tropic of Cancer)
(Türkçesi: Zehra Enger, Taç Kitapları, 1971)

Oğlak Dönencesi (Tropic of Capricorn)
(Türkçesi: Aylin Sağdıç, Can Yay., 1985)

Sexus
(Türkçesi: Zehra Enger–Deniz San, Babil Kitapları, 1971)

Plexus
(Türkçesi: Reha Pınar, May Yay., 1971)

Nexus
(Türkçesi: Erhan Erman, Babil Kitapları, 1971)

Merdivenin Dibindeki Gülümseyiş
(The Smile at the Foot of the Ladder)
(Türkçesi: Tomris Uyar, Nisan Yay., 1989)

HENRY MILLER

CENNETTE BİR ŞEYTAN

Türkçesi
Rina Eskenazi

Cennette Bir Şeytan
Özgün adı: *A Devil in Paradise*, 1968

Her hakkı saklıdır.

İngilizce aslından çeviren: *Rina Eskenazi*

Basıma hazırlayanlar: *Zeynep Atayman - Canan Dilâ*

Birinci Basım: Mayıs, 1992

ISBN 975-14-0337-5
KTB 92.34.Y.0030.0453

ÇAĞDAŞ EDEBİYAT

26

Dizi no: 47

Remzi Kitabevi A.Ş.
Selvili Mescit S. 3 34440 Cağaloğlu-Istanbul
Tel: 522 7248 - 522 0583, Fax: 522 9055

Evrim Matbaacılık Ltd. Şti.
Selvili Mescit S. 3 34440 Cağaloğlu-Istanbul, 1992

CONRAD MORICAND

17 Ocak 1887'de saat 7.00 ya da 7.15'te
Paris'te doğdu.
31 Ağustos 1954'te Paris'te öldü.

Conrad Moricand ile beni, Anaïs Nin tanıştırdı. 1936 yılının sonbaharında onu Villa Seurat'taki stüdyoma getirmişti. Adamla ilgili ilk düşüncelerimin olumlu olduğunu söyleyemem. Aşırı ölçüde ciddi, ders verir gibi konuşan, sabit fikirli, bencil bir tavrı vardı. Tüm varlığını ölümcül bir hava sarmıştı.

Geldiklerinde öğleden sonranın geç bir saatiydi ve bir süre çene çaldıktan sonra Avenue d'Orleans'ta küçük bir lokantaya götürmüştüm onları. Menüyü öyle bir incelemişti ki hemen onun mızmız biri olduğu teşhisini koymuştum. Yemek süresince sürekli konuşmuş, ne var ki yemeğin keyfini çıkartmaktan da geri kalmamıştı. Ama yemekle bağdaşmayan, insana hazımsızlık veren türden bir sohbetti onunkisi.

Adamın üzerinde farkına varmaktan kendimi alıkoyamadığım garip bir koku vardı. Çayır romu, ıslak kül ve son derece kibar bir parfümden oluşan garip bir tütün karışımıydı bu koku. Daha sonra bütün bunlar ölüm kokusu diyebileceğim bir duygu uyandıracaklardı.

Moricand ile tanışmamızdan önceleri de astroloji ile uğraşan çevrelerden dostlarım olmuştu. Anaïs Nin'in yeğenlerinden biri olan Eduardo Sanchez, gerçekten derin bilgisi olan bir adamdı, psikanalizcisinin önerisi üzerine tedavi niyetiyle bu konuya kaptırmıştı kendini. Eduardo nedense bana Tanrı'nın yaratmış olduğu en yararlı canlı-

lardan biri olduğu söylenen yer solucanlarını anımsatmıştır hep. İnanılmaz bir alıp verme ve sindirme gücü vardı. Tıpkı solucanlar gibi, kendinden çok başkalarına verebilmek için didinirdi. Tanıştığımız sıralarda Eduardo, Plüton-Satürn-Üranus üçlüsünün kesişme noktalarının incelemesine dalmış, sezgilerini pekiştirmek gayesiyle tarih, metafizik ve biyografi bilimleri konusunda yazılmış belgeleri inceliyordu. Nihayet çok müthiş bir tema bulmuştu: Apokatastatis.

Moricand ile yepyeni bir dünyaya girmiştim. Yalnızca astroloji ve Eski Mısır felsefesi üzerine uzmanlaşmış biri değil, aynı zamanda ölüm sanatı ile ilgili bir bilgindi. Görünürde pek tuhaf bir fiziği vardı. Uzun boyu, iri- yarı cüssesi ve geniş omuzlarıyla bir Kızılderiliye benziyordu daha çok; hareketleri de yavaş ve ağırdı tıpkı onlar gibi. Daha sonraları bana kendi soyadı Moricand ile Kızılderili soyadı Mohikan arasında bir ilişki olduğuna inanmaktan zevk duyduğunu itiraf etmişti. Hüzünlü anlarında öylesine mahzun ve düşünceli bir ifade takınırdı ki kendini kasten Mohikanların sonuncusu yerine koyduğunu ve onlar için ağladığını sanırdınız. Öylesi anlarda yüksek ve çıkık elmacık kemikleri ve dikdörtgen kafası, durgunluğu ve umursamazlığı ona bir granit parçası görünümü verirdi.

Aslında iç dünyası karanlık, sinirli, ruh bozuklukları olan inatçı ve kaprisli biriydi. Her gün aynı şeyleri yapmaya alışmış, belli kurallara bağlı bir rahip ya da inzivaya çekilmiş bir din adamı hayatı sürerdi. Kendisi mi bu hayatı seçmişti yoksa bu tür bir hayata mı zorlanmıştı? İşte orasını kestirmek pek mümkün değildi. Yeğleyebileceği bir başka yaşam tarzından hiç söz etmez ve uzun zaman mücadele verdikten sonra kendi kaderine razı olmuş biri gibi davranmakta ısrar ederdi. Sanki iyi şans-

tan çok felaket ve cezaya daha layık görürdü kendisini. Hani onu neredeyse daha bir sempatik yapan kadınsı bir damarı da vardı ama bundan yararlanacağı yerde kişiliğine zarar vermek için kullanırdı. Tümüyle geçmişinde yaşayan, düzelemeyecek kadar mızmız, bir dilenci hayatı süren uğursuzun biriydi kısacası.

İlk tanıştığımızda onun mezarını ardında sürükleyen stoik bir filozof olduğunu söyleyebilirdim. Zamanla onun çok yönlü biri olduğunu keşfetmekte gecikmedim. İnce ve narin bir derisi ve son derece duyarlı bir kişiliği, özellikle başkalarının duygularını algılamakta usta bir yapısı vardı. Kimi zaman on altı yaşındaki bir kız kadar içine kapanık, değişken ve hassas olabiliyordu. Çok adil bir düşünce yapısı olmamasına rağmen adil olmak, tarafsız olmak, dürüst olmak için büyük çaba gösteriyordu.

Doğasında şikecilik ve kalleşlik olduğunu sezinliyordum ama kendisi sadık ve dostlarına bağlı biri olmak için elinden geleni yapıyordu. Aslına bakılırsa onda ilk sezinlediğim şey, bu kalleşlik, adını koyamadığım şikecilik oldu ama bu duygularımı doğrulayacak hiçbir tutarlı kanıt yoktu elimde. Adamın büyük bir dahi olduğunu kendi kendime telkin ederek bu önsezilerimi bastırmaya çalıştığımı çok iyi anımsıyorum.

Benim hakkımda o günlerde neler düşündüğünü kestirmem mümkün değildi. Fransız gazetelerinin bazılarında yayımlanmış olan çeviri yazılarımdan tanıyordu beni, ama tabii tanıştıktan birkaç gün sonra derhal burcumu tahmin etmiş ve doğum tarihimi öğrenmişti. (Yanılmıyorsam doğduğum saatin söylemiş olduğum gibi gece yarısı değil, öğlen olduğu düzeltmesini de yapmıştı hemen.)

Sohbetimizin büyük bir kısmını Fransızca yapmak

zorundaydık. Bu dilde fazla usta olmamam gerçekten üzücüydü, çünkü yalnızca mükemmel bir konuşmacı değil aynı zamanda Fransızcayı bir şair gibi kullanan, doğuştan dile karşı üstün bir yeteneği olan biriydi Moricand. Dahası, dilin inceliklerini ve nüanslarını seven bu adamı dinlemek çifte zevk veriyordu bana. Hem astroloji bilgimi artırıyor hem de Fransızca'yı bir müzisyenin çalgı aletini kullanması kadar beceriyle kullanan birinden müzik dinlermiş gibi dinliyordum. Üstelik adlarını yalnızca magazinlerde okumak fırsatını bulduğum ünlü kişilere ilişkin bir sürü kişisel ayrıntı ve fıkra da ekleniyordu sohbetlerimize.

Kısacası mükemmel bir dinleyiciydim. Konuşmasını seven biri, hele tek başına konuşmayı seviyorsa, kendisini can kulağı ile dinleyen, meraklı ve dikkatli bir dinleyiciden başka ne isteyebilirdi ki?

Güzel sorular da soruyordum. Faydalı, ustalıklı sorular.

Tümüyle incelendiğinde onun gözünde ben garip bir yaratık, anlamsız biri olmalıydım. Brooklyn'den kaçmış, meslek hayatının henüz başında, saf, meraklı ve hatta açgözlü, Fransızsever bir serseri. O zamanlar öyle biri olmalıydım. Her şeyden çok da insan canlısıydım (Moricand ise insanlara tamamen ilgisizdi). Üstelik ikimiz de Oğlak burcundandık ama aramızda birkaç yıl fark vardı.

Onun üzerinde uyarıcı bir etkim vardı herhalde. Benim doğal bilgisizliğimle saflığımdan gelen iyimserliğim onun tabiatındaki kötümserlik ve dikkate uyum sağlıyor ve birbirimizi tamamlıyor olmalıydık. Ben açıksözlü ve aklına geleni söyleyen biriydim; o, kararlı ve içine kapanıktı. Her yöne doğru kayar, her alana ilgi duyardım; o ise bütün bilgisini tek bir amaca yöneltmişti ve tüm varlığı ile dar ilgi alanlarına adamıştı kendisini. Fransızların

mantık ve muhakemesinin tümü ondaydı sanki, ben ise genellikle kendimle çelişkilere düşer, konuların kenarından teğet geçip uçup giderdim.

Ortak yönümüz ikimizin de Oğlak burcundan olmamızdı. Moricand "Astrolojinin Aynası" kitabında Oğlak burcundan olanların temel özelliklerini, birkaç örnekle, şu şekilde sıralamıştı:

"Filozofturlar. Araştırıcıdırlar. Büyücüdürler. Yalnız yaşamayı severler. Mezar kazıcıdırlar. Dilencidirler.

Derinlik. Yalnızlık. Endişe.

Mağaralar. Terk edilmiş yerler. Sığınaklar"

Aynı kitabında Oğlak burcundan olan bazı tipleri de sıralamıştı: "Dante, Mikelanjelo, Dostoyevski, El Greco, Schopenhauer, Tolstoy, Cézanne, Edgar Allan Poe, Maksim Gorkiy..."

Moricand'a göre belirgin Oğlak burcu özelliklerinden birkaçını daha ekleyeyim.

"Ciddi, kapanık, suskun. Yalnızlığa âşık, gizemli ve düşündürücü, her şeye tutkun."

"Üzgün ve ağırdırlar."

"Yaşlı doğmuşlardır."

"İyiden önce kötüyü görürler. Her şeyin zayıflığıdır gözlerine ilk batan."

"Hayıflanma, kendini cezalandırma, pişmanlık, sürekli vicdan azabı."

"Anılarla yaşarlar. Kindardırlar ve onlara yapılan kötülükleri asla unutmazlar."

"Pek ender gülerler ya da hiç gülmezler. Güldükleri zaman ise gülüşleri alaycı bir gülüştür."

"Derindirler. Yavaş ve güç ilerlerler. İnatçı ve terstirler. İş yapmaktan yorulmazlar. İlerlemek ve biriktirmek için her şeyden yararlanırlar."

"Bilgiye susamıştırlar. Uzun ve çetrefilli projeler üst-

lenirler. Karmaşık ve soyut şeyleri incelemeye tutkundurlar."

"Birkaç düzeyde birden yaşayabilirler. Aynı anda pek çok fikri kafalarında barındırabilirler."

"Yalnızca karanlık dehlizleri aydınlatırlar."

Her bir burçtan olanları üç bölüme ayırmıştı – ben aralık ayının yirmialtısında doğmuştum – buna göre özelliklerim şöyle sıralanıyordu:

"Çok sabırlı ve muhteris. Başarıya ulaşmak için her şeyi yapabilir. Adım adım istediklerini elde eder... Yaşamın önemini abartmaya eğilimi vardır. Kişiliğine çok bağlıdır. Nefret ve sevgileri hiç değişmez, tutarlıdır. Kendini çok üstün görür."

Bu gözlemleri birkaç nedenden ötürü sıralıyorum. Her okuyucu kendi yönünde bu özelliklere verilmesi gereken ya da gerekmeyen önemi kendisi bulacaktır.

Devam edelim... İlk tanıştığımızda Moricand, Notre Dame de la Lorette Sokağı'nda Hotel Modial adlı mütevazı bir otelde yaşıyor, daha doğrusu, varlığını sürdürüyordu. Tüm mal varlığını kaybetmenin krizini henüz yeni atlatmıştı. Meteliksiz ve günlük pratik uğraşlarla ilgisiz ve bunları yapmaktan aciz, bulduğunu yiyerek hayatta kalabilmeyi beceriyordu. Kahvaltıda iki dilim çörek ve bir kahveyle karnını doyuruyor, öğlen yemeğini geçiştirip akşamları da hemen hemen aynı şeyleri yiyerek günlerini geçiriyordu.

Anaïs'i Tanrı göndermişti. Anaïs elinden geldiğince ona para yardımında bulunuyor ve çevresindekileri de bu adama yardım etmeye zorluyordu. Moricand, Anaïs'in bana kendisini tanıştırmasındaki asıl amacın sırtındaki yükü hafifletmek umudu olduğundan hiç kuşkulanmamıştı. Anaïs bunu son derece nazik ve ince bir yöntemle, her işinde olduğu gibi hiç sezdirmeden yap-

mayı gayet iyi becermişti. Her ne ise, bu adamı defetmek istediği meydandaydı.

Anaïs benim bu adama bakacak param olmadığını çok iyi bilmesine rağmen benim cömertliğime, çevreme güveniyordu herhalde ve yeterince ilgi duyarsam en azından geçici olarak ona destek sağlayacak bir yol bulabileceğimi düşünmüş olmalıydı.

Bu tahmininde çok fazla yanılmış sayılmazdı.

Kendi açımdan bu zavallının daha sık ve daha fazla yemesini sağlamak en önemli noktaydı. Günde üç öğün garanti edecek halim olmasa bile arada bir ona yemek ısmarlamaktan geri kalmıyordum. Kimi zaman lokantaya davet ediyor, arada sırada da evimde olabildiğince güzel yemekler pişirip onu ağırlıyordum. Çoğunlukla yarı aç gezdiği için yemeğin sonlarına doğru genelde sarhoş olurdu. Şarap içerdi içmesine de sarhoşluğu şaraptan değildi, yemektendi. Zavallı gövdesi bol yemeğe alışık olmadığı için büyük miktarları hazmedemez, yarı sarhoş kalkardı. İşin komik yanı – doğrusu bunu çok iyi biliyordum – evine vardığında kendisini yine aç hissederdi. Zavallı Moricand! Bu alışkanlıklarının tuhaf yönleri bana ne kadar tanıdık gelirdi! Boş karınla yürümek, tok karınla yürümek, hazmetmek için yürümek, yemek bulabilmek için yürümek, Balzac'ın Paris'e geldiğinde gayet iyi anladığı gibi, yapacak başka bir şey olmadığı, cebinin elverdiği tek eğlence yürümek olduğu için yürümek. Hayaletleri yatıştırmak için yürümek. Ağlamak yerine yürümek. Bildik bir yüzle karşılaşabilmek gayesiyle umutsuzca yürümek. Yürümek, yürümek, yürümek... Neden bunun derinliklerine inelim ki? "Yürüme paranoyası" deyip geçelim.

Moricand'ın marazı sadece yürümek değildi, saymakla bitmezdi. Kutsal Kitaptaki Eyüp gibi her taraftan ka-

derin sillesini yemişti. Tanrı'ya Eyüp kadar inancı yoktu ama en az onun gibi güçlüydü. İşin en dikkat çekici tarafı bu gücünü alabileceği bir temelden, herhangi bir dayanaktan yoksun oluşuydu. Sıkıntısını belli etmemek için elinden geleni yapar, en azından benim önümde gözyaşı dökmemek için korkunç çaba sarfederdi. Yıkıldığı o çok ender anlarda ağladığı zamanlar benim nutkum tutulur, kendimi beceriksiz ve aciz hissederdim. Onunkisi çok özel bir ıstırap şekliydi, tüm insanların içinden ceza çekmek için neden kendisinin seçilmiş olduğunu anlayamamanın ıstırabıydı bir bakıma. Bilerek hiç kimseye zarar vermemiş, kimseyi incitmemiş olduğuna beni inandırmıştı. Yardım etmeyi, faydalı olmayı isterdi hep. Sanırım kimseye karşı kötü hisler beslemediğini, kesinlikle içinde fenalık barındırmadığını söylerken oldukça samimiydi. Başına gelen felaketlere neden olan insanla ilgili tek bir kötü söz söylemediği de doğruydu. Talihsizliğini insanlara fazlasıyla güvenmesine bağlar ve sanki bu kendi hatasıymış, onun güvenini istismar edenlerin hiç suçu yokmuş gibi yorumlardı olayları.

Zaten pek az olan pratik zekâmı kullanarak arkadaşlarıma çok az bir ücret karşılığında gidip Moricand'a fal baktırmalarını önerdim. Ya yüz frank ya da elli frank gibi bir ücret önermiştim sanıyorum. O zamanlar on ya da on beş franga düzgün bir yemek yenebiliyordu. Moricand'ın odası da ayda üç yüz franktan fazla olamazdı.

Arkadaş listemi tüketinceye kadar her şey yolundaydı. Sonraları adamcağızı yüzüstü bırakmamak için yeni tanıdıklar uydurmaya başladım. Yani ona hiç bilmediğim insanların yaşını, doğum yeri ve tarihini, saatini, yaşadıkları yeri verir ve onların yıldız falı için cebimden para öderdim tabii. Moricand'a göre, – tabii benim uydurmalarımdan hiç kuşkulanmamıştı – verdiğim insanlar

çok değişik ve çok farklı karakterler sergiliyorlardı. Kimi zaman uydurmuş olduğum insanın karakteri öylesine şaşırtıcı bir yıldız falı çıkarıyordu ki Moricand onunla tanışmak istediğini söylüyor, daha özel ayrıntılar vermem için beni zorluyor, tabii ben de ne söylediğini bilmeyen insanların rahatlığı içerisinde bir sürü palavra atıyordum.

Karakter incelemeye gelince Moricand'da insanların içini okuyan inanılmaz bir güç vardı. İnsanların karakter tablolarını yorumlarken kendi deyişiyle altıncı duyusu çok yardımcı olurdu. Çoğunlukla tabloya, günlere, tarihlere ve yerlere gerek bile duymaz, hemen karakterini okurdu insanın. Georges Pelorson'un yönettiği *Volontés* revüsüne sponsorluk yapan, revüyü mali açıdan destekleyen grubun verdiği ziyafeti ömrüm boyunca unutamam. Ben ve Eugene Jolas gruptaki tek Amerikalılardık. Davette geri kalan herkes Fransızdı ve yirmi kişi kadar olmalıydık. İçki ve yiyeceğe diyecek yoktu doğrusu. Moricand tam karşımda oturuyor, bir yanında Jolas, diğer yanında Raymond Quenueu oturuyordu. Herkesin keyfi yerindeydi ve sohbet koyulaşmıştı.

Moricand sofrada olur da bir zaman sonra astroloji konusu ortaya atılmaz olur muydu hiç? Orada öylece, buz kutusu gibi oturuyor, çevresindekileri inceleyerek sessiz sessiz midesini dolduruyordu. Daha sonra açılacak konuşmalar için malzeme topluyordu besbelli.

Ve işte hiç beklenmedik birinden hiç beklenmedik bir soru geldi. Birden odanın havası değişti, her yönden sorular yağmaya başladı. Sanki bir fanatik ya da daha kötüsü bir zırdeli keşfedilmişti. Kafayı bulmuş olan Jolas, Moricand'ın elle tutulur kanıtlar vermesini, çevresindeki insanların burcunu bulmasını istedi. Hiç kuşkusuz Moricand onunla bununla konuşurken zaten kendi ka-

fasında bir sıralama yapmıştı bile çoktan. İçinden gelen bir dürtü ile konuştuğu insanları sınıflandırmadan edemezdi. Onların tiklerini, davranış biçimlerini, ruhsal ve bedensel özelliklerini incelemek sıradan bir işti onun için. Sofrada bulunanların içinde en becerikli, en göze batan, en sivri tipleri sezinlemek konusunda pek duyarlı ve ustaydı. İstek üzerine her birine işaret ederek teker teker burçlarını söyledi: Aslan, Boğa, Akrep, Başak... En sonunda solunda oturan Jolas'a onun doğmuş olduğu yılı, günü ve hatta saati bile söyleyebileceğini fısıldadı sessizce. Böyle diyerek başını sanki gökyüzünden kuvvet alıyormuş gibi hafif yukarı kaldırdı, doğmuş olduğu günü ve biraz durakladıktan sonra da doğmuş olduğu saati çıkarıverdi ağzından. Tam isabet ettirmişti. Jolas donakalmış, soluğunu tutarak Moricand'ın kendi geçmişi ile ilgili, bazılarını en yakın arkadaşlarının bile bilmediği ayrıntıları sıralamasını dinliyordu. Ona neleri sevip sevmediğini, hangi hastalıkları geçirmiş olduğunu ve hangilerini ileride geçireceğini söyledikten sonra ancak bir hafıza okuyucusunun kaydedebileceği bir sürü şey saydı. Yanılmıyorsam doğum lekesinin yerini bile bulmuştu. (Bu türden kör vuruşlar atmaya bayılırdı Moricand, hele her koz elinde olduğu zamanlar. Sanki bir yıldız falına imzasını atıyordu mübarek.)

Biçime sadık kalarak oyun oynadığı zamanlardan sadece bir tanesiydi bu. Kimi zaman oyunları daha karanlık ve daha rahatsız edici de olabiliyordu. Her ne olursa olsun oyun gücü çok iyiydi ve bir spiritizma seansından çok daha verimliydi.

Yaşadığı otelin en üst katındaki odasını anımsamadan edemiyorum. Gayet tabii asansör yoktu ve tavan arasına ulaşabilmek için altı kat merdiven tırmanmak gerekiyordu. Bir kez içeri girdiniz mi dış dünyadan ta-

mamen kopardınız. Burası, Moricand'ın kriz döneminden kurtarmayı başarmış olduğu birkaç parça eşya ile döşenmiş, içinde rahatlıkla dolaşılabilecek ölçüde büyük ve biçimi düzgün olmayan bir odaydı. Gözünüze ilk çarpan odadaki düzendi. Her şey yerli yerinde, tam yerindeydi. Sandalyenin ya da kâğıt keseceğinin birkaç milim yerinden oynaması dahi odanın tüm havasını değiştirebilirdi. En azından Moricand öyle düşünür ve her bir nesnenin daima bulunduğu yerde durmasına özen gösterirdi. Yazı masasının üzerindeki düzen ve tertip bile onun bu konudaki titizliğini anlamaya yeterdi. Her şey mükemmel ve tertemizdi, hiçbir yerde bir toz zerreciği bile bulamazdınız.

Moricand kendisiyle ilgili konularda da aynı derecede titizdi. Gömlekleri her zaman kolalı, pantolonları daima ütülüydü. (Sanırım kendisi ütülüyordu pantolonlarını.) Ayakkabıları boyalı, kravatları gömleğine uyumlu seçilmiş olurdu. Şapkası, paltosu ya da pardösüsü hepsi sanki dolabın içinde dizilmiş gibi düzenli dururlardı. Kendisiyle ilgili Birinci Dünya Savaşı yıllarına ait çok canlı bir anıyı anlatır dururdu; yabancı askerler lejyonunda hizmet verirken karşılaştığı pislik ve sefaleti unutamamıştı bir türlü.

Bir gece arkadaşı onun üzerine kustuktan sonra nasıl sabahı dar edip kendisini dışarı atarak hendeğin içinde çırılçıplak soyunup vücudunu baştan aşağı karlarla silip temizlediğini anlatır ve sanki bütün bu pislikle karşılacağı yerde kafasına bir kurşun yemiş olmayı yeğleyebileceğini ima ederdi.

O dönemdeki meteliksizliği ve sefaleti içinde dahi nasıl zarif ve temiz, nasıl tertipli, nasıl pırıl pırıl durmayı başardığı hâlâ bir muammadır benim için. Meteliksiz bir adamdan ziyade bir kriz dönemi atlatmaya çalışan borsa

şefi gibiydi. En iyi kumaştan ve en iyi terzilerin elinden çıkmış oldukları açıkça belli olan elbiseleri büyük bir olasılıkla bir on yıl daha hiç eskimeden görünümlerini koruyacaklardı. Onlara o kadar iyi bakıyordu ki, eskimeleri mümkün değildi; zaten yamalı bile olsalar yine onun üzerinde bir başka dururlardı, aynen şık giyimli bir centilmenin giysileri gibi.

Benden tamamen farklı olan bir yanı da elbiselerini satmak yahut para karşılığında onları rehin vermek gibi bir düşüncenin hiç aklına gelmemesiydi. İyi giyinmek onda bir ihtiyaç halindeydi. Çevresindeki dünyaya kırgın bile olsa dış görünümünü aynen korumak zorundaydı. Günlük yazışmaları için dahi lüks kalem kâğıt kullanır, hatta biraz kokulu olanları tercih ederdi. El yazısı da kişiliğini yansıtan bütün özelliklere sahipti. Yazdığı yıldız falları gibi mektupları da kraliyet ailesinin mührünü, sarfettiği her sözü tartarak kullanan, fikirleri için canına kıyabilen asil bir insanın ağırlığını taşırdı âdeta.

Odasında hiç aklımdan çıkmayan garip bir komodini vardı. Sohbet gecelerimizin sonlarına doğru yavaşça bu komodine yanaşır, üzerinde duran heykelciği hafifçe yerinden oynatarak altına bir elli ya da yüz franklık sıkıştırırdım. Tabii onun beni fark etmemesine son derece özen göstererek. Bunu defalarca yapmak zorunda kalmışımdır çünkü parayı eline vermek onu incitebilir, mektupla yollamak ise hiç yakışık almazdı. Evinden ayrıldığımda onun bana en yakın metro istasyonuna ulaşacak kadar zaman tanıdıktan sonra derhal bir lokantaya koştuğu ve bir güzel karnını doyurduğu hissine kapılırdım nedense.

Onun sahip olduğu birkaç parça eşyayı beğendiğimi de belli etmemem gerektiğini öğrenmiştim, çünkü her-

hangi bir parçayı beğenmiş olduğumu söylemem bana onu vermesi ve almam için ısrar etmesine yetiyordu. İster bir kravat, ister bir baston fark etmiyor, derhal kucağıma atıyordu. Bu şekilde, bir zamanlar Moishe Kisling'e ait olan çok kıymetli bir bastona sahip olmuştum. Altın kol düğmelerini bana hediye etmek istemiş, ısrar kıyamet onu bu fikrinden vazgeçirebilmiştim. Kolalı manşetli gömlek giydiğini ve neden hâlâ, kol düğmeleri kullandığını sormaya hiç cesaretim yoktu, nasılsa başka tip gömleği olmadığını söyleyecekti.

Pencerenin yanında duran yazı masasının hemen üzerinde o sıralarda incelemekte olduğu bir iki kişinin yıldız falının şemaları iğnelenmiş dururdu. Bir usta satranç oyuncusunun elinin altında satranç tahtasını bulundurması gibi o da önceden düzenlenmiş probleminin hazır bulunduğu bu şemaların hep yakınında olmasını isterdi besbelli. Yorumlarının zaman aldığını söyler, fikirlerinin oturması için bazı konularda kendisine süre tanıması gerektiğine inanırdı. Kendi yıldız falı diğerlerinin yanında özel bir köşede sürekli asılı dururdu.

Bir denizcinin barometreye danışması gibi belli aralıklarla kendi yıldız falının şemasını inceler ve daima bir "açıklık" arardı. Anlattığına göre bir şema üzerinde ölüm, bütün çıkışların kapanması ile kendini belli ederdi. Ölümü önceden sezmenin çok zor olduğunu ve ancak kişi öldükten sonra bunu anlamanın kolaylaştığını söylerdi hep. Ölümden sonra her şeyin bir kristal gibi berraklaştığını ve ölümün grafik olarak çok çarpıcı olduğunu da eklerdi sözlerine.

Grafik üzerinde yıldız falının gidişini, şans dönemlerini, gerileme dalgalarını saptamak için kullandığı kırmızı ve mavi kalemleri hâlâ anımsıyorum. Ancak çok sabırlı bir adamın izleme zahmetine katlanacağı, yavaş

yavaş bir sağa bir sola hareket eden bir sarkacı gözlemek gibi bir şeydi bu. Azıcık sağa kaysa zevkten dört köşe olur, biraz diğer tarafa kımıldasa sinir buhranları geçirirdi. "Açıklık" sözünden neyi kastettiğini hâlâ anlamış değilim. Çünkü durumunu düzeltmek için en ufak bir gayret göstermeye yanaşmıyor, belki de sadece nefes alıp veren biri olmak istiyordu. Kişiliğine bakılırsa beklediği tek şey bir rüzgâr değişmesiydi, iş bulmak, çalışmak ya da para kazanmak onun için hiçbir anlam taşımıyordu. Tek arzusu araştırmalarına devam edebilmekti. Aslına bakılırsa kendisini bir tür kısıtlamalar çemberi içine gömmüştü. Ne bir girişim adamıydı, ne de bir gün ünlü olmayı bekleyen bir yazar yahut becerikli bir sanatkâr. Geçimini sağlayabilecek bir iş tutacak kadar esnek bile değildi. Çizdiği şemada da açıkça belirttiği gibi o kimseye benzemeyen, Moricand'dı. Kötü bir "Satürn"ün etkisinde kalmış zavallı biri. Regulus yıldızından bir ümit ışığı gördüğünde hayallere kapılan üzgün bir büyücü. Kısacası kaderin sillesini yemiş, acı dolu bir yaşam sürmeye mahkûm bir kurban.

"Hepimiz zaman zaman işimize bir ara verir nefes alırız," derdim ona sık sık. Beni dinleyecek havada olduğu zamanlar daha da ileri gider, "Neden arada bir yıldızları unutup bir tatile çıkmıyor, kaderini kendin tayin edebilecekmiş gibi davranmıyorsun?" dediğim olmuştur, "Neler olabilir kimbilir? Belki de sokakta, senin kapalı olduğunu kabul ettiğin bazı kapıları açacak birine, yabancı birine rastlayabilirsin. Unutma, Tanrının takdiri diye bir şey de vardır. Bazı şeyleri oluruna bırak, bak bakalım neler olabilir. Yıldızlarda, gökyüzünde yazılı olanları unutmayı dene biraz."

Böylesi bir konuşmaya vereceği tek yanıt önce tuhaf tuhaf yüzüme bakmak olurdu. Sanki bu bakışının altın-

da çok şey gizliymiş gibi. Sonra çok garip bir soru soran çocuğuna bir babanın gülümsemesi gibi ince, alaylı bir ifade kaplardı yüzünü ve bana acıyarak bakardı. Bu tür sorulara önceden hazır tuttuğu yanıtları, köşeye sıkıştırıldığında kullanılmak üzere önceden ezberlediği cümleleri sıralamak için hiçbir acelesi yoktu nasılsa. Bu duraklama anlarında, kendi inançlarını çabucak gözden geçiriyormuş gibi, o güne dek her söylemiş olduğunu ve o konuda her düşündüğünü kendisine bir yanılgı payı ayırarak durumu derinlemesine inceler ve konuyu ne benim ne de başka hiç kimsenin aklına bile gelmeyecek yepyeni boyutlar katarak bir kez daha aklından geçirdikten sonra, ağır ağır, hiç acele etmeden soğuk ve mantıklı bir tutumla kendi savunmasının giriş bölümüne geçerdi.

"Mon vieux,"• dediğini duyar gibiyim, "insan kader denince neleri içerdiğini anlamalı. Evren belli birtakım kurallar içerisinde işler ve aynı kurallar hem insanlar hem de yıldızlar ve gezegenler için de geçerlidir. Aynı kurallar hem insanın kaderini hem de gezegenlerin doğuşlarını ve hareketlerini belirler." Rahat koltuğunda şöyle bir geriye yaslanarak o sırada içinde bulunduğu çıkmazı yıldız falı şeması üzerinde gösterir ve "Bak *şuna!*" derdi, "şu anda içinde bulunduğum felaketten tek kurtuluş ümidim sensin." Daha sonra her zaman elinin altında hazır duran yıldız falı dosyasından bana ait şemayı çıkarır ve benim onunla birlikte bu şemada incelemeler yapmamı beklerdi. "Bak işte, şu *sen*sin" diye mırıldanırdı resimde nerede olduğuma işaret ederek. "*Sen* ve o melek Anaïs. Sizler olmasaydınız ben yok olurdum."

• *Mon vieux*: Dostum.

"Neden daha olumlu düşünmüyorsun?" diye bağırırdım. "Madem ki Anaïs'e ve bana bu kadar değer veriyorsun, bizi bu kadar önemli görüyorsun, o halde neden bize güvenmiyorsun? Neden bizim seni tamamen özgür ve bağımsız biri yapabilmek için uzattığımız yardımı geri tepiyor, dediklerimizi yapmıyorsun? İnsanın bir dostu için yapabileceği şeylerin sınırı yoktur ki!"

Tabii bu sözlerime de uygun bir yanıtı vardı. İşin üzücü yanı her söylenene bir yanıt bulmasıydı. İnanca ve inancın gücüne saygısı vardı ama kendisi inançtan yoksun bırakılmış bir zavallıydı. İşte orada şemasında görülüyordu. İnanç ondan esirgenmişti. Elden ne gelirdi ki? Ancak, kendisinin ilmin ve bilimin yolunu seçmiş ve böyle yapmakla kendi kanatlarını kesmiş olduğunu söylemezdi pek.

Ancak yıllar sonra "inanç eksikliği" olarak yorumladığı bu güçsüzlüğünün kaynağını bana açıklamak cesaretini gösterecekti. Çocukluğundaki talihsizlikler, anne ve babasının ilgisizliği, öğretmenlerinin hainliği ve özellikle onu acımasız bir biçimde eleştiren, ona manevi işkence yapan bir ortaokul hocası ondaki inanç eksikliğinin başlıca nedenleriydi. Çocukluğu ile ilgili öyküler inanılmaz derecede acı ve çirkindiler doğrusu. Hatta ondaki vicdan körlenmesini, ruhsal bunalımı açıklayacak kadar da inandırıcı.

Savaştan önce, her savaş öncesi gibi, havada tuhaf bir gerginlik vardı. Son yaklaştıkça her şey büyüyor, şekil değiştiriyor ve hızlanıyordu. Zenginler mal varlıklarını, malikânelerini, evlerini, yatlarını, maden ocaklarını mücevherlerini gözden geçirip, sağlama almakla uğraşıyorlar ve karıncalar gibi çalışıyorlardı. O zamanlar bir

kıtadan diğerine sürekli uçarak panik içindeki zenginleri taşıyan bir dostum vardı. Öyküler olağanüstüydü. Hepsi de bildik öykülerdi oysa. İğrenç derecede bildik. (İnsan bir milyarderler ordusu hayal edemiyor ama doğru.) Kimyager olan bir diğer arkadaşımın da kâh Çin, kâh Mançurya, kâh Tibet, Afganistan yahut Pakistan'dan dönüşünde anlattığı hikâyeler olağanüstüydü. Adam nerede karmaşa varsa oradaydı ve her bir öykü bir diğerine benzerdi – entrika, yalan, dolan, hile, kaçakçılık, rüşvet ve akla gelmedik şeytansı projeler. Savaşa daha bir yıl olmasına rağmen olup bitecek şeylerin belirtileri açıkça görülüyordu – yalnızca İkinci Dünya Savaşının belirtileri değil, savaşı takip eden isyan ve iç savaşların belirtileri de hazırdı.

Bohem insanlar bile yoldan çıkmışlar, entelektüellerin çoğu bilinmeyen efendilerinin hizmetinde yengeçler gibi oradan oraya itilir olmuşlardı. Yerinden yurdundan kopan, fikirlerini değiştiren genç entelektüellerin sayısı inanılmayacak kadar çoktu. Her gün hiç ummadığım birileri benim ziyaretime geliyor, içini döküyordu. Herkesin sorduğu soru hemen hemen aynıydı: *Ne zaman?* O zamana kadar hayatın tadını çıkarmaya bak! Ve biz, son geminin çağrı düdüğü çalana kadar keyfimizi sürdürmeye kararlıydık.

Bu vurdumduymazlık, umursamazlık döneminde Moricand'ın yeri yoktu. Bir kavga gürültü ile ya da polisin müdahalesiyle bitmesi çok olası şenlikli davetlere çağırılacak türden bir adam değildi hiç. Doğrusu onu bu türden çılgınlıklarla sona eren gecelere davet etmeyi hiç düşünmedim. Onu yemeğe davet ettiğimde bize katılacak bir iki dostu da dikkatle seçmeye özen gösterirdim. Bunlar çoğunlukla aynı kişiler oluyordu ve astrolojiye meraklı kimselerdi.

Bir keresinde Moricand alışılmışın çok dışında bir şey yaptı ve ansızın evime damlayıverdi. Havalardaydı sanki ve bütün öğleden sonrayı nehir kıyısı boyunca yürüyerek geçirdiğini söylüyordu. Neden sonra cebinden küçük bir paket çıkardı ve "*Senin* için!" dedi çok duygulu bir sesle. Sesinin tonundan bana yalnızca benim takdir edebileceğim cinsten bir armağan sunduğunu ima etmek istediğini hemen anlamıştım.

Bir kitaptı. Balzac'ın *Seraphita* adlı kitabıydı bu armağan.

Bu kitap olmasaydı benim Moricand ile dostluğum büyük bir olasılıkla çok farklı bir biçimde sona erebilecekti. Az sonra bu değerli armağanın bana nelere mal olduğunu okuyacaksınız.

Bu noktada zamanın çılgınlıklarına, hızlı yaşamına, herkesin ve herkesten çok da yazarların yaşadığı garip huzursuzluğa uygun olarak, duygusal nabzın önemli ölçüde daha hızlı atmakta olduğunu – en azından bende – vurgulamak istiyorum. Yoluma çıkan insanların, farklı bir dönemde olsa üzerinde bile durmaya değer bulmayacağım olayların benim için önemi büyüktü. Olaylar zincirinin yalnızca baş döndürücü değil, aynı zamanda coşturucu, âdeta sarhoş edici bir gelişmesi vardı. Paris'in Montrouge, Gentilly, Kremlin-Bicetre ya da Ivry gibi semtlerinde şöyle bir tur atmak dahi dengemin sarsılmasına yetiyordu. Dengesiz olmaya, raydan çıkmaya, sabahın erken saatlerinde aklıma estiği gibi davranmaya bayılıyordum. (Sözünü ettiğim bu yürüyüşler mutlaka sabahın erken saatlerinde aç karnına ve kafam henüz bomboşken, daktilomun başına uzun saatler oturmadan önce yapılırlardı). Tombe-Issoire yolunu alır, uzun bulvarlar boyunca Paris'in dış kesimlerine doğru ayaklarım beni nereye sürüklerse oraya yürürdüm. Geri dönüş yo-

lunda daima içgüdüsel bir çekimle kendimi *L'Age d'Or* filmi ya da Luis Bunuel'in kendisiyle özdeşleştirdiğim Rungis Meydanı'nda bulurdum. Esrarengiz bir biçimde bana filmin bazı sahnelerini anımsatan bu meydana çıkan sokakların garip isimleri, meydanın hiçbir yere ait olmayan havası, başka bir diyara benzeyen özel yapısı nedense karşı koyamadığım bir cazibe kaynağıydı benim için. Bomboş bir sokak bankına oturur, birkaç dakika gözlerimi kapar, ruhumun derinliklerine göçer ve sonra birdenbire gözlerimi açarak uykuda gezen biri gibi çevreye boş gözlerle bakardım. Banliyöden gelmiş Oğlaklar, parçalanmış sokak tabelaları, duş boneleri, kopuk emniyet kemerleri, demir kirişler, dar geçitler ve kafası kopmuş kuşlar, eğik antenler, paslanmış dikiş makineleri, kan damlayan ikonalar ve bunun gibi birçok inanılmaz görüntü alev alev yanan gözlerimin önünden geçerlerdi.

Burası bir semt veya mahalle değil sanki benim sanatsal dünyam için özel olarak yaratılmış, beni duygusal bir düğümün içine bağlamak için kasten yaratılmış bir kutuptu sanki. La Fontaine à Mulard Sokağı'ndan yukarı doğru yürürken, eğer başarılı bir şekilde metne katıştırabilirsem, bir gün önce içine giremediğim o zor pasajın (kitabımdaki) kapısını aralamamı sağlayacak birbirinden tam anlamıyla farklı üç imgeyi aklımın bir köşesinde tutmak, coşkumu yüreğimden kaçırmamak için çılgıncasına mücadele ederdim.

Brillat Savarin Sokağı, Rungis Meydanı'ndan aşağı bir yılan gibi kıvrılan bu sokak, Eliphas Levi'nin yapıtlarını dengeler, daha ötedeki Butte aux Cailles Sokağı İsa'nın haçı taşırken durduğu durakları canlandırır ve başka bir açıdaki Felicien Rops Sokağı beynimdeki çanları harekete geçirerek milyonlarca güvercinin kanat çırpışlarını da birlikte götürürdü.

Sık sık olduğum gibi eğer o gün de akşamdan kalma isem tüm bu deformasyonlar, çağrışımlar ve yorumlar daha da garip bir biçimde canlanırlar ve renklenirlerdi. Böylesi günlerde *I Ching*'in ikinci ya da üçüncü kopyasının, bir Scriabin albümünün ya da Pico della Mirandola üzerine bir araştırmanın ya da James Ensor'un yaşamı ile ilgili incecik bir kitabın postadan çıkması işten bile değildi. Yazı masamın hemen yanı başına eski şenlikli gecelerin bir hatırası olarak boş şarap şişelerini yan yana dizerdim: Nuits Saint-Georges, Geverey-Chambertin, Clos-Veugeot, Vosne Romanée, Meurseault, Traminer, Château Haut-Brion, Chambolle-Musigny, Montrachet, Baeune, Beaujolais, Anjou ve – Balzac'ın en sevdiği şarap – Vouvray. Eski dostlar bunlar, hem de son damlasına kadar yudumlanmış, tüketilmiş. Bazıları hâlâ korunmuş tatlarıyla damağımda.

Sabahları kahvaltı – kendi evimde. Koyu, kuvvetli bir kahve, iki veya üç kruasan, sıcacık, biraz reçel ve tereyağı ile. Bir parçacık da Segovia. Krallara layık bir sabah kahvaltısı.

Hafifçe geğirip, dişlerimi kürdanla temizledikten sonra parmaklarım karıncalanmaya başlayınca çevreme şöyle bir bakınır (sanki her şeyin yerli yerinde olduğunu garanti etmek istiyormuşum gibi!) ve derhal kapıyı kilitleyip yazı makinemin başına geçerdim. Yola çıkmaya hazırdım. Beynim alevler içinde.

Ama belleğimdeki Çin çekmecelerinin önce hangisini açayım? Her birinde ayrı bir formül, her birinde ayrı bir tarif, ayrı bir öneri. Bazı nesneler millattan önce altı bin yıllarına, bazıları da daha gerilere gidiyor.

Önce tozları bir temizlemem gerek. Özellikle Paris'in o incecik, yüreğe işleyen, görünmez tozunu. Köklerime doğru gerisin geriye gitmeliyim. Williamsburg, Canarsie,

Greenpoint, Hoboken, Gowanus Kanalı, Erie Havzası gibi yerlere, şimdi mezarda olan bazı dostlara, Glendale, Glen Island, Sayville, Patchogue gibi sayfiye yerlerine, şimdi çöplük alanları haline gelmiş park ve bahçelere dönmeliyim. Fransızca düşünüp İngilizce yazmalı, durgun gibi görünüp çılgınca konuşmalı, bilge kişiyi oynayıp bir salak kalmalıyım. Dengesiz olanı dengelemeli ve bu arada ipten düşmemeye özen göstermeliyim. Rungis Meydanı'nın tadını ve kokusunu belleğimde koruyarak Brooklyn Köprüsü olarak bilinen o müzik aletinin baş döndürücü koridorlarına dönmeliyim. Bu anı yaşamalıyım fakat geriye dönüş dalgasına bağlı kalarak.

Tam o sıralardaydı. Yapacak, görecek; hazmedecek, yiyecek ve içecek o kadar çok şeyin arasında, uzak ama çok iyi bilinen gezegenlerden yağıyormuş gibi bir sürü kitap yağmaya başlamıştı. *Nijinsky'nin Günlüğü, Ebedî Koca, Zen Ruhu, Sessizliğin Sesi, Mutlak Birliktelik, Tibetlilerin Ölüler Kitabı, l'Eubage, Milarepa'nın Yaşam Öyküsü, Savaş Dansları, Çinli Bir Mistiğin Düşünceleri...*

Bir gün çok büyük bir evim olursa, bir odasının tüm duvarlarına hayatımdaki arkadaşların ve kitapların öyküsünü şema halinde çizmeyi tasarlıyorum. Bir duvarda arkadaşlarımın yaşam öyküleri, diğerinde dönem dönem okuduğum kitapların öyküleri, birbirlerine bakacaklar, birbirlerini etkileyecekler, birbirlerini silecekler. Hiçbir insan yaşamındaki bunca öyküyü, bunca sonsuz deneyimi, bunca olayı sözcükler ile bir kitap içerisinde verecek kadar uzun yaşamayı hayal edemez. İnsan yaşamındaki tüm bu ucu bucağı bulunmayan deneyimler ancak grafikler ve semboller ile anlatılabilir, aynen yıldızların kendi kümelenme gizemleri gibi.

Neden böyle konuşuyorum ki? Yapılacak, tadılacak, görülecek bunca şeyin olduğu bu dönemde, geçmiş ve gelecek öylesine net ve hassas bir şekilde birleşiyorlardı ki sadece kitaplar ve dostlar değil yaratıklar, nesneler, düşler, tarihi olaylar, anıtlar, sokaklar, yer adları, yürüyüşler ve rastlantılar, sohbetler yarım kalmış düşünceler, hepsi odaklaşıyor, her biri kendi önemini ve varlığını açıklayacak bir biçimde yansıyarak çeşitli açılara, gölgelere, dalgalara bölünüyor ve tek bir vücudun uyumu içerisinde anlaşılabilir bir şema haline geliyorlardı.

Dostlarım söz konusu olduğunda birkaç saniye düşünmem koskoca bir bölüğün ya da taburun gözlerimin önünde canlanmasına yetiyordu. Ben hiçbir gayret göstermeden onlar kendilerini benim için önemleri, bana etkileri, yakınlıkları ve ruhsal derinlikleri gibi açılardan sınıflayabiliyordu. Onlar yerlerini aldıkça sanki ben de hayali bir yolda gerisingeriye yürüyor, dalgın bir meleğin ritmiyle her biri ile önceden kararlaştırılmış anda ve dakikada, o kader anında, iyi ya da kötü, buluşuyor ve öykünün içine giriyordum. Ne karman çorman bir manzaraydı! Bazıları bir sis tabakası içine gömülü, bazıları nöbetçi askerler kadar dimdik, bazıları buzullar gibi sert, bazıları sonbahar dalı gibi boynu bükük, bazıları son hızla ölüme doğru koşarak, bazıları paten yapan sarhoşlar gibi, bazıları sonsuz dehlizlerde koşturup durarak, bazıları dostlarının başının üzerinden uçup giderek, bazıları ezici yükler kaldırarak, bazıları kitaplara yapışmış, bazıları ayaklarındaki zincirle bağlı ağırlığa rağmen uçmaya çalışarak, ama hepsi de capcanlı; sınıflandırılmış, adları konmuş ve derinlik, görüş, gereksinim, koku, tat ve kalp atışları açısından kimlikleri belirlenmiş. Bazıları parıldayan gezegenler gibi askıda, diğerleri uzak yıldızlar gibi solgun. Bazıları ürkütücü bir çabuk-

lukla toparlanmış ve sonra bir nebula gibi toz olmuş; bazıları yavaş yavaş yanıbaşında yürümüş hiç belli etmeden ve çağırıverdiğinde daima hazır olmuş. Bazıları apayrı bir yerde durmuşlar, kendilerini beğenmiş oldukları için değil de gerekli olacakları anı beklemek için, hani her zaman okumak için uygun anın beklendiği ve o uygun anın hiç gelmediği, adının bile zengin vaatler taşıdığı yazarlar (örneğin Novalis) gibi. İnsan onları okumayı hep erteler nedense, o ideal dakikayı kollamak için ve o ideal dakika bir türlü gelmez.

Bütün bu baş döndürücü karmaşada Moricand'ın bir yeri var mıydı? Kuşkuluyum. O sadece döneme ait bir dekor, diğerleri gibi anlatılamayan bir olaydı belki de. Onu hâlâ o dönemde belleğimde yer ettiği haliyle anımsıyorum. Bir buğu tabakası içinde gizlenmiş soğuk, sakin, gözlerinde o garip ışıltı ve dudaklarını şekilendiren metalik bir "*Ouai!*"* Sanki kendi kendine söylüyor: "*Ouai!* Ben her şeyi bilirim. Hepsini önceden de duymuştum bunların. Uzun zamandır unutmuşum. *Ouai!* Boşversene! O labirent, o altın boynuzlu deve, kutsal çanak, Argonautlar, Bruegel'in Köy Düğünü, Akrep'in yaralandığı zamanki acı iniltisi, Areopagos, yarı delilik, kendinden geçme hali, sembiyotik, nevroz ve milyonlarca çakıltaşı arasında yapayalnız bir çiçek. Dayan. Çark dönüyor. Zaman gelir ki...." Çizdiği şemalar üzerine eğilmiştir. Geiger sayacı ile bir şeyler okuyordur. Altın dolmakalemini açar ve mor mürekkeple yıldızların adını yazmaya koyulur: Poryphyr, Proclus, Plotinus, Saint Valentin gibi. Ve bir sürü doğadışı olay, insan. Hermes Trismegitos, Tyana'lı Apollonios, Claude Saint-Martin. Ceketinin iç cebinde küçük bir ilaç şişesi taşır, içinde sa-

* *Ouai!*: Tamam!

rı sakız, günlük ve saparna bulunurdu. *Kutsallığın kokusu!* Sol elinin küçük parmağında üzerinde yin ve yang yazılı yeşim taşından bir yüzük. Dikkatlice cebinden ağır bir bronz saat çıkarır ve yere koyar. Astrolojiye göre saat dokuz buçuktur. Ay panik halindedir ve yörüngesinde garip çıkıntılar vardır. Satürn yıldızı çevresindeki sütbeyazı hare ile orada durmaktadır. *"Ouai!"* diye bağırır sanki bir tartışmanın ortasındaymışız gibi. "İzlerim. Çözümlerim. Hesaplarım. Arıtırım. Bilgelik insana yakışır fakat bilgi gerçeklerin değişmezliğidir. Operatöre bisturi bıçağı, mezar kazıcıya kazması ve küreği, analiz yapana kendi rüya kitabı ve aptala da gerzek külahı gerek. Bana gelince, benim karnım ağrımaktadır. Atmosfer çok ağır ve taşlar hazmedilemeyecek kadar ağırdır. *Kali Yuga.* Sadece 9 765 854 yılımız kaldı ve o zaman bu yılanlı çukurdan kurtulacağız. *Cesaret dostum!"*

Geriye son bir kez daha dönüp bakalım. Yıl 1939, aylardan Haziran. Hunların gelip beni yoldan çıkarmasını beklemiyorum, sadece bir tatile çıkıyorum. Birkaç saat sonra Yunanistan'a uçacağım.

Villa Seurat'taki stüdyomda benden tek geriye kalan şey, kapının karşısına gelen duvara doğum yılıma göre tebeşirle çizilmiş fal tablom. Bunlar, benden sonra evi tutacak her kimse onu biraz oyalayacaktır. Eminim cepheden bir subay ya da filozof olacaktır bu kişi.

A! Evet. Odamın diğer duvarında tavana yakın bir yerde iki satır daha yazılmış:

"Jetzt müsste die Welt versinken,
Jetzt müsste ein Wunder geschehn" *

* Şimdi dünya batmalıydı / Şimdi bir mucize olmalıydı.

Açık, ama nedir açık olan?

Ve bu, dostum Moricand ile son akşam yemeğimiz. Fontaine Sokağı'ndaki bir lokantada sürrealizmin babasının oturduğu sokağın tam karşısında mütevazı bir lokantada yiyoruz. Bir yandan ekmek koparırken bir yandan da sürrealizmden ve babasından söz ediyoruz. Yine *Nadja* ve Kutsal Ekmek söz konusu oluyor.

Moricand ve bir bakıma ben de, üzgünüz. Aklımın yarısı ertesi gün bulunmayı planladığım yer olan Rocamadour'da. Sabah, hiç kuşku yok Moricand her zamanki gibi kendi yıldız falı tablosunu inceleyecek, sarkacın hareketini izleyecek – mutlaka sola doğru kaymıştır – acaba Regulus, Rigel, Antares veya Betelgeuse ona yardımcı, azıcık yardımcı olabilecekler mi diye merak edecek. İklimin değişmesine sadece 9 765 854 yıl kalmış...

Vavin'de metro istasyonunda indiğimde yağmur çiselemektedir. Tek başıma bir kadeh içmeyi aklıma koymuşum. Oğlak burcu yalnızlığı sever ne de olsa. Ouai!. Kalabalığın tam ortasında yalnızlık. Öte dünyanın yalnızlığı değil. Dünyasal yalnızlık. *Terk edilmiş yerler.*

Çiseleme giderek hafif bir yağmur haline dönüşüyor. Gri, tatlı, melankolik bir yağmur. Sanki ahmak ıslatan yağmuru. Düşüncelerim çok gerilere sürükleniyor. Birdenbire annemin o gençlik yıllarının ilk hüzün döneminde yaşadığımız evin arka bahçesinde yetiştirdiği krizantemleri seyrediyorum. Yapay çiçeklermiş gibi öylesine, Bay Fuchs'un bize o yaz verdiği zambak ağacının tam karşısında asılı duruyorlar.

Evet, doğrudur, Oğlak burcundan insanlar yalnızlık seven canavarlardır. Yavaş, kararlı, koruyucu ve tutucu. Birkaç düzeyde birden yaşayabilen, her şeyi tam kapsamıyla düşünen, ölüm konusuna çok ilgi duyan yaratıklardır. Sürekli bir tırmanış içindedirler. Doruk çiçeği

edelweiss'ı bulmak için olacak. Belki de *ölümsüzlük* peşindedirler, kim bilir? Ana tanımaz, "anaları" tanır. Çoğu kez yüzün görünmeyen tarafından olmak üzere, pek ender gülerler. Posta pulu toplar gibi rahatlıkla dost edinirler fakat asla içli dışlı olmazlar. Nazik konuşma yerine gerçeği söyleme taraftarıdırlar. Metafizik, soyut kavramlar, elektromanyetik alanlar çeker onları. Derinliklere dalarlar. Başkalarının sivilce, delik, çıban gördüğü yerlerde onlar kometler, yıldızlar ve asteroidler görürler. İnsan yiyen köpekbalığı rolünü oynamaktan sıkıldıkları zaman kendi kendileriyle beslenirler. Paranoyaktırlar, hem de *seyyar* paranoyaklar. Sevgi ve şefkat konusunda çok sadıktırlar nefretlerinde olduğu gibi. *Ouai!*

Savaş başladıktan sonra, 1947 yılına dek Moricand'dan tek bir haber dahi almadım. Onun ölmüş olduğunu farzediyordum nedense. Sonra bir gün, tam Partington'daki yeni evimize taşındıktan kısa bir süre sonra üzerinde İtalyan bir prensesin gönderme adresi yazılı olan kalın bir zarf çıktı postadan. İçinde Moricand'ın altı ay önce yazmış olduğu bir mektup vardı. Eğer adresimi bulması mümkün olursa mektubu bana göndermesini rica etmişti prensesten. İsviçre'de Vevey yakınlarında bir köyde oturuyormuş savaş bittiğinden beri. Derhal kendisine bir cevap yazdım ve onun hayatta olmasından duyduğum mutluluğu ifade etmeye çalıştım. Acaba kendisi için yapabileceğim bir şey var mıydı? Hemen yıldırım gibi yanıtladı mektubu. Durumunun hiç de iyi olmadığını, berbat bir yerde yaşadığını yazıyordu. Tahmin etmeliydim aslında. Her zamanki gibi yarı aç ve sigara alacak kadar para bile bulamadan yaşıyormuş, dahası, odasında soba bile yokmuş. Derhal kendisine biraz yiyecek

maddesi, sigara ve benzer şeyler göndermeye hatta kimi zaman zarfın içine ayırabildiğimiz kadar para koymaya başladık. Uluslararası pul kuponu bile gönderiyordum mektup masrafı olmasın diye.

Mektuplar giderek sıklaşmaya, Moricand'ın şikâyetleri de artmaya başlamıştı. Gönderdiğimiz küçük paralar İsviçre'de fazla dayanmıyordu anlaşılan. Ev sahibesi sürekli olarak, onu kapı dışarı edeceğini söylüyor, sağlığı giderek kötüleşiyordu. Odası yaşanacak gibi değildi, herhangi bir iş bulması olanaksızdı, beş parası yoktu ve İsviçre'de dilencilik yapmak yasaktı.

Ona daha büyük miktarlarda para göndermemize olanak yoktu, kazancımız son derece sınırlıydı ve bize ancak yetiyordu. Ne yapabilirdik? Uzun uzun düşünmüş ama tek bir çıkar yol bile bulamamıştım.

Bu arada mektuplar gidip geliyordu. Lüks kâğıtlar, lüks zarflar, daima uçak postasıyla gönderilen, daima şikâyet dolu, yalvaran, giderek daha umutsuz bir ifade ile yazılmış, esaslı bir şey yapmazsam son günlerinin yaklaştığını açıkça belirten mektuplar.

Sonunda bana göre çok parlak bir fikir geldi aklıma. Dahiyane bir fikirdi. Onu bizimle yaşamaya davet edecektim. Kalan son günlerini yanımızda, olanı paylaşarak geçirmeli, sıkıntı çekmemeli, bizim evi kendi evi gibi benimsemeliydi. O kadar basit bir çözümdü ki bu, daha önce düşünemediğim için doğrusu hayıflanıyordum.

Birkaç gün bu fikrimi kendime sakladım, karıma hiç bir şey söylemedim. Böylesi bir daveti yapmak için karımı ikna etmenin zaman alacağını bilmiyor değildim. Karım misafirperver olmadığından değil de Moricand'ın kişiliğinden çekiniyordum. Hayatı, yaşamaya değer kılan, güzelleştiren tiplerden değildi pek. Sanki melankoliyi gelip omuzlarımıza tünemeye davet ediyordum.

"Onu nerede yatıracaksın?" diye sordu karım sonunda gerekli cesareti bulup ona konuyu açtığımda. Tek bir oturma odamız vardı, orada da biz yatıyorduk. Yandaki küçücük odada Val uyurdu.

"Ona stüdyomu vereceğim," dedim. Val'ın yattığı odadan birazcık daha büyük, kutu kadar bir yeri çalışma odası yapmıştım garajın altında.

Sonra en zor soru geldi: "Adamı getirtmek için parayı nereden bulacaksın?"

"İşte orasını düşünmem gerek," dedim. "Asıl önemli olan senin onu ağırlama riskine girip girmeyeceğin."

Birkaç gün boyunca bu konu üzerinde tartıştık durduk. Kafasından türlü şeyler geçiyor, durumun sakıncalarını sayıyor, benim bu işten vazgeçmemi istiyordu. Sonunda "Biliyorum, pişman olacaksın!" diye söylendi.

Anlayamadığı tek şey, neden benim öyle pek de yakın arkadaşım sayılmayacak birinin sorumluluğunu üstlenmek zorunluğu duyduğumdu. "Hadi Perles olaydı anlardım. Ya da o Rus asıllı dostun Eugene" diyordu. "İyi ama Moricand! *Ona* ne borcun var ki?"

Bu son sözü beni öfkelendirmişti. Moricand'a ne borcum vardı? Hiçbir şey. Ve *her şey*. *Seraphita*'yı benim elime tutuşturan kimdi?

Karıma durumu açıklamaya giriştim ama yarı yolda vazgeçtim. Bu saçma bir açıklama olurdu. *Seraphita* neydi ki? Sadece bir kitap! Bu tarz bir savunmadan medet ummak çılgınlıktan başka bir şey değildi.

Daha başka nedenler de vardı Moricand konusunda. Ama benim için *Seraphita* en önemlisiydi ve onun üzerinde duruyordum. Neden? Durumun derinliklerine, işin temeline inmek istiyordum. Sonunda kendimden utandım. Neden bir sürü bahane bulmalıydım sanki. Adamcağız açtı, açlıktan ölmek üzereydi. Hastaydı. Beş para-

sızdı. Kuyruğu titretmek üzereydi. Yeterli değil miydi tüm bunlar? Doğrusu onu tanıdığımdan beri hep beş parasızdı, hep onun bunun yardımıyla yaşardı. Savaş hiçbir şeyi değiştirmemiş, sadece durumunu daha da umutsuzlaştırmıştı. Benim yakın arkadaşım değilmiş, sadece bir arkadaşımmış ne fark ederdi? Yabancı biri bile olsa bizim yardımımızı istemesi, bana sığınması ona bir el uzatmak için yeterli bir sebep değil miydi? İnsan boğulan bir adama yardım etmez mi?

"Bunu yapmam gerekiyor!" diye bağırdım sonunda. "Nasıl yapacağımı bilmiyorum ama yapmalıyım. Yapacağım. Ona derhal yazıyorum." Durumu biraz yumuşatmak ve karıma biraz umut vermek için de "Bakarsın davetimizi kabul etmez." dedim.

"Hiç merak etme, üstüne atlar" dedi karım.

Oturup o gece Moricand'a durumu en ince ayrıntısına kadar açıklayan bir mektup yazdım. Yerin bir şemasını çizip, ona vereceğimiz odayı boyutlarıyla gösterdim. Odada ısıtma olmadığını, evimizin hiçbir kente yakın olmadığını, hepsini bir bir sıraladım. "Sıkıcı bulabilirsin burayı; yakında bizden başka konuşabileceğin tek kişi yok, bir kütüphane, oturup bir kahve içebileceğin bir yer, böyle şeyler arama. En yakın sinema kırk mil uzakta," diyordum. "Ama hiç değilse yiyecek ve kalacak yer sıkıntısı çekmeyeceksin." Yanımızda kendi kendisinin efendisi olacağını, ne isterse onu yapabileceğini, hatta ömrünün geri kalan günlerini eğer dilerse hiçbir şey yapmadan geçirebileceğini de hatırlatıp mektubuma son vermiştim.

Derhal yanıt geldi. Çok, hem de pek çok mutluydu. Ben onun kurtarıcısıydım. Müthiş biriydim, vesaire, vesaire.

Birkaç ayımı Moricand'ı getirtmek için gereken para-

yı toparlamak uğruna kapı kapı dolaşarak geçirdim. Kimden borç para bulabilirsem alıyordum. Biriktirdiğim birkaç kuruşu onun hesabına koydum. Yayınevimden telif hakkı avansı istedim. Nihayet Moricand'ı İsviçre'den İngiltere'ye oradan da Queen Mary ya da Elizabeth gemisi ile Amerika'ya getirtmek için tüm gereken biletleri almış ve rezervasyonları yaptırmıştım. Gemiden New York'ta inecek, oradan da San Francisco'ya uçacaktı.

Bütün bu hazırlıkları yaparken de Moricand'ın sağlığını düşünmek zorundaydım. Ya doğru dürüst beslenecek ya da ben hasta birine bakmak durumunda olacaktım. Ona yiyecek alabilmesi için bol miktarda para göndermeyi de ihmal etmiyordum. Tek beceremediğim şey evinin kira borcunu temizleyebilmekti. Oturup, yaşadığı evin hanımına gayet nazik bir mektup döşendim. Durumu izah ederek borçlarımı öder ödemez kiracısının bütün borçlarını temizleyeceğime dair şeref sözü verdiğimi ifade ettim.

İsviçre'den ayrılırken Moricand son bir mektup daha yazmıştı. Ev sahibesini memnun etmek için bütün isteklerini (!) yerine getirmek zorunda kaldığını ve sonunda her ne kadar tiksinti verici buluyor olsa da bütün görevini yapmış olduğunu, artık ev sahibesine hiçbir borcu kalmadığını söylüyordu.

Yeni yıl tatilinden birkaç gün önce uçağı San Francisco'ya indi. Arabam bozuk olduğu için dostum Lilik'e (Schatz) gidip Moricand'ı havalimanından karşılamasını ve Berkeley'deki evine yerleştirmesini rica etmiştim.

Havalimanına iner inmez Moricand adının anons edildiğini duymuş ve hayretler içinde kalmıştı. "Mösyö Moricand! Mösyö Moricand! *Attention!*" Harika bir ses onu danışmaya çağırıyordu, hem de mükemmel bir Fransızca ile. Olacak iş değildi.

Moricand kulaklarına inanamıyordu. Ne memleket! Ne servis! Bir an durakladı.

Kendisini Danışma'da Lilik bekliyordu. Lilik onu anons ettirmiş, Lilik arabasıyla gezdirmiş, yemeğe götürmüş ve hatta en iyi İskoç viskisini bile satın almıştı. Dahası Lilik ona Big Sur'un resmini hediye etmiş ve ne biçim bir cennet olduğunu anlatmıştı. Mutlu bir adamdı artık Conrad Moricand!

Aslında onu Lilik'in gidip alması bir bakıma daha iyi olmuştu.

Birkaç gün sonra baktım ki bir türlü San Francisco'ya gidemiyorum. Lilik'e telefon açtım ve bir zahmet Moricand'ı benim evime kadar getirmesini söyledim.

Ertesi gün akşam saat dokuza doğru geldiler.

Moricand'ın gelmesine yakın, kafamdan öylesine garip, tarifi imkânsız duygular geçirmiştim ki onu orada kendi bahçemin merdivenlerinin dibinde gördüğümde sanki tamamen hissizleşmiştim. (Zaten, Oğlak burcundan olanlar hislerini birdenbire açıklamazlar.)

Dostum Moricand gözle görülür bir şekilde duygulanmıştı. Birbirimize sarıldıktan sonra gözlerinden iri iri damlalar süzüldüğünü fark ettim. Sonunda evindeydi. Emniyette, rahat, sağlam.

Yatıp kalkması ve çalışması için ona verdiğim stüdyo Hotel Modial'deki çatı katının yarısı kadardı. Bir yatak, bir yazı masası ve bir küçük dolap ancak sığmıştı. İki gaz lambasının ışığında oda hiç de fena durmuyordu. Örneğin bir Van Gogh odayı pek de sevimli bulabilirdi.

Eskisi gibi çabucak odasını düzenlemiş, her şeyi yerli yerine koymuştu hemen. Bavulunu boşaltıp odasına yerleşmesi için onu bir süre odasında yalnız bile bırakmıştım. İyi geceler demek için odasına geldiğimde her şeyin aynen seneler önceki gibi yerleştirilmiş olduğunu

gördüm – kurutma kâğıdı yayılmış, mürekkep şişesi ve dolmakalemleri yan yana dizili, kalemlerin hepsinin ucu açılmış, onlar da yan yana, hem de renk sırasına göre. Komodinin üzerinde, hemen aynanın dibinde saç fırçası ve tarağı, manikür takımları, dikiş kutusu, elbise fırçası, biraz ilerisinde çerçeveli birkaç resim. Duvara, aynen okul çocukları gibi birkaç bayrak asmayı da ihmal etmemişti. Tek eksiği eski odasında duvarında asılı duran kendi doğum haritasıydı.

Gaz lambasının nasıl yakılacağını ona anlatmaya çalıştımsa da pek başarılı olamadım. İki mum yakmayı yeğlemişti. Yaşayacağı bölmenin rahat, minik bir mezara benzediği şakasını yapıp özür diledikten sonra kapıya doğru yürüdüm. Benimle birlikte dışarı kadar gelmiş, tertemiz havayı ciğerlerine çektikten sonra küçük hücresinde çok rahat edeceğinden emin olduğunu söylemişti.

Ertesi sabah onu odasında ziyarete gittiğimde en şık giysileri içinde merdivenin başında ayakta duruyor ve denizi seyrediyordu. Parlak güneşi, berrak havası ve ılıklığı ile tam bir ilkbahar günüydü. Pasifik Okyanusu'nun enginliğinden, o çok uzaktaki ufkun keskin görüntüsünden ve tüm manzaranın parlak mavi derinliğinden fazlasıyla etkilenmiş gibiydi. Uzakta bir kartal belirdi, eve doğru yaklaşırken alçaktan uçup tam önümüzde bir çalım attıktan sonra geniş bir çember çizip kayboldu gitti. Manzara ve çevre onu sersemletmişti sanki. Birden ne kadar sıcak olduğunun farkına vararak, "Tanrım," dedi "henüz ocak ayının biri!"

Merdivenden inerken, *"C'est un vrai paradis"** diye mırıldandı.

Kahvaltıyı bitirdiğimizde bana hediye ettiği sarkaçlı

* *C'est un vrai paradis*: Gerçek bir cennet burası.

saatin nasıl kurulup çalıştırılacağını gösterdi. Elinde kalmış kıymetli eşyaların en sonuncusuydu. Anlattığına göre aile yadigârıydı ve her çeyrek saatte incecik bir çan sesi duyuluyordu. Ayrıntılı mekanizmasını bana anlatmaya çalışırken sanki elinde kırılacak bir eşya tutuyormuş gibi dikkatliydi. Amerika'ya gelmeden önce, belki bir gün bozulur da tamire gerek duyarım diye San Francisco'da çok usta bir saatçinin adresini bile hiç üşenmeden soruşturup öğrenmişti.

Bu müthiş hediye için ona sonsuz şükranlarımı ifade etmeye çalıştımsa da içimde bir his bu uğursuz saati kabul etmeye karşı çıkıyordu. Evimizdeki hiçbir nesne benim için çok kıymetli değildi. Çok dikkat ve özen isteyen bir objeye sahip olmuş, başıma bela almıştım. "Beyaz bir fil bu!" diyordum kendi kendime. Yüksek sesle Moricand'a bu çok narin saatin bakımını, kurgusunu ve tamirini kendisinin üstlenmesi gerekeceğini söyledim. Sadece iki yaşında olan kızım küçük Val'ın bir süre sonra müziğini dinleyebilmek için saati kurcalamaya başlaması kaçınılmaz olduğundan Moricand'a "Bu saate sen bak, nasılsa alışıksın" diyordum.

Düşündüğümün aksine karımın onu fazla karanlık, fazla içine kapanık, fazla yaşlı ya da fazla baş belası bulmaması beni şaşırtmıştı. Tersine, adamın çok sempatik olduğunu ve de her şeyi nasıl yapması gerektiğini çok iyi bildiğini özellikle vurgulamıştı. Temizliği ve zarafeti onu çok etkilemiş olmalıydı. "Ellerine dikkat ettin mi? Ne kadar güzel elleri var, sanatçı eli sanki." Doğruydu. İri, bakımlı, ince uzun parmakları ve manikürlü tırnakları ile elleri, dikkat çekmeyecek gibi değildi.

"Hiç eski elbiselerini getirmedin mi?" diye sordum. Koyu kostümü ile sanki şehire inecekmiş gibi bir havası vardı.

Hiç eski kıyafeti yoktu. Daha doğrusu, eskisi de yenisi de, kıyafetlerinin hepsi birbirinin aynıydı. Beni tepeden tırnağa süzdüğünü fark ettim. Hiçbir şık kıyafetim ya da kostümüm yoktu artık. Kadife bir pantolon, yer yer delinmiş bir kazak, eskiciden aldığım bir ceket ve lastik ayakkabılar vardı üzerimde. En son aldığım şapkanın kenarları aşınmıştı.

"Burada giyinmeye bile gerek yok," dedim "istersen çıplak bile dolaşabilirsin."

*"Quelle vie!"** diye haykırdı. *"C'est fantastique."***

Sabahın geç bir vaktinde talk pudrası istedi benden. "Gayet tabii veririm" diyerek tıraştan sonra kullandığım kutuyu verdim.

"Yardley marka talk yok mu?" diye sordu. "Yok," dedim, "neden sordun?"

Utangaç, neredeyse kız gibi bir gülüşle "Yardley marka talktan başkasını kullanamıyorum. Şehre indiğinde bana bir kutu alırsan çok sevinirim," diye cevap verdi.

Sanki yer yarılmıştı ayaklarımın altında. Yaşamının geri kalan kısmını garanti içinde, emniyette hiçbir sorunu olmadan geçirebileceği cennet gibi bir yer bulmuştu da tek derdi "Yardley" talk pudrasıydı. Mutlaka Yardley olmalıydı. İçimdeki sese uyup "Hadi geri git, eski deliğine dön" demeliydim ama tuttum kendimi.

Küçücük bir olaydı, başkası olsa bir saçmalık, bir kapris, önemsiz bir delilik diye geçiştirebilirdim ama o an karımın haklı olduğunu, büyük bir hata yaptığımı anlamıştım. Anaïs bu keneden kurtulmak için onu bana getirmişti. Bu adamın aslında boş gezenin boş kalfası olduğunu, hayatında yararlı hiçbir iş tutmamış, şımarık,

* *Quelle vie!*: Ne güzel hayat!

** *C'est fantastique*: İnanılır gibi değil.

kaprisli, karşısındakini son damlasına kadar emmekte hiçbir sakınca görmeyen sefil biri olduğunu, hepsini anlamıştım. Her şeyi biliyor, görüyor, hissediyor ve şimdiden sonunu tahmin edebiliyordum.

Her gün ona yaşadığımız bölgenin yeni bir tarafını göstermek için dışarı çıkıyorduk. Sıcak kükürt banyolarını çok sevmiş. Avrupa'dakilerden çok daha doğal bulmuştu. İçinde büyüyen yabani çiçeklere ve kocaman bitkilere hayran olduğu için kendi başına dolaşmaya bayıldığı "balta girmemiş" bir ormanımız vardı çevrede. Avrupa'da böylesi sık ve insan eli değmemiş orman bulmak mümkün değildi. Yolun kenarına istiflenmiş kütükleri ya da kurumuş dalları hiç kimsenin gelip toplamaması onu hayretler içinde bırakmıştı. Bu kadar tahta çöpe mi gidiyordu? Bu kadar yakacak tahta işte burada çöp diye duruyor ve Avrupa'da insanlar ısıtması olmayan küçücük odalara doluşuyorlardı. "Ne ülke!" diye söyleniyordu şaşkınlıkla. "Nereye gitsem bolluk var. Tevekkeli değil Amerikalılar çok cömert insanlar!"

Karım fena bir ahçı sayılmazdı. Hatta iyi bir ahçıydı denebilir. Evimizde yiyecek ve yiyeceği sindirecek şarap boldu. Kaliforniya şarabı içerdik genelde. Fransa'daki, gündelik *kırmızı* şaraplardan çok daha iyi olduğunu söylüyordu. Ama tek bir şeye alışamamıştı. Her öğünde çorba bulamıyor ve Fransız öğünlerindeki yemek sırasını özlüyordu. Amerikan usulü hafif öğle yemeği tarzına da alışamamıştı bir türlü. Fransa'da öğle yemeğine ağırlık verilirdi, halbuki Amerika'da bizler için akşam yemeği daha önemliydi. Peynirlerimiz ve salatalarımız fena değildi ve zeytinyağı yerine daha fazla *l'huile d'arachide* (fıstık yağı) kullanmamızı tercih edecekti. Sarmısak kullanmamız da hoşuna gidiyordu. Bifteklere gelince, doğrusu hiç böylesini yememişti Avrupa'da. Arada

bir onu rahat ettirmek için konyak bile ikram ediyorduk.

Amerikan tütünü onu rahatsız ediyordu. Sigaralarımız feciydi, rezaletti. Acaba San Francisco ya da New York'ta *gauloises bleu* bulamaz mıydık? Bulabilirdik de. Ona Amerika'da Fransız sigaralarının pahalı olduğundan söz ettim. Yerine Fransız sigaralarına benzeyen bir Amerikan markasının adını verip denemesini önerdim. (Arada büyük şehirlerde yaşayan arkadaşlarıma bulabildikleri Fransız sigaralarını bana göndermelerini rica ettim. Küçük sigaralar fena değildi. Oh, çok şükür. Onları içebiliyordu. Kasabaya indiğimde İtalyan mağazalarını kolaçan ettim sigara bulabilmek için. Neyse, biraz düzene giriyoruz diyordum kendi kendime.)

Tek çözümleyemediğimiz konu kırtasiye eşyalarıydı. Dediğine göre belli boyutlarda mektup kâğıtlarına ihtiyacı vardı ve bu konuda ısrar ediyordu. Avrupa'dan getirdiği numuneyi gösterdi. Kasabaya indiğimde yanımda bu kâğıtla dükkân dükkân dolaştım. Aynı boyutlarda kâğıt bulmak imkânsızdı. Amerika'da geçerli olmayan ölçülerdi besbelli. İnanamıyordu. Amerika'da her şey boldu, nasıl olurdu da insan bir kâğıdın aynısını bulamı-yordu. Bayağı kızmıştı. Kâğıdı bir eliyle tutup diğer eliyle üzerine vurarak, "Avrupa'nın neresinde olursan ol bu kâğıdın tıpkısının aynısını bulursun. Her şeyi bol bol üreten Amerika'da bulunamıyor. *C'est emmerdant!*" • dedi.

Gerçekte bu konu benim de tepemin tasını attırmıştı. Kâğıdın ölçülerinin bu kadar önemli olduğu bir yazı düşünemiyordum. Yardley pudrasını, *gauloises bleus*'sünü, *eau de cologne*'unu, hafif parfümlü diş taşını, hepsini bulmuştum; şimdi de özel kâğıdı için başımı ağrıtıyordu.

• *C'est emmerdant!* : Can sıkıcı!

"Lütfen biraz dışarı çıkar mısın?" diye sordum. Yalvarıyordum. Alçak sesle, sakin ve rahatlatıcı konuşmaya özellikle özen göstererek. "Dışarı bak. Okyanusa bak! Gökyüzüne bak!" Açan çiçekleri, tam önümüzdeki çalılıkta öten kuşları gösteriyordum. *"Regardez-moi ça!"** diye haykırdım sonunda. Durakladım. "İnsan tüm bu güzellikler karşısında yazmak zorunluluğunu hissediyorsa tuvalet kâğıdına bile yazar!"

Konuşmam etkisini göstermişti.

"Dostum" diye başladı, "umarım çok şey istediğimi düşünmüyorsun..."

"Yok canım," dedim.

"Özür dilerim. Beni affet. Bana yaptıklarının karşılığını ödeyemem hiçbir şekilde, sana minettarım."

"Sevgili Moricand, senden minnet değil, sadece biraz mantık bekliyorum. (Katır inadını kır diyecektim de Fransızcası aklıma gelmemişti) Hiç kâğıdımız kalmamış olsa bile senin mutlu olman gerekirdi. Özgür biri oldun şimdi, farkında değil misin? Allah kahretsin işte, şu durumda benden çok daha iyisin! Bak, iyi geçinelim, her şeyi berbat etmeyelim" Gökyüzünü, kuşları, yeşil tepeleri.işaret ettim, "Bütün bunları bir sigara paketi, talk pudrası ve o tür saçmalar için berbat etmeye değmez. Konuşmamız gereken şey: *Tanrı.*"

Kafasına tuğla düşmüştü sanki. O anda özür dilemek geçti içimden ama yapmadım. Ormana doğru açık adımlarla yürümeye koyuldum. Ormanın serin derinliğinde bir su birikintisinin kenarına oturup Fransızların *examen de conscience*** dedikleri işi yapmak istedim. Kendimi onun yerine koymaya, olaya onun açısından bakmaya, madalyonun ters tarafını görmeye çalıştım. Pek

* *Regardez-moi ça!* : Şuna bakın hele!

** *Examen de conscience* : Vicdan muhasebesi.

başarılı olduğum söylenemez. Kendimi onun yerine koyamıyordum bir türlü.

"Adım Moricand olmuş olaydı," dedim kendi kendime, "çoktan intihar etmiştim."

Bir bakıma, doğrusunu söylemek gerekirse, mükemmel bir misafirdi. Günün büyük bir kısmını odasında geçiriyordu. Yemek saatleri dışında okuyor, yazıyor ya da düşünüyor olmalıydı. Odasının üzerindeki, garajdan bozma stüdyomda çalışmaya başladığımda önceleri bana daktilo sesinden rahatsız olduğunu söylüyordu. Sanki kulaklarında bir makineli tüfek varmış gibi. Zamanla alıştığını hatta daktilo sesinin onu uyardığını itiraf etti. Öğle yemeği ve akşam sofrasında dinleniyor ve bizimle sohbet etmek için fırsat kolluyordu. Çenesi bir kere açıldı mı kolaylıkla kurtulamayacağınız türden bir konuşmacıydı. Öğle yemeklerinden sonra kimi zaman birdenbire sohbetin ortasında yerimden kalkar, meseleyi karımla halletmesi için ortadan kaybolurdum. Zaman benim için çok önemlidir. Boş zamanlarımı Moricand'ı dinlemek yerine şöyle güzel bir şekerleme yaparak değerlendirmeyi tercih ediyordum.

Akşam yemekleri farklıydı. Bu sohbetlere son vermek için bir bahane uydurmak hemen hemen imkânsızdı. Her gece Moricand'ı dinlemek yerine gündüzleri yapamadıklarımı yapmayı, örneğin kitap okumayı ne kadar isterdim! İmkânsızdı, fırsat olmuyordu. Sofraya oturduk mu, kendisi yorulana dek bir türlü kalkılamazdı. Doğal olarak tüm konuşmalarımız Fransızcaydı. Amerika'ya geldikten sonra Moricand birkaç kez İngilizceyi sökmeye uğraşmış fakat sonunda vazgeçmişti. Nedense İngilizce ona yeteri kadar "sempatik" gelmiyordu. Hatta Almancadan bile beterdi. Allahtan karım, Moricand gibi bir konuşmacıyı anlayacak düzeyde olmasa bile Fransız-

cayı biraz konuşuyor ve gayet iyi anlıyordu. Ben bile onu takip etmekte zorlanıyordum kimi zaman. Çoğu kez anlattıklarını bir daha, daha basit cümleler ile tekrarlamasını rica ediyor ve sonra karıma tercüme ediyordum. Kimi zaman kendimi unutup ona İngilizce karşılık veriyor ve onun boş bakışlarına yakalanıyordum. Bu karşılıkları tercüme etmek beni terletiyordu her defasında. Karıma İngilizce bir şeyler anlatmaya çalıştığımda Moricand sanki anlıyormuş gibi başını sallıyor, karım da aynı şeyi Moricand bana Fransızca olarak bir sır söylediğinde yapıyordu. Öyle ki kimi zaman üçümüz de ayrı ayrı konulardan söz ederken, birbirimize kafa sallarken, "Hayır" yerine "Evet" derken buluveriyorduk kendimizi. Sonunda konuşma o kadar anlamsızlaşıyordu ki hepimiz birden ellerimizi havaya kaldırıyorduk. Konuya yeniden başlanıyor, ağır ağır cümleler bir kez daha tekrarlanıyordu. Sanki bir uzun ipi çimentoyla kaplamak ister gibi düşünceler, cümleler uzayıp gidiyordu birbiri ardı sıra.

Tüm anlaşmazlık ve zorlamalara rağmen iyi geçiniyorduk üçümüz de. Yalnızca uzun, tek başına sürdürdüğü monologlarda ipin ucu kaçıyordu. O zaman bile her tarafından donatılmış, örümcek ağı gibi öykülerde ya da anlaşılması olanaksız çok soyut açıklamalarda onu dinlemek bir zevkti. Öyle olurdu ki kimi zaman o konuşurken kendi isteğimle dalar gider, anlamı tümüyle kaçırır ve ses tonundaki ritmin akışına bırakırdım düşüncelerimi. Kasten ipin ucunu kaçırmayı kolaylaştırırdım. İyi zamanlarında tek kişilik bir orkestraydı Moricand.

Bir kere başladı mı seçtiği konunun önemi yoktu artık; yiyecek, giysi, gelenek, piramitler, Trismegistus ya da Eluziyen gizleri olabilirdi. Herhangi bir konu onun becerisini sahnelemesi için yeterliydi. Girift, çapraşık ve

anlamsız her konuya âşık olduğu için her seferinde başarılı ve ikna ediciydi. Küçük ayrıntılar konusunda bir kadın kadar duyarlıydı ve istenen nüansı, gölgeyi, kokuyu ya da tadı sözleriyle canlandırabiliyordu. Bir sunucunun rahatlığı, yumuşaklığı ve uzmanlığı vardı onda. Ses tonuna ölüm sessizliğindeki bir çölde duyulan gong sesini andıran bir yankı da koyabiliyordu. Sözgelimi, Odilon Redon'dan konuşulduğunda sesini çiçek renkleri, gizemli bir uyum, şeytansı duman ve hayaller, duyu düzenine konulduğunda uyarıcı ya da davetkâr, sözle anlatılamayacak kadar soyut kavram tortuları ile süslerdi. Sesini kullanma şeklinde bir armoni vardı. Bu öylesine bir armoniydi ki, bedenle ruhun birbiriyle birleştiği ve sadece müzikle iletilebilmesi mümkün olan bir kaynaşmayı anımsatıyordu. Onun, bu müziğe eşlik eden hareketleri son derece ölçülü, kısıtlı ve çoğunlukla yüz mimikleri ile sınırlıydı. Sinsi, kaba denebilecek kadar gerçekçi ve hatta şeytansı ağız ve dudak hareketleri ile keskin, delici ve ölümcül göz ifadeleriydi bunlar. Yüzündeki tüm kasları oynattığında inanılmaz derecede etkili olabiliyordu. Birkaç el vuruşu ya da parmak hareketi dışında bedeninin geri kalan kısmı hareketsizdi genelde. Zekâsı bile, sanki bu ses kutusunda, ne gırtlağında ne de göğsünde ama bunların arasında yerleşmiş bir armonide merkezleşmişti.

Böylesi zamanlarda, anlamsız bir şekilde ona bakarken kendimi iç dünyamın girdi çıktıları içerisinde kaybolmuş bulduğumda, onu bir aynalı teleskopla inceliyormuş izlenimine kapılır, görüntüsünün hızla akan bulut kümeleri gibi değişimini incelerdim.

Kâh üzgün bilge, kâh büyük gökbilimci, kâh evrenbilimci, kâh falcı, kâh derviş, kâh sihirbazdı. Bazen bir Mısırlıya, bazen bir Moğola, bazen bir İrogi ya da Mohika-

na ya da Etrüsklüye benzerdi. Çoğu kez çok eski zamanlarda yaşamış insanlar gelirdi akla. Onları ya canlandırır ya da anlık bağlılıklarla hayata döndürürdü. Hepsiyle yakın bir dostluğu varmış kadar belirgin ilişkiler içindeydi sanki. Nabukadnezar, Ptolemaios, Montezuma, Herodes, Baltazar, Jüstinyen, Solon bunlardan birkaçıydı örneğin. Uyarıcı isimlerdi bunlar bir bakıma. Ne kadar anlaşılmaz olursa olsun özünde canlandırdığı bu insanlar onun kişiliğindeki mantığa sığmayan yönleri açıklamaya yararlardı sanki. Hayli garip bir alaşımdı bu. Ne bakır, ne pirinç, ne de kehribardı. Gövdemiz anlamsız bir hastalığa yenik düştüğünde ona görünüşünü benzettiğimiz türden bir alaşımdı.

Gençliğinde yarattığı, hep içinde saklı tuttuğu ve kurtulamadığı bir düşü vardı: "Dalgın adam olmak". On altı yaşında çekilmiş bir fotoğrafını gösterdiği gün çok rahatsız olmuştum. Miskinliği, içine kapanıklığı, dalgınlığı ve yalnızlığı yüzünden hep akıl almaz ölçüde dalga geçtiğimiz bir arkadaşıma, Gus Schmelzer'e garip bir şekilde benziyordu. Ay ışığı, satürniyen ve mezarcıl gibi terimler belki de daha ta o zamanlardan ruhuna işlemişti Moricand'ın, kimbilir? Baktığınızda sol omzu üzerinde felaket habercisi bir kuş görebilir, yahut da insan teninin öldükten sonra nasıl toprak haline dönüşeceğini tahmin edebilirdiniz. Ay ışığının onun tenini nasıl daha duyarlı kıldığını, kanının akışını değiştirdiğini, gözbebeğinin içine işlediğini, bir mahkûm, bir esrarkeş ya da yasak gezegenlerin yaratığı solukluğundaki görünümünü nasıl etkilediğini hemen fark edebilirdiniz.

Aşırı güven duyduğu kaslarını kullanma gücündeki duyarlığını borçlu olduğunu iddia ettiği duyarlı antenlerini bile görebilirdiniz neredeyse. Daha da ileri gidebilirim, neden olmasın? O her zaman hüzün dolu gözleri-

nin içine baktığımda, o karanlık, şeytansı bakışlarının ta derinliğinde soğuk, kuru, sonsuz bir gezegenin, hiçbir bilim uzmanının tahmin edemeyeceği kadar zorlu bir dünyanın mağaralarından yansıyan ışıkla aydınlatılmış iç içe, sonsuzluğa kadar uzanıp giden kafatasları bile görebilirdim.

Yeniden hayata dönme sanatının bir uzmanıydı. Ölüm kokan herhangi bir şeye dokunmak kendisine can veriyordu. Her şey gömülü olduğu mezarından sızıp ona doğru akıyordu. Elini sallasa yaşadığı hayatın bir ikizini yaratabilirdi. Ne kadar şiirsel olursa olsun, her şeytansı işin sonu kül ve topraktır aslında. Moricand için geçmiş gerçekte geçmiş değil, en fazla bir müzeye benzetilebilecek bir morgdu. Yaşayan insanları tanımlarken bile müze parçalarını bir araya getiren ve onları sınıflandıran bir uzmana benzerdi. Şu an olmakta olanla geçmişte olan arasındaki ayrımı yaparken bile hiçbir heyecan belirtisi göstermezdi. Onun ortamı zamandı. Yaşamla hiçbir ilişkisi olmayan ölümsüz bir ortam.

Oğlakların birbirleri ile iyi geçindikleri, çok ortak yönleri olduğu söylenir. Diğer burçlardan olanların aksine bu toprağa sıkı sıkıya bağlı yaratıkların yapılarında o kadar farklılık vardır ki, kanımca diğer burçlardan olan insanlara kıyasla birbirlerini anlamaları hemen hemen olanaksızdır. Oğlaklar birbirlerini anlamazlar ancak anlar gibi yaparlar. Evleri ya çok derinlerde ya da çok yükseklerdedir ve uzun zaman aynı yerde barınamazlar, bu nedenle Zümrüdüanka kuşuna ya da bir deniz canavarına birbirlerinden daha yakındırlar. Aralarındaki farklılıkların başlangıçtaki konum farklılığından kaynaklanan bir yükseklik farkından doğduğunu da çok iyi bilirler. Tüm Oğlak özelliklerini aynı anda yaşamak kapasitesine sahip olduklarından kendilerini herhangi bir anda

sen ya da ben olarak tanımlayabilirler. Aralarındaki fark budur ve bir bakıma neden her şeyi affedebildiklerini ama neden asla unutmadıklarını açıklar. İnanılmaz hafızaları vardır. Asla unutmazlar. Oğlak burcundan olanlar yalnızca insanlık görevlerini, kişisel ilişkilerini değil, insanlık öncesi ya da insanlık dışı görevlerini de hiç unutmazlar. Bir solucanın çamurdan çıkması gibi büyük bir rahatlıkla tek hücre maddesine gömülebilirler. Gökyüzünden anılar taşırlar meleklerin dilini konuşuyorlarmış gibi. Diğer burçlar arasında toprağa en az uyum sağlamış olanlarıdır denilebilir. Toprak onlar için bir hücre, bir ceza çekme bölümü, yaşanması gereken bir sürgündür. Günün birinde kırılmaz kanatları ile uçup gidecekleri bir kozadır aynı zamanda. Medyum olma özellikleri ve değişkenlik konusundaki başarıları da böylelikle açıklanabiliyor. Dünyaya aslında misafirmiş, başka bir gezegene ait yaratıklarmış gibi girerler. Dünyadaki her nesneye son kez bakıyormuş, onlara elveda diyormuş gibi bir havaları vardır. Doğanın özünü kendi benliklerine sindirerek, dünyayı terk ederken girecekleri farklı bir form veya beden şekline hazırlık yapıyorlardır sanki.

Herkes bir kere ölürken onlar sayısız kez ölümü yaşamışlardır. Yaşama *ya da* ölüme karşı bağışıklıkları ancak bu şekilde açıklanabilir. Gerçekte olmaları gereken yer gizin merkezidir, orada her şey açık seçik anlaşılabilir. Apayrı bir dünyada hayallerini örerek "öz" evlerindeymiş gibi yaşarlar.

Daha geleli henüz bir hafta olmuştu ki beni, "konsültasyon" yapmak için hücresine çağırdı. Kodein kullanımı ile ilgili olarak görüşlerimi almak istiyordu. İsviçre'de yaşamış oldukları bir karabasan gibiydi. İkinci Dünya Sa-

vaşı'nda başına gelen felaketler bile İsviçre'de olanların yanında hiç kalırdı. Kendisi bir İsviçre vatandaşı olmasına ve İsviçre doğduğu ülke olmasına rağmen İsviçreliler ona çok acı vermişlerdi. Öyle ki sonunda bir türlü önüne geçemediği alerjik bir kaşıntı sahibi olmuştu. Pantalonunu yukarı sıyırıp bacaklarını gösterdiğinde doğrusu donakalmıştım. Bacakları baştan aşağıya yara içindeydi. Bu konuda daha fazla konuşmaya gerek yok gibiydi.

Ah, ona biraz kodein bulabilseydim her şey hallolacak, düzenli uyayabilecek, kaşıntısı tümü ile iyileşmese bile hiç değilse rahat edebilecekti. Ertesi gün kasabaya indiğimde acaba ona biraz kodein alamaz mıydım? Tabii, alacağımı söyledim.

Ne uykusuzluk çekmiş, ne de uyku versin diye bir ilaç kullanmıştım. Kodeinin ancak doktor reçetesi ile satın alınabileceğini de bilmiyordum. Eczacıdan bunu duyduğumda şaşırdım ama Moricand'ı hayal kırıklığına uğratmamak için tanıdık iki doktordan bana reçete yazmalarını rica ettim. Reddettiler.

Moricand çok öfkelenmişti. Amerikalı doktorların ona işkence çektirmek için işbirliği yaptığına inanıyor, bağırıp çağırıyordu. "Ne saçmalık bu!" diye haykırdı. "İsviçre'de bile reçetesiz satılır bu meret. Kokain veya esrar bulmak daha kolay bu memlekette. Keşke onları isteseydim."

Uykusuz geçirdiğini söylediği iki geceden sonra bir konsültasyon daha yaptık. Yeni bir fikir gelmişti aklına. İsviçre'deki doktoruna yazacak ve ondan zarfın içine az miktarlarda kodein koyup kendisine postalamasını rica edecekti. Basitti aslına bakılırsa. Karşı çıktım, çünkü miktarı ne olursa olsun yasadışı sayılabilecek bir hareketti. Yalnızca onu değil, beni de suçlu bir duruma düşürecekti.

"Ne memleket! Ne memleket!" diye söyleniyordu ellerini havalara kaldırarak.

"Yeniden sıcak banyolara başlasana, bir de onları dene" diye önerdim. Sanki ona bir kaşık motor yağı içmesini önermişim gibi bir eda ile deneyeceğine söz verdi.

Tam odasından çıkarken bana eski ev sahibesinden gelen bir mektubu gösterdi. Kadın borcumu ve ona vermiş olduğum sözü hatırlatıyordu. Kadını ve uğursuz faturasını tamamen unutmuştum.

Bankada hiç paramız yoktu. Cebimde kalan parayı çıkardım. "Belki bir süre susar bu parayı alınca" dedim Moricand'ın masasına bırakarak.

Bir hafta kadar sonra beni yine odasında ağırladığında elinde yeni açmış olduğu bir zarf vardı. Zarfın içine bakmamı istedi. Zarfın içinde İsviçreli kimyagerinin ona hizmet vermekten duyduğu mutluluğu belirten mektubu vardı. Sonra avucunun içinde tuttuğu minik kapsülleri gördüm.

"İşte bak, gördün mü?" dedi, "her şeyin bir yolu vardır."

O kadar öfkelenmiştim ki dilim tutulmuştu. Aslında durum tersine olmuş olsaydı, yani ben acı çekseydim herhalde aynı şeyi yapardım. Çaresizdi anladığım kadarıyla. Sıcak banyolardan da fayda görmemişti. Söylediğine göre daha da fenalaşmıştı banyolardan sonra. Bir daha denemeyecekti artık, bitmişti banyolar. Onu zehirlemişlerdi.

İlacını almaya başladığından beri artık ormanda düzenli yürüyüşlere çıkıyordu. İyi, dedim kendi kendime, biraz hareket etmeye ihtiyacı vardı. Yürüyüşler bir süre sonra giderek arttı, fazla yürüyüşten kanı kaynıyordu bu sefer de. Bir yandan gezintilerin onun İsviçreli ruhuna iyi geldiğini söylüyor, öte yandan fiziksel olarak daya-

nılmaz derecede yorulduğundan yakınıyordu. Her defasında son derece mutlu ve yorgun, "bu gece ilaç almadan uyuyabileceğim herhalde," diyordu.

Aldatıyordu kendini oysa. Kaşıntı nöbetleri daha da azıyordu. Uykusunda bile vücudunu kaşıyor ve kaşıntılar, yaralar gözle görülür biçimde yayılıyordu. Bacaklarından kollarına sıçramıştı. Kısa bir süre sonra bu kaşıntı veren yaralar üreme organları dışında tüm vücudunu saracaktı.

Arada bir unutuluyordu yaralar. Örneğin uzaktaki bir arkadaşından ya da savaştaki faaliyetlerinden dolayı hâlâ hapiste olan bir dostundan haber aldığında, Fransızca konuşan misafirlerimiz geldiğinde morali düzeliveriyordu. Kimi zaman mükemmel bir akşam yemeği bile sinirlerini yatıştırmaya yetiyordu. Söylediğine bakılırsa böyle durumlarda kaşıntı tamamen yok olmuyor ama kendisi kaşınmadan durabiliyordu.

Zaman geçtikçe çevremdekilerin bana hediyeler vermekten hoşlandığını anlamıştı. Postadan içinde çeşitli türden eşya bulunan paketler gelirdi adıma. Bu armağanların çoğunlukla gerçekten ihtiyacını duyduğumuz cinsten olmalarına Moricand çok şaşırırdı. O hafta şarabımız bitmişse bir dostum elinde bir kasa şarap ile bizi ziyarete gelir, odunumuz tükenmişse mutlaka komşulardan biri birkaç aylık odun bırakırdı kapımıza. Kitap, dergi türünden hediyeler sürekli olarak gönderilirdi. Arada bir deste ile posta pulu geldiği bile olurdu. Tek sıkıntımız para bulmaktı. Paramız damla damla gelir, çoğu zaman da vaktinden önce tükeniverirdi.

Armağan akışını Moricand dikkatle izler, eve gelen konukların en sıkıcı olanlarının bile yükümüzü hafifletmede bize yardımcı olduklarının farkına varırdı. "Çok doğal," derdi. "Burcunda yazılı. Jüpiter seni terk ettiği

zamanlarda bile mutlaka seni koruyan bir güç var. Dahası, en talihsiz zamanlarında bile sonunda her şey senin çıkarına dönüşmeye mahkûmdur. Kaybetmen mümkün değil!"

Hayatım boyunca çektiğim sıkıntıları, karşılığını alamadığım iyilikleri, katıldığım mücadeleleri sıralamanın anlamı yoktu. "Burcumda yazılı olması başka, gerçekleşmesi başka" derdim kendi kendime.

Dostlarımın ona sunduğu armağanları, kendisi için yaptıkları fedakârlıkları bilmezlikten gelirdi. Yakın çevremdekilerin onun iyi yaşaması için nasıl çırpındıklarının farkında bile değildi sanki. Artık bolluk ülkesi Amerika'da yaşadığına göre bütün yapılanlar ona çok doğal gelir, hiç şaşırmazdı. Amerikalılar eliaçık ve nazik insanlardı nasılsa. Öyle üzerinde durulacak kadar önemli sorunları da yoktu. Şanslı doğmuşlardı ve Tanrı onları korurdu. Amerikalının cömertliği konusu açıldığında hep küçümser gibi konuşurdu. Ürettiğimiz malları, yetiştirdiğimiz koca koca havuçları, karnıbaharları, kabak ve diğer sebzeleri, ülkemizdeki bolluğu vururdu yüzümüze.

Bizimle yaşamak için Amerika'ya geldiğinde küçücük bir isteğim olmuştu kendisinden. Kızıma Fransızca öğretmesini rica etmiştim. Kızımın Fransızca öğrenmesini dert edinmiş olduğumdan değil de, Moricand'ın ona verdiklerimiz karşısında kendisini bize karşı minnet borcu ile yükümlü hissetmemesini istiyordum. Çocuğun *Bonjour Monsieur Moricand!, Oui,* ve *Non*'dan başka tek bir sözcük öğrenmemesi garibime gidiyordu. Moricand'ın çocukları pek sevmediği, çok mükemmel davranmadıkları zamanlar dışında onlara tahammül edemediği beliydi. Terbiyeli olmaya çok önem veren tüm insanlar gibi onun gözünde terbiyeli olmak demek gözden uzak olmak, ortalıkta fazla gözükmemek demekti.

Benim çocuğa karşı ilgimi, onunla düzenli olarak dolaşmaya çıkmamı, onu eğlendirmek, saçma sapan sorularına cevap bulabilmek için gösterdiğim gayreti bir türlü anlayamazdı.

Çocuğu eğitmenin bana verdiği hazzı anlaması olanaksızdı tabii. Kızımın benim için hayattaki tek neşe kaynağı olduğunu ya anlamazlıktan gelir, ya da gerçekten anlayamazdı. Val, her şeyden üstündü, her şeyden önce gelirdi benim gözümde. Yalnız Moricand'ı değil, başta karım olmak üzere herkesi rahatsız ederdi bu durum. Çevremizdekiler tek evladını şımartmaktan büyük keyif duyan yaşlı bir baba olduğumu düşünürlerdi. Görünürde doğruydu. En yakın dostlarım bile benim kendi kanımdan olan evladıma gösterdiğim zaafın daha fazlasını evlerinde besledikleri hayvanlara gösterirler ancak ben bu gerçeği söylemekten kaçınırdım. Gerçekte hemen hepsi evlerinde bir ya da birden fazla hayvan besler, kızıma ayırdığım zamanın, ona duyduğum şefkat ve sevginin belki de biraz daha abartılı bir şeklini, besledikleri bu hayvanlar üzerinde sergilerlerdi. Söylenecek şey değildi ne de olsa. Val'e gelince, o, benim etim, benim gözbebeğimdi. Bana kalırsa ona yeterince zaman ayıramıyor, gerektiği gibi ilgilenemiyordum.

Tam o dönemlerde genç anneler dans etmek ya da şarkı söylemek sevdasına kapılmışlardı. Güzel. İlgi çekici bile denebilir. Ya çocuklar? Onlara da şarkı söylemek ve dans etmek öğretiliyor muydu? Yok canım. Onlar daha çok küçüktü. Daha sonra zamanı geldiğinde onlar da bale okuluna ya da müzik kurslarına, kültürel gelişmeleri için günün modasına göre nereye gitmeleri gerekiyorsa oraya gideceklerdi. Anneleri ise onlarla ilgilenemeyecek kadar yoğun etkinliklere kaptırmışlardı kendilerini; gizli kalmış yeteneklerini ortaya çıkarmakla meşguldüler.

Ormanda dolaşmaya çıktığımız bir günün sonunda evin yolunu tutmuşken Val'e ilk şarkısını öğrettim. Çocuk çok yorulmuştu, yürüyecek hali kalmadığı için onu omzumda taşıyordum. Şarkı söylememi istedi. "Ne söyleyeyim" diye sordum. Abraham Lincoln'un iki şarkı bildiğini, şarkılardan birinin Yankee Doodle olduğunu, diğerinin ise Yankee Doodle olmadığı şakasını da yaptım.

"Ne olur söyle," diye yalvardı.

Var gücümle söyledim. Kendisi de eşlik etti. Eve vardığımızda artık şarkıyı baştan sona ezberlemişti. Bir daha, bir daha söyledik. Yankee Doodle yukarı, Yankee Doodle aşağı, tekrar tekrar aynı cümleler. Çok mutluydum.

Moricand böylesi coşkuları anlayamayacak kadar ilgisizdi. "Zavallı Miller, ne halde!" diye geçiriyordu aklından herhalde.

Val'cik ne zaman yanına gitse "İngilizce bilmiyorum" karşılığı ile tersleniyordu. Benim çok tatlı bulduğum aptalca konuşmaları ve masa adabına uygun olmayan davranışları sürekli olarak rahatsız ediyordu Moricand'ı.

"Birinin onu terbiye etmesi gerekir," diyordu. "Bir çocuğun bu kadar şımartılması doğru değil."

Aynı fikirde olan karım da hemen fırsattan istifade söylenmeye başlıyor, çocuğu terbiye etmek konusundaki bütün gayretlerini benim baltaladığımı, kızımın şımarık yetişmesinden keyif aldığımı öne sürüp beni çocuğunu arsız yetiştiren bir baba olmakla suçluyordu. Kendi ruhunun demir gibi sert ve duyarsız olduğunu, terbiye ve disiplini tek çıkış yolu olarak gördüğünü itiraf edecek değildi ya!

Özgürlük fikrini çok saçma, anlamsız bulduğunu vurgulamak istermişcesine, "O *özgürlüğe* inanır" diye yorumda bulunurdu.

Moricand hemen bu konuya katılır, "Tabii, Amerikalı

çocuk bir bakıma barbar sayılır. Avrupa'da çocuk haddini bilir. Burada çocuk her şeye hükmediyor." derdi.

Bunların hepsi doğruydu! Tek bir şeyi unutuyordu yalnızca. Her akıllı Avrupalı gibi o da Avrupalı çocuğun, özellikle *onun* Avrupa'sındaki çocuğun zamanından önce yetişkin hale geldiğini, barbarca ve acımasızca eğitim gördüğünü, ölüm konusunda şartlandırıldığını, katı bir disiplinin sonucunda terbiyeli fakat hiçbir zaman olgunlaşamayan bir çocuğa dönüştüğünü çok iyi biliyor, bunu çoğu zaman itiraf etmekten de kaçınmıyor ama terbiye, katı kurallar, disiplin, eğitim ve incelik kaygısının kendi çocukluğunu ne hale getirdiğini ve onu nasıl etkilediğini böyle durumlarda unutuveriyordu nasılsa.

Benim gözümde kendisini temize çıkarmak için doğuştan anarşist ruhlu olduğumu sözlerine ekliyor, benim özgürlük anlayışımın başkalarına benzemediğini, disiplin fikrinin benim karakterimle hiç bağdaşmadığını anlatmaya çalışıyordu. İsyankâr ve devrimci ruhluydum. Hayattaki tek fonksiyonum kargaşa yaratmaktı. Aslında benim gibilere ihtiyaç vardı bir bakıma. Çizdiği karakterin görünümünü biraz olsun kurtarmak kaygısıyla çok iyiliksever, eliaçık, dürüst, sabırlı ve verici biri olduğumu da sözlerine ekleyiveriyordu. Sanki tüm bunlar benim karakterimdeki umursamazlığı, duyarsızlığı ve başıboşluğu dengeliyormuş gibi. Bu noktada benim disiplinin ne olduğunu gayet iyi bildiğimi, yazı yazma alışkanlığımın inanılmaz bir disiplinin ürünü olduğunu bile söyleyebilirdi.

"C'est un être bien compliqué,"• diye sonuca varırdı. "Allahtan onu anlıyor, onun içini okuyorum." Parmağını bir sineği eziyormuş gibi masaya yapıştırırdı. Başparma-

• *C'est un être bien compliqué* : Enikonu karmaşık biri.

ğı ile masa arasında ezilen o sinek bendim işte. İncelediği, kesip biçtiği, sırası gelince yorumladığı o sinek, o tuhaf yaratık bendim.

Çok keyifli başlayan gecelerimiz çoğu kez özel sorunlarımızın ortaya dökülmesiyle, kadınların çok sevdiği fakat benim nefret ettiğim tartışma ortamıyla noktalanırdı. Özellikle ilgili bir dinleyici bulduklarında ev kadınları bu tür aile problemlerini tartışmaktan büyük haz duyarlar. Karımla tartışarak bir yere varamayacağımı, duvara konuşmanın çok daha yararlı olduğunu uzun zaman önce anlamış ve bu işten vazgeçmiş biri olarak böylesi tartışmalarda yanlışları düzeltmek, gerçekleri saptırmadan anlatmak zahmetine bile katlanmazdım. Susar kalırdım öylece. Konuyu daha derinleştirmek için zavallı Moricand mücadele ederdi.

"Miller gibi bir adamla anlaşmaya imkân yok," derdi karıma. "O sizin ve benim düşündüğümüz gibi düşünmez. Bir kısırdöngü gibidir düşünmesi. Mantık, ölçü gibi kavramlar yoktur onda. Mantığı ve sağduyuyu küçümser."

Sonra karımın karakterindeki zaaf ve meziyetlerin analizine girer, onunla benim aynı şekilde yorum yapmamızın, olayları aynı şekilde değerlendirmemizin neden mümkün olmadığını açıklardı. "Ben ikinizi de çok iyi anlıyor ve hakemlik yapabiliyorum. Bilmecenin parçalarını nasıl bir araya getirebileceğimi biliyorum."

Doğrusunu söylemek gerekirse işte burada haklıydı. Zamanla çok iyi bir hakem olduğunu kanıtladı. Patlamalar ya da kavga ile sonuçlanabilecek türden tartışmalar onun önünde sadece gözyaşı veya şaşkınlıkla noktalanabilirdi ancak. Bizi yalnız bırakıp gitmesini dört gözle beklediğim bazı geceler karımın içinden onun kalması için dua ettiğini sezerdim. Benimle güzel güzel oturup

konuşması ancak Moricand'ın odada olduğu zamanlara rastlardı. Yalnız kaldığımızda ya bağırıp çağırır, ya da birbirimizin gırtlağını sıkardık. Öfkeli, uzun tartışmalarımızı başka bir yöne doğru çevirip konunun boyutlarını değiştirmede Moricand çok ustaydı. Kendi görüş ve düşüncelerimize başka bir açıdan bakmayı, geçici de olsa serinkanlılıkla olayları ve görüşlerimizi yeniden gözden geçirmeyi Moricand öğretirdi. İşte böylesi kızgınlık anlarında, duygularına yenik düşmüş kurbanı yatıştırmada onun içinde bulunduğu sıkıntının yıldız falıyla açıklamasından daha yatıştırıcı hiçbir şey olmadığı için Moricand'ın burçlar konusundaki bilgisi imdada yetişirdi.

Her gece kavga ya da tartışma ile geçmezdi tabii. Ona serbest söz hakkı verdiğimiz geceler hepimiz çok keyiflenirdik. Bir monologa başlamak konusunda kimse eline su dökemezdi. Örneğin ressamlardan söz edecek olsak, çocukluğunda ve gençlik yıllarında resimle uğraşmış olduğu için hemen çok zengin bir konuşma ile ödüllendirilirdik.

Tanınmış Fransız ressamlarının çoğu onun yakın dostu olmuşlardı. Bazıları parasız kaldığında kaybolmuşlardı ortadan. Benim altın çağ olarak nitelediğim yıllara ait – Fovların ortaya çıkışından önceki yirmi otuz yıllık dönem – fıkraları zengin bir sofra kadar lezzetliydiler. Şeytansı bir çekicilikten yoksun olmayan keskin gözlemlerle tatlandırılmışlardı. Bu dönemin benim açımdan özel bir değeri vardı. Neden yirmi ya da otuz yıl önce doğmamış olduğuma ve neden gençlik yıllarımı Avrupa'da geçirmediğime hep hayıflanmışımdır. Appolinaire, Douanier Rousseau, George Moore, Max Jacob, Vlaminck, Utrillo, Derain, Cendrars, Gauguin, Modigliani, Cingria, Picabia, Maurice Magre, Léon Daudet gibi kişilerin yakın dostlarım olmaları için neler vermezdim. Paris'in Bougi-

val, Chatou, Argenteuil, Marly-le-roi, Puteaux, Rambouillet gibi semtlerinde 1932 ya da 1933 yılları yerine 1910 yıllarında dolaşmış olmayı, Seine nehri kıyılarında o yıllarda bisiklete binmiş olmayı ne kadar isterdim. Paris'i atların çektiği bir otobüsten izleyebilmek kimbilir nasıl farklıydı! Ya o büyük bulvarları empresyonistlerin döneminde arşınlamak!

Moricand o yılların ihtişam ve sefaletini özetlemekte çok başarılıydı. Aragon'un, Léon-Paul Fargue'nin Daudet'in, Duhamel'in ve birçok Fransız yazarının bizlere aktardığı ve Carco'nun ustalıkla çizdiği "Paris nostaljisi"ni istediği anda hemen canlandırırdı. Eski bir lokanta, kabare, cadde ya da binanın adından söz etmek yeterliydi çarkı döndürmek için. Onun ağzından dinlemek üstelik çok daha can alıcıydı çünkü hepsini bir sosyete efendisi olarak yakından görmüştü. O dönemde tanıdığı kişilerin hiçbiri kendisi kadar acı çekmemişti. Savaşta sağ kalan ya da intihar etmemeyi başaran arkadaşlarının daha sonra birer birer üne kavuşmalarından sonra kendi acıları daha da büyümüş ve hepsinden para dilenmek zorunda kalmıştı. Dünyadan elini eteğini çekip bir papaz gibi yaşayan Max Jacob'dan para dileneceği aklının ucundan bile geçmemişti. Bir zamanlar bahçe gibi görünen dünyanın birdenbire eski püskü bir lunaparka, düşlerin mezarlığına dönüşeceği ve dostları birer yıldız gibi, gökyüzünde yükselirken kendisinin çamura gömüleceği kimin aklına gelirdi?

Fransa'da Cumhuriyet döneminden nefret ederdi. Bütün her şeyinden. Fransız Devrimi'nden büyük bir felaketmiş gibi söz ederdi. Halkın, yani o hayvan sürüsünün iktidarı ele geçirmesini sanki Nostradamus imiş gibi, bir cehenneme iniş, bir yakılış tarihi olarak veriyordu. Şimdi düşünüyorum da garip geliyor Gilles de Rais'ten hiç söz

etmemiş olması. Ramakrişna'dan, Milarepa'dan, Sen Francis'ten de söz etmezdi. Napolyon, evet. Bismark, evet. Voltaire, evet. Villon, evet. Pitagor, gayet tabii. Sanki daha önce yaşamış gibi bütün Antikçağı ve İskender dönemini en ince ayrıntısıyla anlatabilirdi. Manikeist düşünce tarzını da iyi bilirdi. Zerdüştçü öğretinin "kötülük gerçeği" teorisi kısmı ilgilendirirdi onu sadece. Hürmüz'ün bir gün Ehrimen'in üstesinden geleceğine, fakat bunun umutsuz derecede uzak bir gelecekte olacağına inanırdı. O kadar uzaktı ki üzerinde konuşmaya bile değmezdi. Kötülüğün gerçeğine inanırdı sadece. Bu inancın o kadar içinde yaşardı ki hiçbir şeyden zevk alamazdı. Aktif ya da pasif bir biçimde kafası sürekli olarak kötü ruhları kovmak, hayatının her döneminde var olan, onu kemiren, yiyen kötülüğü uzaklaştırmakla meşguldü.

Onun yüreğine hitap eden konulardan söz ettiğimiz bir geceydi. Bana astrolojiye olan ilgimin devam edip etmediğini sormuştu. "Artık hiç sözünü etmiyorsun," dedi.

"Doğru," dedim. "Bana hiçbir faydası yok gibi geliyor. Zaten ben hiçbir zaman o konu ile senin kadar ilgili değildim. Sadece öğrenilmesi gereken bir anahtar, yeni bir dil olarak görüyordum. Beni sadece bir konunun şiirsel yönü gerçekten ilgilendirir. Aslına bakılırsa tek bir dil vardır o da gerçeğin dilidir. Ona nasıl ulaşırsak ulaşalım fark etmez."

Ne cevap verdiğini pek hatırlamıyorum ama benim Doğu felsefesine olan sürekli ilgimi küçümser gibiydi. Soyut spekülasyonlara çok bağlıydım. Fazla Germen tarzıydı benimkisi. Astroloji aslında beni doğru yola sokabilirdi. Bulanık, karmaşık ve anlaşılması güç yönlerimi bağdaştırıp düzene sokardı. Benim gibilerinin ya bir peygamber ya da bir fanatik olma tehlikesi vardı.

"Deli olamam yani?"

"Jamais!" •

"Ama budala biri gibiyim! Öyle değil mi?"

Cevabı hem evet hem de hayır olmuştu. Dindar bir yönüm, metafizik bir eğilimim vardı. Haçlılardan daha duyarlıydım tabii. Hem meraklı hem alçakgönüllüydüm, hem yargıç hem suçluydum. Bunun gibi pek çok şey.

"Yani astroloji üzerine daha derin bilgim olursa, bu yönlerim düzelecek, öyle mi?"

"Düzelmek doğru bir deyiş değil," dedi. "Kanımca senin bazı şeyleri daha net görmeni...doğallıkla karşılamanı sağlayacak. Sorunlarının köküne inebileceksin."

"Benim sorunum yok ki," dedim. "Tabii kozmolojik sorunlar dışında. Ben kendimle – ve tüm dünya ile – barışığım. Karımla geçinemediğim doğru. Ama Sokrat da geçinemezdi."

"Tamam," dedim beni eliyle durdurduğunda, "söyle bakalım, astrolojinin sana ne yararı oldu? Yanlışlarını düzeltebildi mi? Dünyaya uyum sağlamana yardımcı olabildi mi? Barış ve huzur verebildi mi sana? Neden deliler gibi kaşınıyorsun?"

Bana öyle bir bakış fırlattı ki çizmeyi aştığımı anlamıştım.

"Özür dilerim," dedim, "ama benim aklından geçeni söyleyen kaba biri olduğumu biliyorsun. Bunları seninle alay etmek ya da seni küçümsemek için değil iyiliğin için söylediğimi de. Şunun aslını söyle lütfen, doğru cevap ver. Senin için hangisi daha önemli, barış ve mutluluk mu yoksa bilgelik mi? Eğer daha az bilmek seni daha mutlu bir insan yapacaksa hangisini tercih ederdin?"

Aslında cevabını biliyor sayılırdım. Böyle konularda tercihimiz olmadığını söyledi tabii.

• *Jamais!*: Asla!

Şiddetle karşı çıktım. "Belki hâlâ fazlasıyla Amerikalıyım. Yani çocuksu, iyimser ve basit düşünen. Belki de Fransa'da yaşadığım yıllar bana ve ruhuma güç verdi ama Avrupalının gözünde Amerikalılığını sonuna kadar koruyan, Amerikalılığını bir yara gibi sergileyen bir Amerikalı olduğumu biliyorum. İster beğen ister beğenme, ben bu bolluk ülkesinin ürünüyüm ve mucizelere, bereket ve çokluğa inanırım. Çektiğim her yoksunluğun tek nedeni kendi kişiliğimdir. Acılarım, sıkıntılarım, başarısızlıklarım ve ahlak dışı davranışlarım için kimseyi suçlayamam. Senin astroloji sayesinde öğrenebileceğimi sandığın her şeyi ben hayattaki deneyimlerimle öğrendim. İnsanoğlunun yapabileceği her yanlışı yaptım ve cezamı çektim. Yolumun üzerindeki çukurlara düşmemek endişesiyle kendimi yalnızca bilim ve disiplin öğrenmeye adamış olaydım daha mutlu, daha zengin ya da daha bilge bir insan olmayacaktım herhalde. Astroloji, olması mümkün olayların bilimi değil mi? Ben olabilecek adamla değil, olan adamla, olan adamın gerçekleştirebildikleri ile ilgiliyim. Olan adam nedir gerçekte? İnsanoğlunun bütün kusur ve faziletlerinin toplamı değil mi? Diğer bir deyişle *tanrısal* değil mi? Benim Tanrı'yı aradığımı sanıyorsun. Yanılıyorsun. Tanrı. Bütün dünya. İnsanlar. Biz. Gerçek, olduğu gibi gerçek, Tanrı odur işte. Ben gerçekten yanayım. Gerçeğin adamıyım. Daha fazla gerçek istiyorum. Gerçeğin delisiyim bir bakıma. Astroloji nedir? Gerçek ile ne ilgisi var? Belki biraz, ancak astronomi ya da başka bir bilim dalı kadar ilgilidir gerçek ile. Ona bakarsan matematik de, biyoloji de, müzik yahut edebiyat da gerçekle ilgili. İnekler de gerçekler ilgili, otlar da ve onları yeniden hayata döndüren gübre de. Bazı durumlarda bazı şeyler diğerlerinden daha önemli gibi gelir. Bazı şeylerin değeri vardır, diğerlerinin yoktur. Her şey

önemlidir aslında, hepsinin önemi vardır. Sen olaylara bu şekilde bak, ben de senin astrolojini kabul edeyim."

"Yine havalara girmişsin," dedi omuz silkerek.

"Biliyorum" dedim. "Ama bana karşı biraz sabırlı ol. Senin de sıran gelecek nasılsa. Kimi zaman canım her şeye isyan etmek, en inandığım şeylere bile karşı çıkmak ister. Kendim dahil, önüme ne çıkarsa saldırırım. Neden mi? İşleri kolaylaştırmak için herhalde. Hem çok fazla biliyoruz hem de çok az. Bizi zora sokan kendi zekâmız değil, sorgulayan beynimiz. Hiçbir zaman tatmin olmuyoruz. Tek telden çalan adamları, uzmanları dinlemekten yoruldum. Astrolojinin yararsız olduğunu öne sürecek değilim. İnsanın tek bir bilim dalının kölesi olmasına karşıyım sadece. Tabii ki çağırışımlar; etkilenmeler, bağlantı ya da incelikler var. Bir yeryüzü gerçeği bir de gökyüzü gerçeği olduğunu da inkâr edecek değilim. *Yukarıda nasılsa, aşağıda da öyle.* Olmasaydı zaten uyum olmazdı, karmakarışık olurdu her şey. Tamam kabul ediyorum, biliyorum ama neden arada bir unutmayayım ki? Bu gerçeği de diğerleri gibi hayatının bir parçası, ruhunun bir bölümü yapıp gerektiğinde kullanmak, dağıtmak ya da değiştirmek üzere içinde bir yerlerde saklayamaz mısın? Yoga, din, politika, astroloji, ekonomi ya da herhangi bildikleri bir konu ile her şeyi tek bir dilin süzgecinden geçiren insanlardan nefret ederim. Evrenle ilgili olarak beni en çok büyüleyen evrenin her türlü yoruma kendini kolayca bırakan, bilimin ötesinde bir yüceliği olması. Onun hakkında nasıl bir denklem bulursak bulalım, hem doğru, hem de aynı zamanda yanlıştır. Hatalarımızı ve doğrularımızı birlikte içerecektir. Evren ile ilgili ne düşünürsek düşünelim onu asla değiştiremeyiz...

"Başladığım noktaya döneyim. Hepimizin yaşam tar-

zı farklıdır. Şartları kendimize göre en uyumlu bir biçime sokmak isteriz ve yaşamın mümkün olduğunca çok tadına varmaya bakarız. Kitaplar, hocalar, bilim, din, felsefe, bunlara mı güvenelim? Bu kadar çok şey bilmek gerekiyor mu, daha doğrusu bu kadar az mı bilmek gerekiyor? Kendimize bu kadar işkence etmeden, doğru yolu bulup aydınlanamaz mıyız?"

"Yaşam önceden belirlenmiştir," dedi. "Hiçbir gerçek, astroloji bile bunu değiştiremez."

"İstisnalar yok mu?"

"Yok. Herkes, en aydınlanmış insanlar bile kendi acıları ile yaşamak zorundadır" dedi. "Sürekli bir mücadeledir hayat ve bu mücadelenin içinde keder ve acı da var. Acı çekmek kişiliğimizin oluşmasına neden olur."

"Ne için? Sonu neye varır ki?"

"Yaşam yükünü daha kolay taşımaya."

"Ne feci bir tablo, kaybedileceği önceden bilinen bir yarışa hazırlanmak gibi."

"Her şeyden vazgeçebilmek de mümkün tabii.."

"Ama bu bir çözüm mü?"

"Bazıları için evet, bazıları için değil. Bazen insanın hiç seçeneği yoktur."

"Dürüstçe söyle. Gerçekte bizim hiç seçme şansımız olur mu?"

Bir süre düşündükten sonra yanıtladı.

"Sanırım bir bakıma, az da olsa seçme şansımız var, ama çoğumuzun umduğundan çok daha az. Kaderimizin sınırları içerisinde kalmak koşuluyla seçmekte özgürüz. İşte burada astroloji giriyor işin içine ve çok önem kazanıyor. Dünyaya geldiğin andaki koşulları bilirsen, ki bunu astroloji çok güzel açıklıyor, elde edemeyeceklerin için boşuna uğraşmaz, seçilmemesi gerekeni seçmezsin."

"Ya büyük adamların hayatı, onlara bakarsak aynı şeyleri söylemek mümkün değil herhalde."

"*Öyle görünüyor* ama onların yıldız falına bakıldığında seçimlerinin önceden belirlenmiş olduğu ve yaptıklarından başka hiçbir şeyi seçmiş olamayacakları açıkça görülebilir. İnsan kendi kişiliğine uygun olanı seçer daima. Aynı açmaz karşısında Napolyon başka türlü hareket edecektir, Pavlus başka türlü."

"Bunların hepsini biliyorum" diye sözünü kestim. "Derin bir astroloji bilgileri bile olsaydı. Napolyon'un Napolyon, Pavlus'un da Pavlus olacaklarını da biliyorum. Sorunları derinlemesine incelemek, gereksiz olanları bir kenara atmak; bütün bunlar beni ilgilendirmiyor artık. Hayat bir yüktür, hayat bir mücadeledir, hayat bir savaş alanıdır gibi düşünmek hayata sadece tek bir açıdan bakmak demektir. Çoğu zaman bir şiirin iki satırı bize bilge birinin uzun konferansından çok daha fazlasını öğretir. Bir şeyi çok önemli kılmak istiyorsan onu şiirselleştirmelisin. Bana göre astroloji ya da herhangi başka bir bilim şiir ya da müzik gibi olmalıdır. Eğer astroloji bende yeni titreşimler, yeni notalar ya da yeni bir uyum uyandırmışsa amacına ulaşmış demektir. Bilgi insanı aşağı çeker, bilgelik de insanı daha karamsar yapar. Gerçek sevgisinin bilgi veya bilgelikle hiçbir ilgisi yoktur, onların sahasının dışındadır. Kesin olarak emin olduğumuz her şey kanıtlanabilmenin ötesindedir.

"Dünyayı yapmak için her türden insana gerek var derler. Tamamen doğru. Ama fikirler ve görüşler için aynı şeyi söylemek mümkün değil. Bütün fikirleri, bütün görüşleri yan yana koy bir bütünlük elde edemezsin. Farklı görüşlerin, farklı bakış açılarının, farklı felsefelerin toplamı asla gerçeği oluşturamaz. Tüm bilgilerin toplamı daha bir büyük kargaşadır. Zihin akıl değildir. Akıl

benliğin bir ürünüdür ve benlik hiçbir zaman doyurulamaz. Bildiğimizi ne zaman bilmeye başlarız? Ancak hiçbir şey bilmediğimizi anladığımız an. Gerçek, kabullenmekle birlikte ortaya çıkar. Anlatılması imkânsızdır. Beynimiz, zihnimiz değildir. Zihni ele geçirmeye çalışan bir zalimdir.

Bunların astroloji ile ne ilgisi var? Belki yakından ilgili, belki de hiç değil. Senin için ben Oğlak burcunun ilginç bir örneğiyim. Bir psikanaliste göre farklı bir şeyim, Marksist birine göre de bir deney taşıyım. Bana ne bütün bunlardan? Senin garip fotoğraf cihazının bugün neyi gösterdiğinden bana ne? İnsanı olduğu gibi görebilmek için başka türlü bir fotoğraf makinesi gerekiyor. İnsanın fotoğraf makinesinden daha tarafsız kaydeden bir göz merceği olması lazım. Parlaklığı gözlerimizi kamaştıran farklı kesitlerin gerisine, insan ruhunun derinine bakabilmeliyiz onun gerçek yüzünü görebilmek için. Ne kadar çok öğrenirsek, o kadar az biliriz. Ne kadar çok aygıtımız varsa o kadar az görürüz. Dikkatlice incelemeyi, görmeyi bir kenara itip bilmek ve öğrenmek sevdasından vazgeçtiğimizde, işte ancak o zaman gerçekten görür ve biliriz. Görenin ve bilenin teorilere veya gözlüğe ihtiyacı yoktur. Bütün mücadelelerimiz bir itiraf niteliğindedir. Kendimize ne kadar güçsüz, ne kadar cahil, ne kadar korumasız ve yalnız olduğumuzu hatırlatırlar. Gerçekte ise öyle değiliz halbuki. Kendimize ne boyut verirsek, o kadar büyür, o kadar olabiliriz.

"Bazen astrolojinin insanın kendine inancını yitirdiği bir evrim döneminde ortaya çıkmış olduğunu düşünürüm. Daha doğrusu kendi bütünlüğüne olan inancının sarsıldığı bir zamanda. Yani olmak yerine bilmek istediğinde. Şizofreni dün ya da bir önceki gün ortaya çıkmadı, çok eskiden beri vardı. İnsan bölündüğü zaman bin-

lerce parçaya bölünür. Bugün bile ne kadar parçaya bölünmüş olursa olsun onu bir bütün haline koymanın mümkün olduğuna inanıyorum. Âdem ile bugünkü insan arasında tek fark birinin cennette doğmuş olması, diğerinin ise cenneti yaratmak zorunda olmasıdır. Seçim özgürlüğü meselesine, ta başa geldik yine. İnsan ancak özgür olmayı seçerse özgür olabilir. Bana kalırsa bunun anlamı insanın Tanrı'ya verdiği gücü geri alması gerektiği demektir. Kendisinde daha fazla Tanrısal güç keşfeden insan daha özgür bulacaktır ruhunu. Daha özgür hisseden insan da daha az seçim yapmak zorunda kalacaktır. Önüne daha az seçenek çıkacaktır. Özgürlük beraberinde getirdiği kendine güven sayesinde yanlış yapma olasılığını azaltır. Doğruyu söylemek gerekirse aslında her olayda iki ya da üç değil doğru olan tek bir yol vardır. Özgürlük, seçim yapabilme özgürlüğü demekse biz yanlış seçimin sınırlarının bilincinde olduğumuz sürece bunu kullanabiliriz. Becerilerimizi tanıdığımız zaman düşünmeye ihtiyacımız yoktur, düşünce ile bir olur, harmanlanır ve yolumuz ile bütünleşiriz.

"Çok uzaklara, almış başımı gidiyorum gibi geliyor. Gerçekte doğru değil. Sadece başka bir dil kullanıyorum, o kadar. Diyorum ki barış ve mutluluğa ulaşmak herkesin elinde olan bir şeydir. Diyorum ki aslında bizim var oluşumuzda tanrısallık var. Diyorum ki düşünce ve davranış biçimimizde sınırlamalar yoktur. Diyorum ki hepimiz biriz, çok farklı değiliz. Diyorum ki hepimiz oradayız ve varlığımızı inkâr etmediğimiz sürece başka bir yerlerde olamayız. Diyorum ki kendimiz farklılıklar yaratmadığımız sürece farklılıklar görmemize imkân yok. Bir Oğlak ancak bir astrolog için Oğlak'tır. Astroloji sadece birkaç gezegenden, güneş ve aydan yararlanır. Ama ya diğer milyonlarca gezegen, diğer evrenler, tüm

yıldızlar, kometler, meteorlar, asteroidler? Uzaklık mı, parlaklık mı, ölçüler mi, nedir kıstas? Her şey aslında birbirini etkileyen parçalardan oluşan bir bütün değil mi? Neyin kimi nasıl ve ne ölçüde etkilediğini, etkilenmenin nereden başladığını kim öne sürebilir? Kim cesaret edebilir neyin önemli olup olmadığını iddia etmeye? Evrene kim sahip çıkabilir? Kim yönetebilir? Kimin ruhu onu bilinçlendirebilir? Yardıma, yönlendirilmeye gerek duyuyorsak neden doğrudan kaynağına inmeyelim ki? Peki neden yönlendirilmeye ve yardıma gerek duyuyoruz? Kendimizi rahatlatmak, işimizi kolaylaştırmak, sonuca kestirmeden varabilmek için mi? Neden her şey bu denli karanlık, bu denli karmaşık ve çözümlenemez olsun? Çünkü kendimizi dünyanın merkezi sanıyoruz ve her şeyin bizim arzu ettiğimiz şekilde gerçekleşmesini istiyoruz. Anlamalıyız artık, bizim değil, O'nun istediklerinin önemli olduğunu görmeliyiz. Ona ister yaşam, ister akıl, ister Tanrı, ne istersen de. Eğer astrolojinin amacı buysa, ben de varım.

"Konuyu tamamiyle bitirmek için söylemek istediğim bir şey daha var. O da günlük problemlerimiz ile ilgili. Karşılıklı geçinmek sorunu en önemlisi gibi geliyor bana. Birbirimizi farklılıklarımız ve çeşitliliğimiz ışığında inceleyeceksek eğer, karşılıklı hoşgörü ile, güzel ve etkin bir biçimde anlaşmamız asla mümkün olmayacak. Karşısındaki kişiyi anlamak istiyorsa insan, insanoğlunun dibine inmeli, hepimizdeki ortak insan faktörünü bulup çıkarmalı. Psikolog ya da falcı olmak gerekmiyor bunları yapmak için. Yıldızların karmaşık dünyasını, şunun bunun etkisini bilmesi de gerekmiyor. Her tür insan ve olayla başa çıkmanın tek bir yolu var, o da dürüstlük ve gerçek yolu. Yanımızdaki insanın bize çektirebileceği acı ve aşağılamaları önlemek ya da önlemeye çalış-

makla geçer zamanımızın büyük bir kısmı. Boşuna zaman kaybı. Önyargı ve korkulardan arınırsak katili de peygamberi de kolayca buluruz. Hastalık, sefalet, acı ve kötülüklerden kaçmak için insanların yıldız falı şemalarını, burçlarını incelemelerinden bıktım usandım. Bence yıldızlara karşı acımasızlık bu. Kader olayından sanki bize verilmiş bir misafirmiş gibi söz eder, gerçekte her yaşadığımız gün kendi kaderimizi çizmekte olduğumuzu unuturuz. Sandığımız kadar gizemli olmayan bazı kötülüklerin bizi etkilemelerine kader deyip çıkıyoruz işin içinden. Dikkatle bakarsak başımıza gelen her uğursuzluğun nedeni aslında kendi davranış biçimimiz. İnsanoğlu deprem, volkan patlamaları, fırtına gibi felaketlerden ötürü değil, kendi cehaletinden, umursamazlığından ve doğal kuralları hiçe saymasından acı çekiyor. İnsanoğlu savaşın önüne geçebilir, hastalıkların çoğunu önleyebilir, yaşlılığın ve hatta ölümün bile üstesinden gelebilir. Sefalet, rekabet, cehalet ve kötülük içinde yaşamak zorunda değil. Bütün bu koşulları değiştirmek kendi elinde. Eğer sürekli olarak kendi yazgısı ile uğraşıyorsa bunları değiştirebilmesi mümkün değil gayet tabii. Hastalık bulaşır ya da mikrop kapar diye bir doktorun hastasını tedavi etmeyi reddettiğini bir düşünelim. Kutsal kitabın da belirttiği gibi tek bir bütünün parçalarıyız gerçekte ve ne yazık ki birbirimizle savaş halindeyiz. İçinde yaşadığımız fiziksel vücut bizde olmayan bir bilgeliğe sahip ama ona gereksiz emirler veriyoruz. Hastalık, suç, savaş ya da buna benzer milyonlarca kötülük aslında öyle esrarlı şeyler değil. Basit fakat bilinçli yaşamalıyız. Unutmalı, affetmeli, vazgeçmeli ve terk etmeliyiz. Bu kadar basit bir olguyu anlayabilmek için yıldız falımı incelemem şart mı? Yarından keyif alabilmem için dünü de yaşamama gerek var mı? Geçmişi silip yepyeni

ve güzel bir hayata başlayamaz mıyım? Barış ve mutluluk. Eğer gerçekten istiyorsak bizim olabilir. Günü gününe yaşamak bana yetiyor. O bile değil. Sadece bugünü yaşamak bile bana yetiyor. *Le bel aujourd'hui!** Cendrar'ın kitaplarından birinin adı değil mi? Hadi bana daha iyi birini söyle, söyleyebilirsen..."

Tabii bütün bunları ne bir çırpıda ne de aynen bu kelimelerle söyledim. Belki de çoğunu aslında söylemedim ama söylemiş olduğumu düşlüyorum. Önemli değil aslında. Şimdi söylüyorum o zaman yerine. Nasılsa hepsi yalnızca tek bir kere değil, devamlı olarak aklımdaydı. Değerini siz biçin.

Moricand, yağmurların başlamasıyla umutsuzluğa düşmüştü. Odasının küçük, tavanının delik, penceresinin kırık olduğu ve yağmur yağdığında içeri su girdiği, küçük sinek ve haşerelerin yatağına doluştuğu, bütün bunlar doğruydu. Odasındaki kırık ve çatlakları tamir ettiği ve yakmak zorunda kaldığı pis kokulu sobanın, odasındaki tüm oksijeni tükettiği de. Çok şiddetli bir kış yaşıyorduk ve yağışlar her zamankinden fazlaydı. Günlerce süren fırtınalar da oluyor ve zavallı adam durmadan ya soğuktan ya da sıcaktan yakınarak sürekli olarak kaşınıyor kaşınıyordu. Her taraf sıkı sıkı kapalı olmasına rağmen odasında her türlü haşere kol geziyor, yatağına doluşuyor ve bunun bir türlü önünü alamıyordu. Eter kokusundan ürüyorlardı herhalde. Her tarafı sımsıkı kapalı bu odada bu çirkin yaratıkların varlığı başka türlü izah edilemezdi.

Bir gün beni odasına çağırdığında yüzünde gördü-

* *Le bel aujourd'hui:* Güzelim bugün.

güm öfke ve umutsuzluk ifadesini unutmam mümkün değil! Öğleden sonranın geç bir vaktiydi ve lambalarını yak-mak istiyor ancak hiçbiri yanmıyordu. "Bak," dedi kibriti yakarak, "her seferinde sönüyor. Fitil yanmıyor bir türlü."

Gaz lambalarının ne kadar hassas ve bakım isteyen nesneler olduğunu kırsal kesimde yaşayanların hepsi bilir. Fitili temiz tutmak ve her istenildiğinde düzgün yanmasını sağlamak oldukça nazik bir işlemdir. Bunu kendisine defalarca anlatmaya çalıştımsa da odasına her gittiğimde gaz lambalarının ya isli ya da çok az yandığını fark ediyor ve onları temizlemeye üşendiğini biliyordum.

Tam eğilip fitili yakmak üzere kibriti tutmuştum ki gerçekten fitilin yanmadığını anladım. "Çok basit aslında" diyecek oldumsa da, birbiri ardına yaktığım kibritlerin hepsi sönüyor, fitil yanmayı reddediyordu. Bir mum alıp yakmaya çalıştığım zaman meselenin ne olduğunu çözdüm. Odada hava yoktu.

Kapıyı açıp içeri biraz hava dolmasını bekledikten sonra yeniden denedim lambayı yakmayı. Yanmıştı. "Gördün mü dostum, havaya ihtiyacın var, sadece *hava*." dedim. Şaşkınlıkla baktı bana. Nasıl açabilirdi ki pencereyi? Pencereyi açtığında yağmur giriyor her yer ıslanıyordu. *"C'est emmerdant!"** dedi kendi kendine. Hakikaten berbat bir durumdu. Daha kötüsü bir gün odasına geldiğimde onu yatağında havasızlıktan boğulmuş bulmaktan korkuyordum.

Sonunda kendi yöntemiyle odasını havalandırmanın yolunu buldu. İki parçadan oluşan ve üst yarısı ile alt yarısı ayrı yarı kapanan kapısının üst bölümüne bir yay ve kanca uydurarak istediği kadar hava girecek biçimde

* *C'est emmerdant!* :Berbat!

onu ayarlanabilir hale getirmişti. Kapının arkasında açılmaması için konan tahta parçalarını ya da duvara çakılan keresteleri çıkarması gerekmeden odaya hava akımı verebiliyordu böylelikle. Şu uğursuz lambalara gelince, onların yerine mum kullanmayı tercih ediyordu. Mum ışığı, zaten ölüm kokan odasına iyice mezar havası veriyor ve bu da onun ruh hali ile gayet iyi bağdaşıyordu.

Kaşıntılar onu deli etmeye devam ediyordu. Her yemeğe indiğinde kollarını ya da pantolonun paçalarını kıvırıyor, kaşıntıların neden olduğu yaralarını bize gösteriyordu. Eti, kanayan yaralarla doluydu. Yerinde olsam beynime bir kurşun sıkmıştım çoktan.

Kuşkusuz bir şeyler yapılmalıydı yoksa hep birlikte çıldıracaktık. Bildiğimiz tüm kocakarı ilaçlarını denemiştik ama boşuna. Birkaç mil uzaklıkta yaşayan bir arkadaşımdan gelip bizi görmesini rica ettim. Çok becerikli bir doktor, cerrah ve psikiyatristti aynı zamanda. Biraz da Fransızca biliyordu. Aslında alışılmışın dışında bir tipti. Hem cömert hem de sözünün eriydi. Bu durumla kendisi başa çıkamasa bile başvuracağımız birkaç yer söyleyebilirdi.

Geldi ve Moricand'ı tepeden tırnağa muayene etti. İşi bittikten sonra onunla bir süre sohbet etti fakat yaralara ya da kaşıntılara hiç değinmeden, o konuyu hiç açmadan. Kaşıntıdan başka her şeyden konuştular. Sanki arkadaşım ne için geldiğini, niye çağırıldığını unutmuş gibiydi. Arada bir Moricand sözü kaşıntılarına getirmek istediyse de arkadaşım ustalıkla konuyu değiştiriyor, dikkati başka bir tarafa yöneltiyordu. Moricand'ın burnunun dibine bıraktığı reçeteyi yazdıktan sonra gitmek üzere ayağa kalktı.

Arabasına kadar birlikte yürüdük. Ne söyleyeceğini merak ediyordum.

"Yapacak bir şey yok, " dedi. "kaşıntıyı düşünmekten vazgeçerse hepsi kaybolur."

"Peki bu arada ne yapalım?"

"İlaç alsın."

"Yararı olacak mı?"

"Tamamen kendisine bağlı. İlaçlarda kendisine zarar verecek hiçbir şey yok. Eğer inanırsa tabii."

Uzun bir süre öylece durduk.

Sonra birden, "Gerçekten fikrimi söyleyeyim mi?" diye sordu.

"Gayet tabii," dedim.

"Başından defet bu belayı!"

"Ne demek istiyorsun?"

"Dediğimi yap. Ha cüzzamlı biriyle yaşıyorsun, ha bununla, hiç farkı yok."

Herhalde o anda çok şaşkın görünüyordum.

"Aslında mesele çok basit," diye açıkladı. "İyileşmek istemiyor. Dikkati çekmek peşinde, çünkü herkesin onunla ilgilenmesini bekliyor. Bir yetişkin değil, sadece bir çocuk, hem de şımartılmış bir çocuk o."

Biraz daha durduk öylece.

"Eğer intihar edeceğini söyleyerek seni tehdit ederse, hiç aldırma. Her yaptığı başarısızlıkla sonuçlanınca kabahati sana yüklemeye çalışacaktır. Merak etme kendisini o kadar çok seviyor ki asla intihar etmeyecektir."

"Anlıyorum," diye mırıldandım. "Peki, madem ki öyle ne diyeceğim kendisine, allah kahretsin, onunla nasıl konuşmalıyım?"

"Dostum, orasını sana bırakıyorum," dedi motoru çalıştırarak.

"Tamam, belki de hapları benim almam gerekiyor. Sonsuz teşekkürler her şey için."

Moricand sabırsızlıkla bekliyordu. Reçeteyi defalarca

okumuş fakat doktorun yazısından pek bir şey anlamamıştı. Yazı berbattı.

Birkaç kelimeyle doktor arkadaşımın onun hastalığının tamamen psikolojik olduğuna inandığını anlatmaya çalıştım.

"En salak insan bile bunu anlar!" diye bağırdı. "Gerçekten doktor mu o?"

"Hem de çok ünlü bir doktor," diye yanıtladım.

"Garip" dedi kendi kendine. "Bir geri zekâlı gibi konuşuyordu."

"Öyle mi?"

"Bana hâlâ mastürbasyon yapıp yapmadığımı soruyor."

"Ne olmuş yani?"

"Kadınlara da erkekler kadar ilgi duyup duymadığımı, esrar çekip çekmediğimi, tanrısal güçlere inanıp inanmadığımı bilmek istedi. Delinin teki bu adam!"

O kadar öfkelenmişti ki birkaç dakika hiç konuşamadı. Sonra batağa düşmüş biri gibi "Aman Tanrım, aman Tanrım, ne kadar yalnızım. Ne yapabilirim? Yapayalnızım!" diye mırıldandı kendi kendine.

"Hadi dostum, kendine gel, hayatta kaşınmaktan beter şeyler de vardır. Sakin ol, lütfen" dedim.

"Ne gibi şeyler?" diye haykırdı. Öyle bir tonda söylenmişti ki şaşırdım.

"Ne gibi şeyler?" diye tekrarladı. "Psikolojikmiş... hadi canım sen de! Beni budala biri sandı herhalde. Ne biçim bir memleket burası? Hiç anlayış yok. Zekâ yok. Keşke bir ölebilsem, hem de bu gece!"

Tek bir kelime söylemedim.

"Benim çektiğim acıları sakın çekmeyesin, *azizim* Miller" dedi yumuşak bir sesle. "Savaş bile bunun yanında hiç kalır."

Birdenbire gözü reçeteye takıldı. Aldı eline, buruşturup yere fırlattı.

"Hap yazmış bana, bana, Moricand'a hap yazmış!" diye bağırdı yere tükürerek. "Bir şarlatan bu senin dostun, madrabazın biri."

Moricand'ı çektiği acılardan kurtarma girişimimiz işte böyle son bulmuştu.

Aradan bir hafta geçmişti ki bir de kim çıkagelsin? Eski dostum Gilbert. Neyse nihayet Fransızca bilen, Fransız edebiyatından anlayan birini bulmuştum. Moricand'a ziyafet!

Bir şişe şarap onların dilinin çözülmesine yetmişti. Brikaç dakika içinde Baudelaire, Villon, Voltaire, Gide, Cocteau, Rus balesi, Kral Ubu gibi konuları devirmişlerdi bile. Birbirlerinden çok keyif aldıklarını sezer sezmez en az diğeri kadar acı çekmiş Gilbert'in karşısındakinin moralini düzelteceğini umarak, ya da birbirlerini sarhoş edeceklerini düşünerek aradan çekildim.

Aradan bir saat kadar geçmişti. Köpeğimi dolaştırmış, evin yolunu tutmuştum ki Gilbert'in arabası yanımda durdu.

Şişelerin tümünü bitirmeden Gilbert'in bir evden ayrıldığı görülmüş şey değildi. "Ne oldu?" diye sordum merakla.

"Yetti artık," diye cevap verdi. "O.... çocuğu!"

"Kim, Moricand mı?"

"Evet. Tabii ki o."

Tiksinerek bakıyordu bana.

"Ben olsam ne yapardım bu adama biliyor musun *amigo*?"

"Ne yapardın?"

"Bir yamaçtan aşağı iter, gebertirdim."

"Söylemesi yapılmasından kolay."

"Dene bir kere! En kestirme çözüm bu bana kalırsa." diyerek gaza bastı ve hızla uzaklaştı.

Gilbert'in sözleri bende bir şok etkisi yaratmıştı. Onun kimse ile ilgili olarak bu tarzda konuştuğunu duymamıştım şimdiye kadar. Çok acı çekmiş, anlayışlı, nazik, efendi bir insandı. Deneyimli biri olarak Moricand'ın ne olduğunu hemen anlamıştı herhalde.

Bu arada bizden birkaç mil uzaklıkta bir ev kiralayan dostum Lilik, Moricand'ı rahatlatmak için elinden geleni yapıyordu. Nasılsa Moricand da Lilik'ten hoşlanıyor ve ona güveniyordu. Zaten başka türlü olması imkânsızdı çünkü Lilik'in tek amacı Moricand'a hizmet etmekti.

Lilik saatlerce onunla oturabilir, başından geçen bütün felaketleri sabırla dinleyebilirdi.

Lilik'ten Moricand'ın benim ilgisizliğimden yakındığını öğrendim. "Hiç hatırını, yaptığı işi sormuyormuşsun" dedi bana sitemle.

"Hatırını mı, işini mi? Ne demek istiyorsun? Ne iş yapıyor ki?"

"Sanırım anılarını yazıyor şu ara."

"Aman ne ilginç," dedim. "Bir ara gidip bir göz atayım."

"Çizdiği resimleri gördün mü?"

"Ne resimleri?"

"Aman Tanrım, daha görmedin mi onları? Portföyünde koca bir deste var. Hepsi de erotik resimler" diye kıkırdadı Lilik. "Şansın varmış ki gümrükte yakalanmamış."

"Bir şeye benziyorlar mı bari?"

"Hem evet, hem hayır. Çocuklara göre olmadıkları muhakkak."

Bu konuşmadan birkaç gün sonra çok eski bir dostum, Leon Shamroy çıkageldi. Her zaman olduğu gibi bir sürü hediye getirmişti. Yiyecek ve içecek türünden şeylerdi çoğu.

Moricand'ın şahin gözleri iyice açılmıştı.

"Aman Tanrım, inanılır gibi değil," diye fısıldadı kulağıma."Adam herhalde bir milyoner olmalı."

"Hayır, sadece Fox film şirketinin kameramanı. Hani Oskar ödüllerini toplayanlardan."

"Keşke dediklerini bir anlayabilsen," diye devam ettim. "Koca Amerika'da onun söylediklerini söyleyebilen ve başı belaya girmeyen pek az insan vardır."

Tam o sırada Leon sözümüzü kesti. "Ne mırıldanıyorsunuz orada öyle?" diye sordu. "Kim bu adam allah aşkına? Montparnasse'tan bir başka dostun mu yoksa? İngilizce bilmez mi? Ne işi var senin evinde? Bahse girerim ki seni sömürüyordur. Hadi bir içki ver şuna. Baksana ne kadar canı sıkılmış!

"Şunu bir denesin," dedi Leon ceketinin iç ceplerinden bir avuç dolusu puro çıkararak. "Tanesi sadece bir dolar. Bakarsın beğenir."

Moricand'a uzattı puroların onun olduğunu açıklayan bir işaret yaparak. Ağzındaki yarı içilmiş Havana purosunu atıp yeni bir tane yaktı. Purolar neredeyse otuz santim boyunda ve yedi yaşındaki bir sıçan kalınlığındaydılar. Güzel kokuyorlardı üstelik. Bedava diye düşündüm kendi kendime.

"Söyle ona ben Fransızca konuşmuyorum" dedi Leon öfkeyle. Moricand uzun Fransızca cümleleri ile ona şükranlarını sunmaya çalışıyordu. Hem konuşuyor, hem de içinde peynir ve salam bulunan bir paketi açıyordu. "Söyle ona," diye devam etti, "biz yiyip içmeyi çok severiz. Sofraya oturduğumuzda anlar bunu. Getirdiğim şarap nerede? Dur bakayım, arabada bir Haig viskim olacak. Bir de ondan tatsın. Zavallı adam, herhalde ağzına viski koymamıştır şimdiye kadar. Nesi var bunun? Hiç gülmez mi allahını seversen?"

Paketleri açarak, biraz ekmek koparark, sandviç yaparak öylece bir süre konuştu. Biraz ançüezin, biraz lüks tereyağının tadına bakıyor, her getirdiği paketin içinden çıkanları gösteriyor, Val için getirdiği şekerlemeleri ve güzel elbiseyi veriyor ve sonunda... "Al, allahın belası, bunlar senin için" diyerek bir koca kutu lüks sigara fırlatıyordu önüme. "Daha var, arabada kaldı. Sormayı unuttum yahu, işlerin nasıl gidiyor? Hâlâ köşeyi dönemediniz, sen ve Bufano! Garip öksüzler sizi! Bereket benim gibi geçimini sağlayan bir dostunuz var. Öyle değil mi?"

Arada Lilik arabaya gitmiş, diğer paketleri de getirmişti. Önce Haig viskisini, sonra da güzel bir Bordeaux şarabı açtık. Moricand arkadaşımın getirmeyi akıl ettiği Pernod ve Chartreuse şişelerini de dikkatle inceliyordu. Oda duman dolmuş, yerler izmarit, kâğıt ve ip parçacıkları ile bir çöplüğe dönmüştü âdeta.

"Duşun hâlâ çalışıyor mu?" diye sordu Leon gömleğinin düğmelerini açarak. "Mutlaka yıkanmam gerekiyor. Otuz altı saattir gözümü kırpmıyorum. Allah kahretsin. Birkaç saat de olsa işten uzaklaşmalıyım. Sende kalabilir miyim bir gece? Belki de iki gece kalırım. Zaten seninle ciddi ciddi oturup iş konuşmamız lazım. Para kazanma konusunu. Hayatın boyunca dilenci kalacak değilsin ya! Hiç cevap verme bana. Ne diyeceğini çok iyi biliyorum. Nerede o senin suluboya resimlerin? Beni bilirsin; eğer bir şeye benziyorlarsa on-on beş tane alabilirim."

Az sonra Moricand'ın bir izmariti yaktığını gördü.

"Ne yapıyor bu adam be? Az önce bir kutu puro vermedik mi kendisine? Ne diye bu kuru otu çiğniyor ağzında?" diye haykırdı.

Moricand utana sıkıla puroları daha sonraya sakladığını, hemen değil keyfine vararak içmek istediğini anlatmaya çalıştı.

"Bırak bu saçmaları!" diye çıkıştı Leon. "Söyle şuna, o artık Amerika'da. Biz yarını düşünmeyiz, öyle değil mi? Söyle ona getirdiğim puroları bitirdiğinde ona yenilerini göndereceğim." Sonra başını diğer yana çevirerek, alçak sesle "Nesi var bu herifin allahını seversen? Oralarda açlıktan geberiyor muydu ne? Her neyse, canı cehenneme. Dinle bak, sana harika bir fıkra anlatacağım, sonra kendisine tercüme edersin. Merak ettim, bakalım gülecek mi?"

Karım sofrayı kurmaya çalışıyor ama boşuna. Leon fıkrasını anlatmaya başlamış, Lilik danalar gibi gülüyor, fıkra oldukça açık saçık. Tam ortasında Leon durup bir ekmek parçası daha koparıyor, yağlıyor, içkisini tazeliyor, ayakkabılarını, çoraplarını çıkarıp fırlatıyor. Tüm bunları gözleri faltaşı gibi açık izleyen Moricand, şaşkın. İşte ona incelenecek yeni bir tip daha. Tam bir Amerikalı tipi! Moricand'ın aslında çok keyiflendiğinin farkındayım. Bir yandan Bordeaux şarabını yudumluyor, dudaklarını yalıyor ve adamı dikkatle izliyor. Yeni yiyecek türlerini merak ediyor. Hayatında hiç mısır ekmeği yememiş. Aman ne güzel! *Ausgezeichnet!* •

Lilik ölesiye gülüyor, yaşlar boşalıyor gözlerinden. Fıkra güzel, hem de pek açık saçık ama tercüme etmesi çok zor.

"Mesele ne?" diye soruyor Leon." Geldiği yerde böyle fıkralar anlatmazlar mı?"

Şarabını yudumlayan, Havana purosunu tüttüren Moricand'a bakıyor dikkatle. "Tamam, unut bu fıkrayı. Adam tıkınıyor zaten, bu da ona yetiyor. Ne iş yapar bu?"

"Astrolog ama başka şeyler de yapıyor," dedim.

"Kıçıyla yerdeki deliği ayırt edemez bu! *Astrolojiy-*

• *Ausgezeichnet!*: Harika!

miş. Kim dinler bu zırvayı? Belini doğrultusun önce, söyle ona... Dur bir dakika, doğum günümü söylersem, bakalım neler yumurtlayacak!"

Moricand'a yemi atıyorum ama hazır olmadığını söylüyor. Leon'u biraz daha inceleyecekmiş, sakıncası yoksa tabii.

"Ne diyor?"

"Önce karnını doyuracakmış ama senin alışılmışın dışında bir tip olduğunu fark etmiş." dedim durumu kurtarmak için.

"Doğru demiş hem de fazlasını anlamış. Tabii ben değişik bir tipim. Benim yerimde kim olsa çıldırmıştı şimdiye kadar. Söyle ona benden tam not aldı." Moricand'a dönerek, "Hey ahbap, şarap nasıl... *vin rouge** iyi mi?" diye soruyor.

Burnunun dibinde konuşulanların yarısını bile anlamayan Moricand; *"Epatant!"*** diye cevap veriyor.

"Bahse girerim ki öyle," diyor Leon. "Ben satın aldım. İyi şeyi görür görmez tanırım."

Moricand'ı yakından incelemeyi sürdürerek bana dönüyor ve, "Yıldızları okumaktan başka ne yapar bu adam?" Küçümseyici bir ifadeyle devam ediyor, "Bahse girerim ki bütün gün kıçını yayıp oturuyordur. Neden herife biraz iş vermiyorsun? Bahçeye baksın, sebze filan eksin, otları biçsin. Bu serserileri çok iyi bilirim. Çalıştırmak lazım bunları. Hepsi birbirine benzerler."

Karım huzursuz oluyordu. Moricand'ın kalbinin kırılmasını istemediği belliydi.

"Odasında senin de görmeni istediğim bazı şeyler var. Sanırım hoşuna gidecek" dedi Leon'a dönerek.

* *Vin rouge* : Kırmızı şarap.
** *Epatant!* ; Mükemmel!

"Tam sana göre" diye onayladı Lilik.

"Neler söylemeye çalışıyorsunuz? Çıkarın baklayı ağzınızdan. Neymiş bu büyük sır?"

Anlattık ama Leon pek oralı olmadı.

"Hollywood'da çok var bu saçma sapan resimlerden. Ne yapayım yani, *mastürbasyon mu?*"

O öğleden sonrayı böyle geçirdik. Moricand odasına çıktı, Leon da yeni arabasına bir göz atmak istedi. Bagajında Val için getirdiği oyuncakları unutmuştu. Bagajını boşaltırken, "Bufano nerelerde?" diye sordu.

"Sanırım Hindistan'a gitti."

"Kalıbımı basarım Nehru'yu görmeye gitmiştir." dedi kahkahalarla. "Cebinde beş parası olmadan nasıl yaşar bu adam hep hayret etmişimdir. Peki sen nasıl geçiniyorsun?"

Bunu söyledikten sonra cebinden bir deste banknot çıkardı, ataşla tutturduğu bir düzine yemyeşil banknotun birazını ayırmaya başladı.

"Al bakalım bunları" dedi elime tutuşturarak. "Ölmeden mutlaka bir gün ben de sana borçlanacağım elbet."

"Okuyacak ilginç bir şeyler var mı?" diye sordu birdenbire. "Hani o Giono'nun kitabı gibi. Hatırlıyor musun? Ya da o her zaman göklere çıkardığın Cendrars? Hâlâ başka dillere çevrilmedi mi?" Ağzındaki yarım puroyu yere attı ayağıyla çiğnedi ve bir yenisini yaktı. "Benim hiç kitap okumadığımı sanıyorsan aldanıyorsun. Çok okurum ben... Bir gün benim için özel olarak bir senaryo yazacaksın ve çok para kazanacaksın, tamam mı?" Sonra parmağı ile Moricand'ın yaşadığı hücreyi işaret ederek, "Bu herif sana çok pahalıya mı mal oluyor? Ne salaksın be! Nasıl düştün bu tuzağa sen?"

Çok uzun bir hikâye olduğunu... başka zaman anlatacağımı söyledim.

"Ya çiziktirdiği resimler? Bir göz atayım mı, ne dersin? Herhalde satmak istiyordur. Eğer sana biraz yardımcı olacaksa birkaçını satın alabilirim belki." İçeri gidip yeni bir puro yaktı.

"Hadi gidip şu resimlere bir bakalım," dedi yanakları pespembe. "Önce Lilik'i çağıralım bir. Kazıklanmadan evvel onun fikrini sormalıyım."

Moricand'ın hücresine girdiğimizde Leon havayı kokladı. "Şuna söyle de bir pencere açsın allah aşkına" diye bağırdı hemen.

"Açamaz. Cereyandan korkuyor."

"Tam ona göre. Hadi söyle de şu pis resimleri döktürsün. Çabuk olsun bu odada on dakikadan fazla kalırsam nalları dikerim."

Moricand şık deri kaplı portföyünü getirmek için uzaklaştı yanımızdan. Portföyü Leon'un önüne bıraktı ve bir *gauloise bleu* yaktı.

"Söyle şunu söndürsün" dedi Leon, Moricand'a bir sigara uzatarak. Moricand Amerikan sigaralarına tahammül edemediğini söyleyerek nazikçe reddetti.

"Kaçık bu!" dedi Leon. "Al bakalım, şundan yak." Büyük bir puro uzattı bu sefer.

İkram yine geri çevrilmişti. Moricand Fransız sigarasını içecekti keyifle.

"Nasıl isterse, allahın belası!" diye küfrü bastı Leon. "Öyle olsun. Hadi söyle şuna göstereceksе göstersin, bütün günümüzü bu mezarda geçirecek değiliz."

Moricand aceleye gelemiyordu. Resimlerini sergilemek için kendine has özel bir yöntemi vardı. Hepsini birer birer ve yavaş yavaş gösteriyor, sayfaları sanki antika papirüsler tutuyormuş gibi usulca çeviriyordu. Arada bir

cebinden çıkardığı ipek mendili ile terini siliyor, ellerini temizliyordu.

Resimleri ilk kez görüyordum. Ağzımda kötü bir tat bıraktıklarını itiraf etmem gerekir. Sadist, eşcinsel, utanç verici resimlerdi. Küçük çocukların ırzına geçen garip canavarlar, her türlü cinsel münasebeti deneyen bakireler, dini objeler ile kendilerini tatmine çalışan rahibeler... Ortaçağ işkencelerinin her türlüsü, uzuv kesmeler, inanılmaz grup seks sahneleri, hepsi vardı. En ince ayrıntısına kadar usta bir el tarafından çizilmişlerdi.

İlk kez Leon'u böyle sessiz görüyordum. Lilik'ten bir yanıt bekler gibiydi. Bazılarına bir kere daha bakmak istedi.

"Herif nasıl çizileceğini biliyor, değil mi?" diye sordu sonunda. Lilik en çok takdir ettiği birkaçını işaret etti. "Alıyorum bunları," dedi Leon. "Ne kadar istiyor?"

Moricand bir fiyat çıkardı ağzından. Bir Amerikalı müşteri için bile oldukça yüksek bir fiyat biçmişti.

"Söyle paket etsin," dedi Leon. "Bu kadar etmez ama alacağım. Bunlardan birine sahip olabilmek için kolunu bile verecek birini tanıyorum."

Cebinden cüzdanını çıkarıp hızla parayı saydı ve sonra gerisingeri cebine soktu.

"Param çıkışmıyor. Söyle ona eve döner dönmez bir çek göndereceğim... *Güveniyorsa tabii.*"

İşte bu anda Moricand durakladı. Tane ile satmak işine gelmiyordu. Ya hepsini alırdı, ya da hiçbirini. Tümüne bir değer biçti. Astronomik bir fiyattı.

"Çıldırmış bu," diye bağırdı Leon. "Alsın kıçına soksun." Moricand'a Leon'un biraz düşüneceğini izah ettim.

"Tamam," dedi Moricand. Bakışından kekliğin çantada olduğunu anladığını biliyordum. Bir avuç koz tutuyordu elinde. Emindi. "Tamam," dedi bir kere daha.

Merdivenleri inerken Leon mırıldanıyordu: "Salağın aklı olsa bütün portföyünü bana verir, eşime dostuma göstereyim isterdi. Talep ettiği paranın iki katını alırdım belki de. Tabi resimlerin lekelenme ihtimali de var. Ne p..... herif!" Sert bir bakış attı bana. "Doğru değil mi? İyi bir fikir değil mi?"

Merdivenlerin dibinde kolumdan tuttu.

"Biliyor musun, bu adam *hasta*." dedi işaretparmağı ile kafasına vurarak. "Heriften kurtulduğun zaman odasını dezenfekte etmelisin."

Birkaç gece sonra akşam sofrasında savaş konusu açıldı. Moricand tam formundaydı ve bütün başından geçenleri anlatmaya hazırdı. Daha önce neden bu konuya hiç gelinmediğini hatırlamıyorum. İsviçre'den yazdığı mektuplarında 1939 yılının ayrıldığımız o haziran gecesinden bu yana olup bitenleri ana hatlarıyla yazmıştı. Ama çoğunu unutmuştum. Yabancılar Lejyonuna kaydolduğunu, ancak vatanseverlik duygusu ile değil, sadece aç kalmamak için bu yolu seçtiğini biliyordum. Başka türlü nasıl yiyecek, içecek ve barınak bulacaktı. Lejyoner hayatının ona çok ağır geldiğini ve birkaç hafta içinde askerlikten atıldığını da hatırlıyordum. Kovulduktan sonra Modial Oteli'ne dönmüş ancak hepten umutsuzluğa kapılmıştı. Almanlar Paris'i işgal ettiklerinde orada idi. Almanların orada olması ona yiyecek bulamaması kadar koymamıştı. Nihayet Paris Radyosu'nda çalışan eski bir dostu imdada yetişmişti. Yiyecek, sigara falan... Kötü bir işti aslında ama... şimdi o arkadaşı hapisteydi. Almanlar ile işbirliği yapmış bir işbirlikçi olduğu için tabii...

O dönemi baştan yaşıyordu sanki. Bütün ayrıntıları ile. Yüreğinden bunları söküp atmak ister gibiydi. Arada

bir ipin ucunu kaçırıyordum. En can alıcı yerinde tam Almanların onu yakalayıp Almanya'ya sevk ettiklerini anlatırken aklım karışmıştı. (Almanlar evlenmesi için ona bir de Alman kadın bulmuşlardı.) Politika, entrika, savaş ve rekabet bana göre değildi, hiç ilgilenmezdim. Birdenbire her şey kayboldu gözümde. Gestapo ajanı ensesine bir tabanca dayadığında artık onu kaybetmiştim. Saçma ve ürkütücü bir karabasandı hepsi. Almanlar hesabına çalışıp çalışmadığı da belli değildi nasılsa, umurumda bile değildi. Sonunda bir Alman işbirlikçisi olduğunu anlatsaydı dahi hiçbir şey değişmeyecekti benim için. Bu kargaşanın içinden nasıl kurtulduğunu merak ediyordum yalnızca. Postu delmeden nasıl sıyrılmıştı bu hikâyenin içinden?

Ansızın kaçış bölümünü anlattığını fark ediyorum. Artık Almanya'da değil, Fransa'dayız...ya da Belçika veya Lüksemburg gibi bir yerde. İsviçre sınırına doğru yol alıyor. Sırtında iki tane ağır bavul taşıyor haftalardır. Bir gün Fransızlar ile Almanlar arasında, başka bir gün Amerikalılar ile Alman ordusu arasında kalıyor. Kimi zaman tarafsız bölgede kaçıyor, nerede olduğunu bilmiyor. Her seferinde aynı hikâye. Yiyecek yok, barınacak yer yok. Yardım yok. Yiyecek, yatacak yer gibi şeyleri bulabilmek için hasta numarası yapmak zorunda ve bunun gibi ipe sapa gelmez hikâyeler. Sonunda gerçekten hasta olur. Elinde bavulu oradan oraya yürümek, aç susuz kapı kapı dolaşmak, ateşler içinde yanarak umutsuzlukla beklemek. Top ateşinin arasında kendi boş midesinin guruldamasını duymaktadır. Tepesinden kurşunlar geçmekte, kokuşan ölüler yollarda yığınlar oluşturmakta, hastanelerde insanlar üst üste yatmakta, ağaçlar kurumakta, caddeler aç, hasta, yaralı, evsiz barksız ve kimsesiz zavallılar ile dolup taşmaktadır. Herkes başının çare-

sine baksın! Savaş! Savaş! Ve bütün bunların tam ortasında elinde tarafsız bir ülkenin, İsviçre'nin pasaportu, boş mideyle dolanıp duruyor. Arada bir Amerikalı bir asker bir sigara atar önüne ama Yardley pudrası bile yok. Tuvalet kâğıdı da yok. Parfümlü sabun da yok. Üstüne üstlük dayanılmaz bir kaşıntı. Yalnızca kaşıntı değil, bir de bit. Yalnız biti olsa yine de iyi, üstelik iskorbüt.

Tam altmış dokuz tane ordu hep onun çevresinde dövüşüyor. Hiç onu düşünen yok. Güvenliğine aldırış bile etmiyorlar. Gerçek şu ki artık savaş kesinlikle sona erecek. Her şey bitmiş durumda ama kargaşa sürüyor. Kimse ne için dövüştüğünü bilmiyor hatta kimin adına çarpıştığını bile. Almanlar hapı yutmuş oldukları halde teslim olmaya yanaşmıyorlar. Salaklar. Hem de ne biçim salaklar. Aslında Amerikalılardan başka herkes hapı yutmuş durumda. Cebi dolu Amerikalılar ellerinde sigaraları, çantaları yiyecek, çiklet, içki ve her türlü lüks eşya dolu kasıla kasıla geziniyorlar. En çok parayı kazanan üniformalı savaşçılar onlar. Sokağa atacak paraları var da harcayacak yer bulamıyorlar. Paris'e gitmeye, oradaki şehvetli Fransız kızlarının ya da hiç kız kalmamışsa yaşlı çirkin kadınların ırzına geçmek için can atıyorlar. Orada burada gezinirken arkalarında bıraktıkları çöpleri, aç sivillerin gözleri önünde yakıyorlar. *Emirler*. İlerleyin. Temizliğe devam. Devam, devam... ta Paris'e. Ta Berlin'e! Ta Moskova'ya! Bulduğunuzu çiğneyip geçin, tuttuğunuzu koparın, istediğinizi yapın, kimin ırzına geçerseniz geçin. Eğer geçemezseniz üzerine sıçın. Ama sakın durmayın. İlerleyin, devam edin, bitirin. Son yaklaştı. Zafer görünüyor. Bayrağımızı dalgalandırın. Yaşasın! Yaşasın! Generalleri s..... edin, amiralleri s..... edin! Yolunuzu açın. Ya şimdi, ya hiçbir zaman.

Ne güzel günler! Ne berbat pislik! Ne inanılmaz vahşet.

("Ben, falan filan general, senin sevdiğin bilmem ne kadar insanın ölümünden sorumluyum.")

Dostumuz Moricand bir ruh gibi o ordudan o orduya, çıldırmış bir fare gibi o düşmandan bu düşmana koşuyor, ya garip öyküler anlatarak, ya Almanca konuşarak, ya Fransızca veya tanrı bilir hangi dilde bin bir yalan dolan uydurarak kendisini kurtarmaya, özgürlüğüne kavuşmaya çalışıyor fakat bu arada hiçbir zaman elinden valizini bırakmıyor, İsviçre sınırına doğru sürekli ilerliyor, sürünerek, kıvranarak, dili dışarıda, insanlar onu gerisingeriye dönmeye zorlamadıkça hep ileri doğru gidiyor. Tüm engelleri aşıp İsviçre sınırına geldiğinde ne görsün! Sınır kapalı değil mi? Gerisingeriye başlangıç noktasına! Yine iki ateş arasında! İshal. Ateş. Daha yüksek ateş. Aşılar. Yeni ordulara hizmet. Yeni cepheler. Yeni zaferler. Yeni yenilgiler. Tabii daha çok ölü, daha fazla yaralı. Daha çok akbaba ve belirsiz rüzgârlar.

Bütün bunlara rağmen İsviçre pasaportunu sıkı sıkı elinde tutmayı başarır. Hafızasını, beynini, özgürlük tutkusunu ve iki bavulunu.

"Peki, ne vardı allah rızası için o iki valizde?"

"Zevk aldığım her şey," dedi.

"Yani?"

"Kitaplarım, günlüklerim, yazılarım ve...."

Şaşkın şaşkın baktım yüzüne.

"Yok, canım. Olamaz! Yani diyorsun ki..."

"Evet," dedi, "yalnızca kitaplarım, kâğıtlarım, fal ve yıldız haritalarım; Plotinus, İamblichus, Claude Saint -Martin...."

Gülmeye başladım. Artık elimde değildi. Ölesiye, hiç durmamacasına güldüm, güldüm ve güldüm. Katılıyordum gülmekten.

Gücenmişti. Sonunda özür diledim.

"Postunu kaybetmek pahasına da olsa bir fil gibi yüklendin o bavulları, öyle mi?" diye haykırdım.

"İnsan elindeki kıymetli eşyaları öyle fırlatıp atamaz ki!"

"Ben atardım!" diye haykırdım.

"Ama benim tüm yaşantım o eşyalara bağlıdır."

"O zaman hayatını da fırlatıp atsaydın."

"Moricand'a göre değil." diye bağırdı gözlerinden ateş fışkırarak.

Birdenbire artık ona acımamaya, başına gelenleri umursamamaya karar vermiştim.

İki gün boyunca o iki valiz aklımdan çıkmadı. Sanki o savaş günlerindeki ağırlıkları ile beynime vuruyorlar, dayanılmaz derecede ağırlaşıyorlardı. Aynen Moricand'ın zıvanadan çıkmış bir böcek gibi o çılgın Avrupa'da dolaştığı günlerdeki ağırlıkları gibi. Düşlerime bile giriyorlardı. Moricand da rüyalarıma girerdi. Emil Jannings kılığında, hani o *Son Gülüş* romanındaki kapıcı Jannings gibi otel kapıcılığından tuvalet bekçiliğine düştüğü zaman hâlâ eski üniformasını gizlice giyen bir kahraman olarak. Rüyalarımda her zaman zavallı Conrad Moricand'ın yanındaydım ancak sesimi bir türlü kendisine duyuramıyordum. Top ve tüfek seslerinden, bombaların patlamasından, ölülerin çığlıklarından benim sesimi duyabilmesi imkânsızdı. Her yerde umutsuzluk ve savaş vardı. Sağımda cesetler; kol ve bacaklar ile dolu bir top çukuru, diğer yanımda yüzü gözü paramparça, organları eksik bir savaşçı ve hâlâ vücudu sıcak, biraz ötede kurtların kemirdiği bir kafatası, parmaklıklara yapışıp kalmış bir çocuk cesedi ve üstünden kan damlayan bir tüfek, baş aşağı devrilmiş, üzeri insan kol ve bacakları

dolu ağaçlar, kopuk bir kol, elinde eldiven. Ya da hayvanlar, gözleri çılgınlık dolu, cesetlerin arasında ağızlarından kan damlayarak, bağırsakları dışarıda, yara bere içinde koşuşup duruyorlar. Tüyler, madalyalar; pasaportlar, cüzdanlar ve bütün bunların arasında saçları briyantinli, tırnakları manikürlü, gömlekleri kolalı, bıyıkları mumlanmış ve pantolonu ütülü dolaşmakta olan bir Conrad Moriturus. Sürekli kaçıyor, koşuyor, deri çizmeleri ile bir uçan Hollandalı gibi kanatlanmış gidiyor. Bavulları arkada sallanıp durarak, ağzından çıkan nefes donmuş su buharı gibi. *Sınıra! Sınıra!*

İşte Avrupa buydu. Göremediğim, tadını alamadığım bir Avrupa! İamblichus, Erasmus, Duns Scotus, neredeyiz biz, söyleyin allah rızası için. Hangi iksiri içiyoruz? Hangi bilgelikten feyz alıyoruz? Alfabesini öğretin bize, siz bilge kişiler! Kaşıntıyı ölçün! Eğer yapabilirseniz çılgınlıkları gömün! Gökteki yıldızlar bize tepeden mi bakıyorlar, küçümsüyorlar mı, yoksa hastalıklı bir etin yanıkları mıdırlar?

Peki General Doppelgänger nerede? General Eisenhower, General Cornelius Triphammer? Hani düşman? Jack nerede, Jill nerede? Yukardakine, ulu yaratıcıya bir mesaj iletebilmeyi nasıl da isterdim! Ama adını hatırlamıyorum ki. Öylesine masum, öylesine zararsız ve tarafsızım ki. İki bavulumdan başka deklare edeceğim hiçbir şeyim yok. Evet, sade bir vatandaşım, bir çeşit deli, başka bir şey değil. Adıma hiçbir ödül, hiçbir anıt ya da madalya peşinde değilim. Yalnızca bavullarımı istiyorum, hepsi o kadar. Ben onları takip ederim. Sadece bir gövde olarak kalsam bile. Adım Moriturus. Evet, İsviçreliyim. Lejyoner bir asker. *Un mutilé de guerre* * ya da ne

* *Un mutilé de guerre* : Savaş gazisi.

derseniz deyin. İambilichus da diyebilirsiniz bana, umurumda değil. Belki de yalnızca "Kaşıntı" demeniz yeterli.

Yağmur mevsiminden yararlanarak bahçenin daha önce hiç kullanılmamış bir köşesinde sebze ekmeye karar verdik. Ben kazma ile işe başladım, karım da kürekle bana yardım ediyordu. Moricand bir kadının bu işi yapmasını kendisine yedirememiş olacaktı ki bize kürek işinde yardımcı olmayı önerdi. Şaşırmıştık. Yarım saat ya geçmiş ya geçmemişti ki yorgunluktan bitkin bir halde geldi. Yine de yakınmıyor, iş yapmanın iyi geldiğini söylüyordu. Öylesine iyi hissediyordu ki kendisini öğle yemeğinden sonra biraz müzik dinlemek istediğini, müziğe hasret kaldığını anlattı. Çocukluğunda piyano çalmıştı. Grieg'in müziğini özellikle Peer Gynt'ü dinlemeye can atıyordu. Grieg en iyi bestekârdı, hepsinden iyiydi.

Karım bir Viyana valsi plağı koymuştu.. Birdenbire yerinden kalktı ve karıma kendisi ile dans edip etmeyeceğini sordu. Koltuğumdan düşecektim az kaldı. Moricand dans edecekti! İnanılır gibi değildi işte. Dans ettiler, hem de Moricand kendinden geçercesine ayak uyduruyordu. Dönüp duruyor, başı dönene kadar dönmeye devam ediyordu.

Nihayet, terli ve yorgun bir halde sandalyesine çökünce, "Çok güzel dans ediyorsunuz" dedi karıma.

"Hâlâ genç bir adamsın," dedim.

"1920'lerden beri bu işi yapmamıştım," dedi yüzü kızararak. Kalçasına vurarak; "Yaşlı bir gövdem var ama hâlâ yaşıyor," dedi.

"Harry Lauder dinlemek ister miydin?" diye sordum. Bir an duraladı. Lauder, Lauder. O da kimdi? Sonunda hatırladı.

"Neden olmasın," dedi istekli istekli. O anda her şeyi dinlemeye hazırdı.

Bir Lauder koydum pikaba. Şarkıyı kendisi de mırıldanıyordu. Acaba çok mu yiyip içmişti öğle yemeğinde diye düşündüm. Hayır, şarap ya da içki değildi mesele, hayatında ilk kez mutluydu Moricand.

Onu mutlu görmek, üzüntülü görmekten de daha acıklıydı nedense.

Tam o sırada Jean Wharton damladı. Biraz ötemizde kendi inşa ettiği bir evde yaşıyordu. Daha önce bir iki kere Moricand'ı görmüştü. O gün Moricand öylesine heyecanlıydı ki Jean Wharton ile sohbet edecek kadar İngilizce bile döktürdü. Kadın gittiğinde Moricand onu çok ilginç hatta çok cazibeli bulduğunu bile söyledi. Kadının ışık, neşe ve sağlık dağıtan manyetik bir kişiliği olduğunu, onunla uzun uzun konuşmanın çok zevkli olacağını düşünüyordu.

Kendisini o kadar iyi hissediyordu ki bana hatıralarını yazdığı defteri getirdi okuyayım diye.

O gün Moricand için tarihe geçecek bir gün olmuştu. En güzel gün ise ta dağın tepesindeki evinden bizi görmek için aşağılara inen Jaime de Angulo'nun geldiği gündü. Moricand'a Jaime de Angulo'dan söz etmiş fakat ikisini tanıştırmayı hiç düşünmemiştik. Aslında o kadar farklı kişiler olarak görüyordum ki onları, anlaşacakları hiç aklıma gelemezdi. Birkaç kadehten sonra Jaime'nin nasıl bir tepki vereceğini de kestiremezdim doğrusu. Adamın evimize gelip de küfür etmeden, herkese saldırıp hakaret etmeden ayrıldığı günler çok azdı.

Yemekten hemen sonra Jaime at üstünde çıkagelmişti. Bahçemizdeki kayın ağacına hayvanı bağladıktan sonra atın karnına bir yumruk vurup merdivenleri indi. Parlak, güneşli ve sıcak bir şubat günü idi. Her zamanki

gibi kafasına renkli eşarbını korsanlar gibi bağlamıştı Jaime. Fındık kabuğu kadar esmer, çarpık bacaklı ama hâlâ oldukça yakışıklı sayılabilecek bir İspanyol'du. Hareket ve davranışlarını önceden kestirmek imkânsızdı. Eşarbına bir de tüy iliştirmiş olsa ve saçlarını yağlasa ona bir Kızılderili bile diyebilirdiniz. Tipi tam bir kanun kaçağını andırıyordu.

Birbirleriyle tanıştığım zaman onların sadece beş gün ara ile doğmuş ve gençliklerini Paris'in aristokratik kesiminde geçirmiş olmalarına rağmen ne büyük bir tezat oluşturduklarını düşünmekten kendimi alamadım. İkisi de hayatın yalnızca yapmacık yüzünü görmüş birer lord gibiydiler. Sanki günleri sayılıydı ve bir daha belki de hiç karşılaşmayacaklardı. Biri temiz, düzenli, titiz, dikkatli, gözleri yıldızlarda, kabuğuna çekilmiş bir kent asilzâdesi, diğeri ise tam tersi. Biri yaya, diğeri atlı. Biri üstün estetik zevklere sahip, diğeri ise yabani bir ördek.

Ortak yönleri olmadığını düşünmekte yanılmıştım. Gerçekte bir çok konuda anlaşıyorlardı. Kitap sevgisi, ortak bir geçmiş ve dil, konuşma yeteneği, araştırma ve kütüphane merakının yanı sıra ikisinin de bağımlılıkları vardı. Biri alkolikti, diğeri hapçı. En önemlisi ikisinin de şeytanlığa ve kötülüğe tutkunlukları vardı. Jaime tanıdığım insanlar içinde en çok şeytana benzeyeniydi, Moricand ise her zaman şeytana bağlıydı. Aralarındaki tek fark Moricand'ın şeytandan korkması, Jaime'nin ise şeytanı beslemesiydi. Ya da ben öyle sanıyordum. Her ikisi de Tanrısızdı ve Hıristiyanlıktan nefret ederlerdi. Moricand Antikçağın putperestlerine, Jaime ise ilk insana daha yakındı. Her ikisine de kültürlü, bilge ve zarif denilebilirdi. Jaime ne kadar bir vahşi ve aptal rolü oynamaya çalışırsa çalışsın asla üzerindeki asilzâde havasını atamazdı. "İnce" ve asil olan ne varsa hepsine tükürse de, ço-

cukluğunda almış olduğu o asil havayı söküp atamamıştı ruhundan. Moricand ise lüks hayattan zorunlu olduğu için kopmuş fakat her zaman snob ve sosyetik kalmıştı.

Yarı dolu şişeyi ve kadehleri getirdiğimde bir şeyler olacağını sezmiştim. Bu kadar ayrı yönlere itilmiş iki kişinin uzun bir süre anlaşabileceklerini pek sanmıyordum.

O gün ne düşündümse hepsi yanlış çıkıyordu. O kadar güzel anlaşıyorlardı ki şarap şişesine uzanacak zaman bile bulamamışlardı. Şaraptan daha güçlü, daha sert bir şeyden, geçmişlerinden sarhoş olmuşlar, kendilerini unutmuşlardı.

Henri-Martin Meydanı'ndan ve Paris'ten söz ederlerken aynı apartmanda doğmuş olduklarını keşfetmişler, aynı mahallede top oynadıklarını anlamışlardı. Çocukluklarından söz ederlerken hemen Jaime ailesini, komşularını taklit etmeye, okul arkadaşlarını anlatmaya, tüm vücudu ile o günleri yaşamaya başlamış, Fransızcadan İspanyolcaya geçerek, sırasında bir kadın, çocuğu üzerine titreyen bir ana ya da mahçup genç kız rolünü oynayarak geçmiş anılarını sahnelemeye koyulmuştu.

Moricand kahkahalar atıyordu. Onun bu kadar gülebileceğini tahmin bile edemezdim. O melankolik, içe kapanık baykuş hali gitmiş yerine normal, doğal ve çevresinden zevk alabilen bir insan gelmişti.

Bu anı kervanını dışardan karışıp bozmamak için odanın ortasındaki kanepeye uzanıp biraz kestirir gibi yapmıştım. Aslında hepsini can kulağı ile dinliyordum.

Birkaç kısa saat içerisinde Jaime tüm inişli çıkışlı yaşamını yeniden sahnelemeyi başarmış gibiydi. Ne hayattı onunkisi! Paris'ten Passy Meydanı'ndan ta Vahşi Batı'ya! Tek bir hamlede hem de! Bir İspanyol asilzâdesinin lüks içinde yetişmiş oğlu birdenbire bir kovboy, bir tıp öğrencisi, bir antropolog, bir dilbilimci ve nihayet Big

Sur yakınlarında işte burada Santa Lucia çiftliğinde sürü bakıcısı oluyor. Yapayalnız bir kurt, eski yaşantısının bütün zevklerinden feragat etmiş, sürekli olarak İspanyol komşusu Boronda ile dövüşerek, kitap okuyarak (Çince, Sanksritçe, İbranice, Arapça, Farsça ne varsa), sebze ve meyve yetiştirerek, geyik avlayarak, atlarına bakarak, en iyi dostları ile bile kavga ederek ve bir gün o üzerinde uğraştığı dilbilim kitabını bitirmeyi ümit ederek işte böyle yaşıyordu. Bu arada iki kez evlenmiş, üç çocuğu olmuş ve oğullarından birini esrarengiz bir trafik kazasında arabasıyla ezmişti. Bu trajedi bütün hayatını etkilemişti.

Bütün bunları yattığım yerden dinliyor olmak bir garip geliyordu. Bitmeyen konularda bir şamanın bir bilgeye, bir antropologun bir astroloğa, uzmanın uzmana, dilbilimcinin kitap kurduna, at sürücüsünün kaldırım beyefendisine, maceraperestin münzeviye, barbarın hanımevladına, yabancı dil sevdalısının dilbilimciye, bilim adamının falcıya, umutsuzun lejyoner askerine, gururlu İspanyolun soğuk İsviçreliye, anarşistin uygar Avrupalıya, isyankârın iyi huylu vatandaşa, açık sahaların adamının delikte yaşayan adama, alkoliğin esrarkeşe konuşmasını dinlemek daha da garipti.

Her çeyrek saatte duvar saati incecik melodisi ile araya giriyordu.

Sonunda onların gayet ayık, bilinçli ve apaçık bir biçimde, çok önemli bir konuyu tartıştıklarına tanık oldum. Konu dilbilim ve dildi. Moricand artık çok az konuşmaktadır. Kulaklarını dikmiştir. Tüm bilgisine rağmen Kuzey Amerika kıtasında bir zamanlar bu kadar farklı, birbirinden apayrı bir sürü büyük veya küçük dil, lehçe ya da ağız olduğunu hiç duymamıştı. Pek bilinmeyen, çok eski, bazıları son derece karmaşık hatta yapı olarak

barok dillerini hatırlatan binlerce Amerikan lehçesi olduğunu nereden bilebilirdi ki? Bir zamanlar birbiriyle yan yana yaşayan ama dilleri birbirinden Bantu diliyle Sanskritçe, ya da Fince ile Fenikece ya da Bask diliyle Almanca kadar farklı olan kabilelerin varlığını nereden bilsindi Moricand? Birkaç Amerikalıdan başkası bile bilmezdi ki. Big Sur denen dünyanın ücra bir köşesinde Jaime de Angulo denen bir dönek ve ahlaksızın gece gündüz demeden her kıtadan, her yöreden, her tür insanın konuştuğu dil ve lehçeleri ayıklamakla, sınıflandırmakla, kıyaslamakla, kök ve takılarının nereden geldiklerini araştırmakla, incelik ve ayrıntılarını keşfetmekle, kısacası dünyanın her yerinde ve her zaman konuşulan dillerin birbirlerinden ne kadar etkilendiklerini kanıtlamakla uğraşmasını bu kozmopolit adamın bile aklı almıyordu. Angulo'da olduğu gibi tek bir ruh ve tek bir bedende hem bilgenin, hem ilkelin, hem hayat adamının, hem çekingenin, hem idealistin, hem de şeytanın oğlunun aynı insanda birleşmesinin mümkün olabileceğini herhalde hiç düşünmemişti. Sonradan "Mükemmel, inanılmaz bir adam bu. Bu tam bir insan" diyecekti.

Doğru! Gerçekten de bu Jaime de Angulo tam bir insandı kelimenin gerçek anlamında. Sevilen, nefret edilen, sevecen, sevimli ama aynı zamanda kötü ve kötümser, şeytana tapan bu adamın gururlu bir yüreği, tüm insanlığa sevgi ve yumuşaklıkla yaklaşan mücadeleci bir ruhu vardı. Zalim, günahkâr ve acımasız da olabiliyordu. En büyük düşmanı kendisiydi. Hayatının son günlerini lanetlenmiş, acı içinde, küçümsenerek ve aşağılanarak geçirmeye mahkûm bir insandı o. Yine de sonuna kadar mantığını, insancıllığını, vurdumduymazlığını, Tanrıya ve insana karşı gelişini ve türlü kişilikleri olan benliğini koruyacağına da hiç kuşku yoktu.

Can ciğer dost olabilirler miydi? Sanmıyorum. İyi ki Moricand doruğun tepesine tırmanıp onunla dost olmayı bir türlü gerçekleştirememişti. Tüm ortak yönlerine rağmen apayrı dünyaların insanıydılar. Onları şeytanın kendisi bile bir dostluk ve kardeşlik içinde birleştiremezdi.

O öğleden sonrayı anımsarken onları, birbirlerinin dünyalarını ve kişiliklerini birkaç saat için gölgeleyebilen söz karmaşası içinde hipnotizma edilmiş iki egomanyak olarak canlandırıyorum hafızamda.

İnsanlık âleminde öyle garip bağlantılar vardır ki bunlar yıldızlar âleminin gizemi kadar inanılmaz ve hatta doğadışı bile olabilirler. Bu iki insanı inceleyen biri olarak, yaşadığım olaylar su ile ateşin birleşmesi anlamına geliyordu. Sanki su ve ateş evlenmişler ve ben de buna tanık oluyordum.

Şimdi ikisi de ölmüş olduğu için rahatlıkla ikisinin bir gün nasıl bir durum ve ne gibi bir dünyada buluşacaklarını merak edip durduğumu artık söyleyebilirim. O kadar keşfedecek, açıklığa kavuşturacak, üstesinden gelecek işler bekliyordu ki her ikisini de! Öylesine yalnız, öylesine gururlu, bilgi, kehanet ve kötülük dolu bir dünyaları vardı ki! İkisinde de bir dirhem inanç yoktu. Dünyaya hem sarılırlar, hem de nefret ederlerdi. Hem ona bağlıydılar hem de onu aşağılarlardı. Toplumdan kaçarlar ancak Tanrı ile yüzleşmeyi de asla kabullenemezlerdi. Hem bilge insan ve şaman olmak isterler fakat aşk veya yaşam olgunluğunu asla edinemezlerdi. Acaba hangi dünyada ve hangi koşullarda karşılaşacaklardı? Birbirlerini tanıyabilecekler miydi?

Çöpleri atmak için yamacın tepesine gitmiş geri dönüyordum ki Moricand'ın hücresinin önünden geçtim

ve onun iki parçalı kapısının alt yarısının üzerine bükülmüş, derin bir düşünce âlemine dalmış gibi sarktığını fark ettim. Her çöp attıktan sonra keyiflenirdim çünkü tepeden aşağı baktığımda gördüğüm manzara ruhuma neşe verirdi ve soluğumu kesecek kadar güzeldi. O sabah her şey özellikle berrak ve parlaktı. Deniz, hava, dağlar hepsi sanki bir aynadan yansıyorlarmış gibi durgundu. Eğer dünya yuvarlak olmasaydı ta Çin ülkesine bakabileceğimi ve onu görebileceğimi sanıyorum. Öylesine açıktı ufuk.

"Bugün hava çok güzel" dedim durup sigaramı yaktığımda.

"Evet, gerçekten hava çok güzel," dedi. "Bir dakika içeri gelebilir misin lütfen?"

Odasına girdim ve tam yazı masasının yanına oturdum. Dur bakalım, ne olacak şimdi diye merak ediyordum. Yeni bir konsültasyon mu?

Yavaşça doğruldu, sanki nereden başlayacağını bilmiyormuş gibi ağır ağır bir sigara yaktı. Milyonlarca tahminde bulunsam neden söz edeceğini kestirmem imkânsızdı. Dediğim gibi o kadar mutluydum ki onun sorunları beni pek etkilemiyordu o anda. Zihnim açık, boş ve özgürdü.

"Azizim Miller" diye başladı durgun, yeknesak ve ciddi bir ses tonu ile. "Senin bana yapmış olduklarını yapmaya hiçbir insanın hakkı yoktur."

Anlamamıştım. "Sana ne yapıyormuşum....?"

"Ne mi yapıyorsun? Farkında bile değilsin herhalde."

Yanıtlamadım. Onu kızdıran şeyin ne olduğunu merak ediyordum.

"Beni buraya kendi evinde hayatımın geri kalan günlerini geçirmeye davet ettin... Çalışmak zorunda olmadığımı ifade ettin... Her istediğimi yapabilecek, dilediğim

şekilde yaşayacaktım. Karşılığında hiçbir şey beklemiyordun. Bunu kimse bir insana yapmamalı. Adil bir çözüm değil. Bu durum beni dayanılmayacak bir pozisyona koyuyor."

Durakladı. Ben onu yanıtlayamayacak kadar şaşkındım.

"Dahası," diye devam etti, "burası bana göre bir yer değil. Ben kent adamıyım. Ayağımın altında kaldırım taşlarını özlüyorum. Bir sinema, yürüyebileceğim bir kütüphane veya sokak kahvesi olaydı bari. Kendimi hapsedilmiş hissediyorum." Çevresine bakındı. "Bak işte bütün günümü ve gecelerimi de bu odada geçiriyorum. Konuşacak kimsem yok. Sen bile yoksun. Hep meşgulsün. Üstelik benim yaptıklarımla da ilgilenmediğini sanıyorum. Ben ne yapacağım yani, burada oturup ölmeyi mi bekleyeyim? Bilirsin, yakınmayı; şikâyet etmeyi seven biri değilim. Elimden geldiğince dertlerimi kendime saklamaya çalışıyorum; işimle ilgileniyor, arada bir yürüyüşe çıkıyor, okuyorum... kaşınıyorum sırasında, devamlı kendimi kaşıyorum. Daha ne kadar dayanabilirim? Bazan çıldıracakmışım gibi geliyor. Buraya ait değilmişim gibi..."

"Seni anladığımı sanıyorum," dedim sözünü keserek. "İşin bu noktaya gelebileceğini hiç tahmin edememiştim. Sana iyilik yapmak istedim ama sonuç iyi olmadı."

*"Oui, je le sais, mon vieux!"** dedi. "Hepsi benim hatam. Yine de..." "Peki ne yapabilirim senin için? Paris'e geri mi göndereyim? Şu an imkânsız."

"Biliyorum," dedi.

Bilmediği tek şey onu Amerika'ya getirtmek için yap-

* *Oui, je le sais, mon vieux!*: Biliyorum dostum!

mış olduğum borçları ödeyebilmek için hâlâ çabalayıp durduğumdu.

"Acaba San Francisco gibi bir şehirde yaşamak nasıl olurdu diye merak ediyorum," dedi parmakları ile masayı tıkırdatarak.

"Bir süre için herhalde harika olurdu" dedim, "ama orada geçimini nasıl sağlarsın. Çalışabileceğin bir iş de yok. En azından benim sana destek olabileceğimi düşünmüyorsundur herhalde."

"Aklımdan bile geçmedi" dedi. "Allah biliyor ya zaten yeterince yükün var. Çok fazlasını, gereğinden fazlasını da üstlendin. Nasıl karşılık vereceğimi bile bilemiyorum."

"Bırak bunları artık! Sorun senin burada mutsuz olman. Kimsenin suçu yok bunda. Bu durumu hiçbirimiz önceden kestiremezdik. Bana içini dökmene sevindim. Belki de uzun boylu düşünürsek bir çözüm buluruz. Sana ve yaptığın işe gereken ilgiyi göstermemiş olabilirim, haklısın, ama gerçek şu ki hayatım çok dolu. Sen de görüyorsun. İşime ayıracak zamanı bulmakta bile zorlanıyorum. Ben de senin gibi Paris'in kaldırımlarını arşınlamayı isterdim, hiç kuşkun olmasın. Dediğin gibi ayağımın altında kaldırımı hissetmek de çok güzel olurdu. Ya da bir Paris kahvesine girip birkaç entel ruhlu insanla sohbet etmek. Benim durumum tabii seninkinden çok farklı. Ben mutsuz değilim burada. Hayatımdan memnunum. Ne olursa olsun mutsuz değilim. Param olsaydı çıkar seyahat ederdim, arkadaşlarımı çağırırdım, bir sürü şey yapardım. Hayalini bile kurmadığım bir sürü şey... Kesin olan bir şey var ki o da , burası gerçek bir cennet. Her ne olursa olsun, mutsuzluklarımızın yaşadığımız yerle bir ilgisi yok... Çok güzel bir gün değil mi? Yarın yağmur yağarken de güzel olacak. Sis her şeyi ka-

rarttığı, tüm doğayı kapladığı zaman bile çok güzel bir yer burası. İlk geldiğin gün sana da güzel gelmişti. Gittiğin gün de güzel olacak... Yanlış olan ne, biliyor musun? (Başıma vurdum birkaç kez) *İşte şurası.* Bunun gibi güzel bir günde işte sana binlerce kez tekrarladığım bir şeyi bir daha söylüyorum. Dünyada yanlış bir şey yok. Dünya düzgün. Bizim ona bakış açımız yanlış."

Öyle bir baktı ve gülümsedi ki sanki "İşte yine Miller sıyırmış geçiyor," der gibiydi. "Ben ona acı çektiğimi söylüyorum, o bana her şey mükemmel diyor."

"Neler hissettiğini biliyorum, inan bana" dedim. "Kendin için bir şeyler yapmalısın. Ben elimden geleni yaptım. Kanunen senden ben sorumluyum. Ahlak açısından ise sen kendinden sorumlusun. Sana senden başka kimse yardım edemez. Sana kayıtsız kaldığımı hatta kaşıntılarını bile hafife aldığımı sanıyorsun. Hiç de değil. Tek istediğim bu kaşıntılarının sebebini kendi kendine bulman. İstediğin kadar kaşınabilirsin, kaşın kaşın dur ama neden kaşındığını bulamazsan hiçbir zaman kurtulamıyacaksın."

"*C'est assez vrai,*" • dedi. "Artık yolun sonuna geldim."

Bir süre başını ellerinin arasına alarak düşündü.

"O kadar umutsuzum ki her şeyi denemeye hazırım."

Ne demek istediğini soracaktım ki hemen ekledi: "Şu kadın, Bayan Wharton var ya, ne düşünüyorsun onunla ilgili?"

Güldüm. Birçok anlama gelebilecek bir soruydu.

"Yani gerçekten insanı iyi edecek güçleri var mı?"

"Evet, var."

• *C'est assez vrai* : Pek doğru.

"Bana yardımcı olabilir mi dersin?"

"Duruma bağlı," dedim. "Yani senin durumuna. Yardım edilip edilmek istemediğine bağlı. Kendine güvenin olsa sen kendi kendine bile iyileşebilirsin kanısındayım."

Sonuncu cümlemi dikkate almadı. Beni Wharton'un görüşleri, çalışma tarzı, geçmişi ile ilgili bir soru yağmuruna tuttu.

"Onunla ilgili oldukça çok şey anlatabilirim sana," dedim. "Bütün bir gün konuşabiliriz istersen. Neyi değiştirir ki? Kendini başka birinin ellerine teslim etmek istiyorsan kayıtsız şartsız teslim olmalısın. Neye inandığı başka, sana nasıl yardım edebileceği ise başka bir konu. Senin kadar umutsuz durumda olsaydım iyileşeyim de nasıl iyileşirsem iyileşeyim diye düşünürdüm."

Bunu yutmuş gibi göründü ise de Moricand'ın Miller olmadığını ima edemeden yapamadı. Kadının çok akıllı olduğuna inandığını ama her durumda kendini ona inanmak zorunda hissedemeyeceğini, onun fikirlerine körü körüne bağlı kalamayacağını söyledi. Kadının mistik ve şeytansı bir tarafı olduğundan kuşkulanmıştı.

"Yanılıyorsun," dedim. "Mistik ya da şeytansı güçlere inanmaz. Büyüye inanıyorsa bile bu sıradan, günlük büyülerdir. Aynen İsa'nın uyguladığı türden büyüler."

"Umarım ilk işi beni dindar olmaya zorlamak olmaz," diye söylendi."O türden işlere hiç sabrım yoktur, bilirsin."

"Belki de ihtiyacın olan bir şey odur," diye ekledim gülerek.

"Yapma. Böyle konuşma," dedi. "Ciddi ol. Kendimi ona teslim etmeme ne dersin? Bana Hıristiyanlık öğretecekse ona bile razıyım. Ne derse desin denemeye hazırım. Bu lanet olası, dayanılmaz kaşıntıdan kurtulmak için her şeye razıyım. İsterse dua bile edebilirim."

"Yapmak istemediğin bir şey yapmanı beklemeyecektir, hiç sanmıyorum. Sevgili Moricand, o kadın fikirlerini başkalarına zorla kabul ettirmek isteyen biri değildir. Bak ne diyorum... Eğer ona inanırsan, dediklerini ciddiye alır ve sana iyi geleceğine kendini inandırırsan belki de şu an düşündüklerinden çok farklı bir biçimde düşünmeye başlarsın. Onun gibi biriyle bir şey düşünüp başka bir şey yapmaya imkân yoktur. Hemen senin içini okuyacaktır. Aslında onu değil, kendini kandırıyor olacaksın nasılsa."

"Yani çok kesin görüşleri...dini görüşleri var demek istiyorsun öyle mi?

"Gayet tabii! İşi bu açıdan almak istersen, öyle denebilir."

"Ne demek istiyorsun?" diye sordu.

"Demek istediğim, dostum, bu kadının dini görüşleri diye bir şey yok. Düpedüz dindar bir kadın hepsi bu. Onun hayat, Tanrı, dünya ile ilgili görüşleri o kadar basittir ki başlangıçta anlayamazsın dahi. Senin anladığın anlamda bir düşünür değildir kesinlikle. Ona göre akıl her şeydir. İnsan ne düşünürse, odur. Eğer sen kendini iyi hissetmiyorsan demek ki düşünce tarzında bir yanlışlık var. Bütün bunlar bir şey ifade ediyor mu sana?"

"*C'est bien simple*," • dedi, başını acı acı sallayarak. (Çok fazla basit demek istiyordu.) Karmaşık, anlaşılması güç, garip, ayak uydurulması imkânsız demiş olsaydım daha çok hoşuna gidecekti hiç şüphe yok. Basit ve direkt olan her şey onda kuşku uyandırırdı. Ona göre iyileştirmek için insanın mistik bir kuvveti olmalıydı. Çalışma, eğitim, gizli işlemleri derinlemesine inceleme yoluyla edinilen bir güçtü iyileştirme gücü. Güç kaynağı ile bir

• *C'est bien simple* : Oldukça basit.

insanın direkt temasa geçebileceği fikri ona tamamen ters düşüyordu.

"Onda bir güç var," dedi, "öyle bir canlılık ki tümüyle fiziksel ve iletilebilir olduğunu biliyorum. O, gücü nereden aldığını bilmiyordur ama bu güç onda var, kendisi sahiplenmiş ve çevresine de saçıyor. Bazen cahil insanlarda da bulunabilir bu türden güçler."

"O cahil biri değil, orası kesin" dedim. "Ondakinin sadece fiziksel bir güç olduğunu sanıyorsan hiçbir zaman yararlanamayacaksın. Eğer..."

"Eğer ne?" diye çıkıştı merakla.

"Şimdi söyleyemem. Sanırım onunla ilgili konuları yeterince tartıştık. Ne dersem diyeyim sonuçta her şey sana bağlı. Hiçbir yerde, hiçbir hasta iyileşmek istemediği bir hastalıktan kurtulamamıştır. Bunun tersi de doğru tabii, ama hazmedilmesi güç. İşin olumsuz yönünü ele almak olumlu yönü ile ilgilenmekten daha kolaydır. Her neyse, kaşıntı yok olur veya yok olmaz, senin için ilginç bir deneyim olacaktır. Yalnızca, dikkatli ol ve onun yardımını kabul etmeden önce gayet iyi düşün. Ve onun yardımını kendin istemelisin, *compris?*"•

"Meraklanma," dedi. "Ben isteyeceğim. Hem de bugün. Eğer onu görebilirsem, bugün soracağım. Ayaklarına kapanıp yardım isteyeceğim ve bana ne derse onu yapacağım. Ne derse! Çıldıracak haldeyim artık."

"Tamam, göreceğiz" dedim.

Sabah öylesine güzeldi ki kendimi yazı makinesinin başına hapsetmek istemiyordum. Tek başıma ormana doğru yürüdüm, küçük gölün yakınında devrilmiş bir ağaç kütüğü üzerine oturup başımı ellerimin arasına aldım ve doyasıya gülmeye başladım. Önce kendime,

• *Compris?*: Anladın mı?

sonra ona, daha sonra kadere ve en nihayet yukarı aşağı debelenen dalgalara güldüm. Başımın içinde başıboş dalgalardan başka bir şey yoktu sanki. Moricand ile ayrılığımız mutlu bir ayrılık olacaktı. Evli değildik, çocuklarımız da yoktu, kısacası hiçbir sorun yoktu. Paris'e dönmek isteseydi herhalde onun da bir çaresini bulabilirdim. Tabii kendisi de biraz katkıda bulunmalıydı.

Ne ders vermişti bana! Asla, ama asla bir daha başkasının sorunlarını çözmede yardımcı olmayı kabul etmeyecektim. Birazcık özveri ile bir başkasının sorunlarının üstesinden gelinebileceğini sanmak ne büyük bir yanılgıydı. Ne bencilce! Onu hiçe saydığımı düşünmekte ne kadar da haklıydı. Hem haklıydı hem de değildi bir bakıma. Haksızdı, çünkü bir insanın böyle bir azarlanmadan sonra, "Gidiyorum. Yarın gidiyorum," demesi gerekirdi. "Hem de bu kez yanıma bir diş fırçası bile almayacağım," diyerek. "Başımın çaresine bakacağım, ne olursa olsun. Başıma gelebilecek en kötü şey beni sınır dışı etmeleri. Beni cehenneme bile postalasalar, birine yük olmaktan daha iyi. En azından canım istediği kadar ve huzur içinde kaşınabilirim."

Garip bir duygu kaplamıştı içimi. Sanki ben de kaşınıyordum. Üstelik bu öyle fiziksel bir kaşıntı da değildi. Vücudumda bir kaşıntı hissetmiyordum ama oradaydı. Her kaşıntının başlayıp bittiği yerde. Hastalığımın en talihsiz tarafı, kimsenin beni kaşınırken görmemiş olmasıydı. Yine de kaşınıyordum işte, deliler gibi ve gece gündüz hiç durmaksızın. Paulus gibi ben de "Kim beni Ölümün vücudundan kurtaracak?" diyordum kendi kendime. İnsanların dünyanın dört bir bucağından bana yazmaları, kitaplarımın onları rahatlattığını söylemeleri ve teşekkür etmeleri ne tuhaf bir çelişkiydi. Hiç kuşku yok beni tamamen sorunlarından arınmış biri olarak gö-

rüyorlardı. Oysa ben her gün ruhumu ve benliğimi ele geçirmiş bir ceset, bir hayalet, bir kanser ile dövüşmek ve bedenimi olabilecek en kötü hastalıktan daha fazla kemiren bir canavar ile mücadele etmek zorundaydım. Her gün eş olarak seçtiğim, "iyi bir yaşamı" takdir edebilecek ve benimle paylaşacak kişiyle karşılaşmak ve onunla yeniden savaşa başlamak zorundaydım. Evliliğim, başından beri bir cehennemdi, tam bir işkence. Ve ben, eş olarak seçtiğim bu insanla hayatımı paylaşmalıydım. Dahası herkes, komşular onu örnek bir eş olarak görüyordu. O kadar eli açık, o kadar becerikli, o kadar canlı, o kadar sıcak. Ne iyi bir anneydi üstelik. Mükemmel bir ev sahibesi, inanılmaz bir eşti. Kendinden otuz yaş büyük bir adamla, özellikle Henry Miller ile yaşamak pek de kolay olmamalıydı. Çevremizdekiler onun elinden geleni yaptığını biliyorlardı. Kadın cesurdu, hiç kuşkusuz.

Daha önceki evliliklerim de birer başarısızlık değiller miydi? Benim gibi bir adamla geçinmek mümkün müydü sanki, olacak iş değildi! Tartışmalarımızın çoğu bu havada bitiyordu, hep bu sözlerle. Ne cevap verilebilirdi? Hüküm giymiştim bir kere, bu türden sahneleri sürekli oynamaya, ikimizden biri pes edinceye dek oyunu sürdürmeye mahkûmdum.

Mutluluk ya da barış dolu tek bir günüm yoktu tek başıma geçirmiş olduklarımın dışında. Ağzını açtığı anda tek bir seçenek vardı; *savaş!*

Basit gibi görünüyor hadi boşanalım demek. Ayrılalım. Bitirelim bu işi! Ya çocuğumuz, ne olacaktı? Mahkemede hangi hakla onun bende kalmasını isteyecektim? *"Siz de mi* kalsın? Sizin gibi birine nasıl çocuk teslim edilebilir?" Yargıcın ağzı köpürerek söyleyeceği bu sözleri şimdiden duyar gibiyim. Gerçekte de işin doğrusu-

nu söylemek gerekiyorsa bir çocuk için anne, babadan daha önemli değil midir?

Kendimi görünmez kılmak, kişiliğimi silmek dahi bir işe yaramıyordu. Sürdürmeliydik. Kavga dövüş devam etmeliydi bu şekilde. Kavga ede ede tüketmeliydik meseleyi. Hayır, tam deyişi ile meseleyi düze çıkarmalıydık. (Peki ne ile, nasıl? Kendimizi kandırarak mı?) Uzlaşarak, *ödün vererek!* İşte şimdi oldu. Kazanamıyorsun. Hiçbiri değil. O zaman vazgeç. Bırak mücadeleyi. Yenilgiyi kabullen. Bırak seni çiğnesin. Duymuyormuş, görmüyormuş, hissetmiyormuş gibi yap. Ölmüşsün gibi yap.

Ya da kandır kendini ve her şey iyi, her şey Tanrı imiş gibi inandır. İyilikten başka bir şey yokmuş gibi; tüm iyilik, tüm ışık, tüm sevgi olan Tanrı'dan başka hiçbir şey yokmuş gibi davran. Kendini inandırmaya hazırla... İmkânsız! İnsan sadece inanmalı. Öyle mi! Hayır, o da yeterli değil. *Bilmen* gerekir. Daha da fazlası... bildiğini *bilmen* gerekir.

Diyelim ki bunların hepsini yaptın ama her şeye rağmen onu karşında seninle alay ederek, seni küçümseyerek, seni aşağılayarak, sözlerini başka tarafa çekerek, yılan gibi tıslayarak, arkandan ısırarak, kirpi gibi dikenlerini çıkarırken buluyorsun... İşte o zaman ne yapacaksın?

Tanrı bu, her şey güzel, aşk böyle gösteriyor kendini diyeceksin – ama tersinden.

Ya sonra?

Sen negatifin içinden bakmaya devam et... ta ki pozitifi görene kadar.

Bir gün sabah jimnastiği niyetine dene bakalım. Tercihan, amuda kalkıp beş dakika öylece durduktan sonra. Yine de beceremezsen, o zaman diz çöküp dua et.

İşe yarayacaktır. Yaramak zorunda!

İşte burada yanılıyorsun. Eğer bir şeyin olmak zorunda olduğunu düşünüyorsan, o olmayacak demektir.

Ama eninde sonunda işe yaramak zorunda. Aksi takirde delirene kadar kaşınırsın.

Dostum Alan Watts'ın dediği neydi? "Eğer kaşıntının bertaraf edilemeyeceği hiçbir kuşkuya yer vermeyecek şekilde açıkça belliyse, kaşınma duygusu kendiliğinden durur."

Eve dönerken eskiden kocaman bir ahırın bulunduğu açıklıkta durdum. Yalakta duran kap kacakları kontrol ettim. Yarın hava izin verirse küçük Val her zaman oldu gibi şakacıktan bana kahvaltı hazırlayacak, ben de ona şakacıktan sahanda yumurtayı daha lezzetli yapabilmesi için bazı önerilerde bulunacaktım. Sahanda yumurta, yulaftatlısı ya da bana ikram etmeyi tasarladığı her neyse onu konuşacaktık.

Şakacıktan. Şakacıktan mutluymuş gibi davran. Şakacıktan özgürmüş gibi davran. Şakacıktan Tanrıymış gibi davran. Şakacıktan her şeyin olduğunu farzet.

Moricand'ı düşündüm. "Eğer kadın öyle isterse, gerekirse diz çöküp dua ederim." Ne saçma! "Dans ederim, şarkı söylerim, ıslık çalarım, amuda kalkarım eğer isterse..." de diyebilirdi. Eğer o isterse. Sanki o Moricand'ın iyileşmesinden başka bir şey istiyormuş gibi.

Zen ustalarını, özellikle en eski kurtlardan birini düşünüyorum. "Seni huzursuz eden kendi aklın, değil mi?" diyen birini. "Tamam, o zaman çıkar onu dışarı, masanın üstüne koy, inceleyelim bakalım." Ya da buna benzer bir şeyler söyleyen biri vardı.

Bu eski kurtlardan biri her seferinde bizim zavallının kaşıdığı etinden fışkırıp da kocaman bir sopa ile otuz

dokuz satır vursaydı acaba Moricand garibi daha kaç zaman sürdürebilirdi kaşınmayı diye merak eder dururdum.

Biliyorsun ki eve döndüğünde eşin sana öfke ile bakıyor olacak ve sen de küplere bineceksin!

Bunu da kaşı!

Onun, "Seni odanda çalışıyorsun sanmıştım," demesi yeterli.

Sen karşılık olarak: "Sürekli çalışmam mı gerekiyor? Arada bir dışarı çıkıp hava alamaz mıyım?" diyeceksin.

Böylelikle kavga başlayacak ve sen de negatifin diğer yanını göremeyeceksin. Kırmızı, sonra siyah, sonra yeşil, sonra mor göreceksin.

Bu kadar güzel bir gün! Sen mi yaptın? O mu yaptı? Kim berbat etti? Kim berbat ettiyse canı cehenneme! Hadi aşağı inip bakalım niçin kavga etmek istiyormuş. Tanrı berbat etti, odur sorumlusu.

Aşağı iniyorum. Dikenlerini çıkarmış bir kirpi gibi.

Bereket Jean Wharton gelmiş. Moricand onu ziyaret etmiş, o da kabul etmiş besbelli.

Evdeki hava Jean Wharton varken çok farklı. Sanki güneş ışığı bütün sıcaklığı, parlaklığı ve yoğunluğu ile her pencereden içeri akıyormuş gibi. Anında kendimi normal hissediyorum. Gerçek kendim. Jean Wharton gibi biriyle tartışıp bozuşmak mümkün değildi. En azından ben yapamazdım. Karıma bakıyorum. Daha mı farklı şu anda? Doğrusunu söylemek gerekiyorsa, farklı, hem de çok. Kavga etme durumunda değil. Çok normal görünüyor. Öteki insanlar gibi neredeyse.

Onda Tanrı'yı görebiliyorum diyecek kadar ileri gitmeyeceğim. Hayır.

Odada bir sessizlik var.

"Demek onunla ilgileneceksin, öyle mi?"

"Evet," diyor Jean, "çok ihtiyacı var. Umutsuz durum-

da olduğunu söylerken çok samimi duruyor. Tabii kolay olmayacak."

"Hangi dili konuşacaksınız?" diye soracaktım ama yanıtı kendim buldum hemen. "Tanrı'nın dilini" diyecekti hiç kuşku yok.

Başka herkesle geçerli olabilecek bir dildi ama Moricand ile...? Tanrı bir taşı bile sırasında konuşturabilir, ona bir şey söyleyip bir yanıt alabilir. İnsan aklı kimi zaman çelik bir duvardan bile daha kalın, geçilmesi daha güç olabilir. Hint atasözü ne der; "Eğer Tanrı saklanmak istiyorsa saklanacak yer olarak insanı seçecektir."

O akşamüstü bahçeyi kolaçan etmek için çıktığımda Jean'e rastladım kapının önünde. Bir elinde fener, diğer elinde kitaba benzer bir şey, havada yüzüyormuş gibi dolaşıyordu. Ayakları yerdeydi de bedeni uçuyormuş gibi hafifti. Ağırlığı yoktu. Her zamankinden daha güzel, daha çekiciydi. Bir aşk ve ışık, barış ve huzur elçisiydi gerçekten. Ona Big Sur'daki postanede rastladığım günden bu yana kesin bir değişimden geçmişti. İnandığı ya da uyguladığı her ne idiyse, onu hem ruhen hem de bedenen değiştirmişti. Eğer Moricand olsaydım o anda bütünleşiverirdim.

Öyle olmadı neticede. Aslında hiç başarılı olmadı deneyimleri. Başından sonuna dek bir fiyaskoydu.

Ertesi sabah Moricand'dan ayrıntılı bir rapor aldım. Yalnızca öfkelenmemiş, gazaba gelmişti. "Ne saçmalık!" diye haykırıyordu. "Ben bir çocuk, bir budala, bir serseri miyim ki bana böyle davranılacak!"

Bıraktım bağırsın. Bir süre sonra sakinleştiğinde konunun ayrıntılarını, en azından onun düşüncelerini en çok etkileyen önemli ayrıntıyı öğrendim. Tepesini attıran şey Mary Baker'ın *Bilim ve Sağlık* adlı kitabıydı. Jean Wharton'un konuştuklarını anlayabilmek için elin-

den gelen gayreti göstermişti ama dediğine bakılırsa hiçbir şey anlamamıştı şimdiye kadar. Konuşma yeterince karmaşıktı ve yutulması güç gibiydi ama üstüne üstlük eline bir de Mary Baker Eddy'nin kitabını sıkıştırmıştı. Birkaç bölüm okuyup düşünmesini istemişti. Dahası okunması gereken bölümleri de göstermişti. Moricand'ın gözünde *Kutsal Metinler Işığı Altında Bilim ve Sağlık* adlı kitap bir ilkokul masalı kadar değerliydi ancak. Belki de daha az. Hayatı boyunca bu türden kitapları küçümsemiş; hatta inkâr etmiş, görmezlikten gelmişti. "Saçmalık bunlar" derdi.

Jean Wharton'un onu büyü türünden sihirli bir ilişki içinde ele alacağını ve içindeki kaşıntı şeytanını çıkarmada yardımcı olacağını sanmıştı. İyileşme ile ilgili ruhsal bir vaaz, dinlemek isteyebileceği en son şeydi herhalde. Gerçeği söyleyeyim mi? Aslında onun duymak istemediği şey kendi kendini iyileştirebileceği, doğrusu kendi kendisini iyileştirmek zorunda olduğuydu!

Bir süre sonra Jean'e rastladığımda ona Moricand'ın görüşlerini ve düşüncelerini aktardım. Jean, Mary Baker Eddy ile ilgili dini kitapları yalnızca kendisini unutabilmesi için vermiş olduğunu, Moricand'ı dindar yapmak gibi bir niyeti olmadığını açıkladı bana. Onun Fransızcasını anlayabildiğini, onunla bir kez daha hatta gerekirse binlerce kez tartışmaya ve mücadele etmeye hazırlıklı olduğunu, iyileşene dek bu uğraşı sürdürebileceğini de ekledi sözlerine. Ona Mary Baker Eddy kitabını vermenin belki de bir hata olduğunu da kabullendi. Eğer samimi ve gerçekten kendini teslime hazır idiyse bir kitap yüzünden bu kadar öfkelenmiş olmaması gerektiğini de belirtti tabii. Umutsuz bir adam, kendi fikirlerine ters düşse de herhangi bir uğraş ile teselli bulabilmeliydi.

Tartışmamız beni bu kitabı incelemeye itmişti. Mary

Baker Eddy kitabını duymuş ancak okumamıştım nedense. Gerçek bir sürpriz bekliyordu beni. Kadınla ilgili tüm eleştirilerimin kitabı okurken yok olduğunu, kahramanın gerçekte ne kadar insancıl bir ruh taşıdığını, evet sapına kadar insancıl biri olduğunu keşfetmiştim. Yüce bir ışıkla doluydu; herhangi birimizin yeterince açık ve algılayıcı olabildiğimiz anda çevresine saçabileceği türden bir değişimle gelen bir ışıktı onunkisi.

Moricand'a gelince sanki ayağını bastığı son taşı da çekivermiştik altından. Hiçbir zaman olmadığı kadar karamsardı. Tamamen yıkılmış, sefil ve sinirliydi. Her akşam yaralı bir boğa gibi bağırıyor ve aperitif yerine bize yemekten önce yaralarını sergileyerek, "Çok zalimce bu, bir şeyler yapmalısınız." diyordu. Daha sonra "Keşke sıcak bir banyo alabilsem," diye hayıflanıyordu.

Banyo küvetimiz yoktu. Mucize yaratacak ilaçlarımız da. Boş sözcüklerden başka ona verebileceğimiz pek bir şey yoktu aslında. Ruhunu şeytanın cömertliğine teslim etmiş, yanıp tutuşan bir yıkıntıydı âdeta.

Olayın sonuna yaklaştığımız gecelerin biriydi. Unutmama imkân yok ve her ayrıntısıyla hatırlayabiliyorum. Yemekten önce yanında oturan Val'ın sinirine dokunduğunu her haliyle belli etmişti. Büyüklerin sohbetinden sıkılan çocukcağız dikkati çekmek için çatal bıçaklarla, tabaklarla, eline ne geçerse her şeyle oynamaya, bardakları tıkırdatmaya başlamıştı. Sofrada otururken Moricand'ın yanında duran bir dilim ekmeği kapıvermişti önünden. Öfke ile çocuğun elini tutmuş, sıkmış ve ekmeği geri alarak tabağının diğer yanına koymuştu. Beni şaşırtan yaptığı hareketten çok, bakışlarındaki ifadeydi. Nefret ve kin dolu bir bakıştı, tıpkı cinnet geçiren bir adamın cinayet işleyebilecek duruma geldiği andaki bakışı gibi. Asla unutmadım ve asla affetmedim.

Çocuğu yatırdıktan bir süre sonra kısaca özetleyeceğim bir öyküyü en ince ayrıntısıyla anlatmaya koyulmuştu. Neden başlamıştı bu hikâyeyi aktarmaya şimdi pek anımsayamıyorum. Sekiz dokuz yaşlarında bir kız çocuğu ile ilgiliydi ve bütün bir gece anlatıp durdu.

Bir öyküye başlayacağı zamanlar daima bir sürü ilgisiz ayrıntı ile konuyu süslerdi ve neden sonra asıl konuya geçerdi. Paris'in büyük bulvarlarından söz edip Jouffroy Pasajı'nı anlatmaya başladığı an öyküsüne geçmeye hazır olduğunu fark ettim. Jouffroy Pasajı sıra sıra dükkânlarla dolu bir geçittir ve her tür hatıra eşyası satılır orada. Bu tanınmış semtte gezinirken başımdan pek çok şey geçmiştir. Yani kafamdan, kafamın içinden. İnsanın asla yazamayacağı kadar bir anlık, tam anlaşılamayan kaynağa fazlasıyla yakın olaylardır bunlar genellikle.

Birdenbire Moricand bir kadınla kızını takip etmektedir Jouffroy Pasajı'nda. Ana kız henüz pasaja girmişlerdir ve herhalde vitrinleri seyrediyorlardır. Moricand onları takibe başladıktan sonra zaman ve süre kavramı bitmiştir artık. Anlatırken yüzünün aldığı ifade ve mimikleri benim tüm dikkatimi toplamış, heyecanlandırmıştır. Kaptırmışımdır kendimi.

Önce anasıyla ilgilendiğini sandım. Bir ressam gibi çabucak tanımlayıvermişti kadını. Moricand'a has bir şekilde, Moricand'ın öyle bir kadını tanımlayacağı biçimde canlandırmıştı onu; birkaç sözcükle giysilerini çıkarmış, sahte analığından, masum yavrusuyla dolaşıyor havasını veren tavrından soyutlamıştı. Jouffroy Pasajı'na girdiği anda hemen kadının ne olduğunu anlamış, bir dakikanın dörtte biri gibi kısa bir süre duraklayıp arkasına bakacak gibi yapmasından onun takip edildiğini bildiğini sezmişti.

Küçük kız hakkında söylediklerini ve uydurduklarını

dinlemek fazlasıyla hüzün vericiydi. Kızda ne vardı ki onu bu kadar heyecanlandıracak? *Melek kılığında bir şeytan görüntüsü!*

Sözleri öylesine açık ve ayrıntılıydı, öylesine şeytanca seçilmişti ki tüm karşı koymama *rağmen kızın günah* işlemeye hazır olduğuna inanmaya başlamıştım. *Ya da kız o kadar saftı ki....*

Kafasından geçenler beni ürkütüyordu.

Hikâyenin geri kalan kısmı sıradan olaylardı. Son model giysilerin mankenler üzerinde sergilendiği bir vitrinin önünde durmuş, ana kız da yandaki dükkânın önünde, Komünyon elbisesi giymiş bir bakire figürünü hayranlıkla incelerken, Moricand kızın şaşkınlığından yararlanıp anasına anlamlı bir bakış fırlatarak kafasını sallamıştı. Kadın gayet hafif bir baş hareketiyle ona yanıt vermiş, bakışlarını yere indirerek gözlerini dosdoğru ona dikmiş ve sonra ani bir hareketle çocuğun elinden tutarak uzaklaşmıştı. Uygun bir mesafeden onları takibe koyulmuştu daha sonra. Çıkışa yakın kadın biraz şekerleme almak için durmuş, onun ayaklarına doğru gezdirdiği bakışlarından başka hiçbir işaret vermeden, masum bir sabah gezisi olarak nitelenebilecek gezintisine devam etmişti. Küçük kız bir güvercinin kanat çırpışlarına bakmak yahut parıldayan cam bibloları seyretmek için her çocuğun yapacağı türden bir hareketle bir iki kez geriye dönüp bakmıştı.

Adımlarında bir hızlanma yoktu. Ana kız temiz havayı ciğerlerine çekerek, gördüklerinden büyük bir zevk alarak ağır ağır yürüyorlardı. Bir köşe, sonra başka bir köşe döndüler ve Folies Bergèr pavyonunun bulunduğu sokağa saptılar. Sonunda adı oldukça gösterişli sayılabilecek bir otele geldiler. (Otelin adını hemen hatırlamış-

tım. Bu otelde tam bir hafta vaktimin çoğunu sırtüstü yatarak ve Céline'in *Gecenin Ucuna Yolculuk* adlı kitabını okuyarak geçirmiştim.)

Otele girerken bile kadın takip edilip edilmediğini anlamak için özel bir gayret göstermemişti. Bakmaya gerek yoktu. Her şey telepati yoluyla Jouffroy Pasajı'nda belli olmuştu zaten.

Birkaç dakika dışarıda bekleyip bütün cesaretini toparladıktan sonra doğruca otelin resepsiyonuna gitmiş ve kendi adına bir oda istemişti. Memurun uzattığı fişi doldururken kadın odasının anahtarını tam yanı başına bırakmış, çantasında bir şeyler aramıştı bir süre. Odanın numarasını görebilmek için başını çevirmeye gerek duymamıştı. Garsona okkalı bir bahşiş verdikten sonra bagajı olmadığı için kendisiyle yukarı çıkmasının anlamsız olduğunu belirtmişti. Merdivenleri bir çırpıda çıkarken kalbi ağzındaydı sanki. İkinci katın merdivenlerini tırmanıp aradığı odanın bulunduğu koridora döndüğünde kadınla burun buruna gelmiş ve çevrede hiç kimse olmamasına rağmen ne kendisi ne de kadın duraklamadan yollarına devam etmişlerdi. Birbirlerine sürünerek, sanki iki yabancıymış gibi, kadın tuvaletlere, o da odasına gider gibi yapmışlardı. Sadece gözlerindeki yana doğru, kaçamak ve ürkek bakış, beklediği cevabı almasına yetmişti. "Tamam, hazır işte!" mesajını almıştı artık. Çabucak kapıya yürümüş, üzerinde bırakılmış anahtarı çevirmiş ve içeri dalmıştı.

Moricand burada sözlerine ara verdi. Gözleri dans eder gibiydi. Benim ona "E, sonra ne oldu?" diye sormamı beklediği kesindi. Gerçek hislerimi belli etmemek için büyük bir mücadele veriyordum. Beklediği sözcükler gırtlağımda takılıp kalmışlardı sanki. Tek düşünebildiğim küçük kızın yatağın kenarında yarı çıplak oturduğu ve

bir parça pasta yemekte olduğuydu. Kadın kapıyı arkasından kapayarak, büyük bir olasılıkla "Yavrum burada uslu uslu dur, hemen döneceğim," demişti.

Nihayet, bir asır gibi geçen birkaç saniyeden sonra "Eee, ne oldu sonra?" diye sordum. "*Je l'ai eue,** işte!" diye haykırdı gözlerinde şehvete benzer bir ışıkla.

İşte o bu sözleri söylerken saçımdaki her bir telin ayağa dikildiğini hissettim. Karşımda duran Moricand değil, şeytanın ta kendisiydi.

Yağmurlar devam ediyor, evin çatlakları büyüyor, duvarlar giderek rutubetleniyor ve güveler artıyordu. Ufuk görünmez olmuş, rüzgârın sesi öfkeli bir uğuldama haline dönüşmüştü. Çalışma odalarımızın tam arkasında üç büyük okaliptüs ağacı duruyordu. Moricand'ın durumunda biri için onlar binlerce kollu birer şeytandı, inanılmaz bir güçle onun beynine vuruyorlardı. Nereye bakarsa baksın bir su duvarı, kıvrılmış yatan, bağıran çağıran ağaç gövdelerinin oluşturduğu bir orman görüyordu. Onu en fazla rahatsız eden tüm bunların yanı sıra devamlı uğuldayan, ıslık çalan rüzgârdı. Normal birine bu rüzgâr görkemli, büyüleyici ve hatta baş döndürücü gelebilirdi. İnsan huzurlu bir eziklik duyabiliyor ve kendini çaresiz, bir plastik bebek kadar önemsiz hissedebiliyordu. Çılgın bir şey vardı bu manzarada. Böyle bir havada dışarı çıkmak demek rüzgârın şamarıyla yere yıkılmayı göze almak demekti. Yapılacak tek şey durup fırtınanın dinmesini beklemekti, o kadar. Kendi öfkesiyle, kendi kendine ölmeliydi.

Ancak Moricand fırtınanın dinmesini bekleyemiyordu.

* *Je l'ai eue* : Onu elde ettim.

Patlamak üzereydi, çıldırmıştı. Bir öğleden sonra hava henüz kararmışken odasından fırladı ve bu duruma bir dakika daha katlanamayacağını söyledi. "Uğuldayan bir cehennem bu; dayanamıyorum!" diye bağırdı. "Dünyanın hiçbir köşesinde bu şekilde yağmur yağamaz."

Yemek sırasında bütün acılarını yeniden ortaya dökmüş ve birdenbire ağlamaya koyulmuştu. Yalvarıyordu, onun derdine bir çare bulabilmem için ayaklarıma kapanmaya hazırdı. Sanki ben taştan yapılmışım gibi devamlı yakarıyordu. Onu dinlemek işkenceden farksızdı.

"Ne yapabilirim?" diye sordum. "Ne yapmam gerektiğini düşünüyorsun?"

"Beni Monterey'e götür ve bir hastaneye yatır. Buradan derhal çıkmalıyım."

"Tamam öyleyse," dedim. "Bu tepeden ayrılabilmemiz mümkün olur olmaz seni götürürüm."

Ne demek istemiştim? Bilmek istiyordu.Yüzünde derin bir endişenin gölgesi fark ediliyordu.

Anlattım. Arabam çalışmıyordu, üstelik yolun büyük bir kesimi devrilen ağaçlardan ötürü kapalıydı. Aşağıya, kasabaya inebilmek için fırtınanın en azından biraz hafiflemesi gerekiyordu.

Söylediklerim umutsuzluğunu daha da artırmıştı. "*Düşün, düşün!*" diye yalvarıyordu. "Buradan çıkabilmenin bir yolu olmalı mutlaka. Çıldırmamı mı bekliyorsun?"

Yapılacak tek şey ertesi gün yola kadar yürümek ve posta kutusuna Lilik'e ulaştırılmak üzere bir mesaj bırakmaktı. Neyse ki posta çalışıyordu. Karayolları ekibi gece gündüz çalışarak yolu açıyordu. Lilik'in elinden geleni yapıp bize ulaşacağına emindim. Mümkünse tabii. Bu arada güçlü bir devin gelip yolu temizlemesini ve ağaç kütüklerini toplamasını dilemekten başka elimden bir şey gelemezdi.

Mesajı gönderdim ve Lilik'e durumun ölüm kalım meselesi olduğunu izah etmeye çalıştım. Moricand'a yola çıkmak üzere hazır beklemesini, Lilik'in ertesi sabah erken saatlerde bizi almaya gelebileceğini anlattım. Fırtınanın yumuşayacağını ve yolun da kısmen temizlenmiş olacağını sanıyordum.

O gece, onun son gecesi, Moricand odasına gitmeyi reddetti. Sabaha kadar bir koltukta oturmaya karar vermişti. Elimizden geldiğince uzun bir süre sofrada kaldık, içkiler içtik, onu eğlendirmeye çalıştık ve nihayet güneş doğarken iyi geceler diledik. Tek bir odamız vardı ve ortasında da yatak. Uyumaya çalışıyorduk. Moricand kalın bir battaniyeye sarılmış, başında gözlerine kadar indirdiği şapkası ile oturduğu koltuğunda uyukluyor, başucunda zayıf bir gece lambası yanıyordu. Hiçbir pencere açık olmadığı halde oda giderek soğumuş, ateş zayıflamış ve rüzgâr iyiden iyiye hızlanmıştı ama yağmur azalacak gibiydi.

Tabii hiç uyku tutmuyordu beni. Sessizce yatağımda uzanmış onun kendi kendine mırıldanmasını dinliyordum. Arada sırada "Tanrım, Tanrım, ne zaman sona erecek bu?" ya da *"Ne işkence!"* diye inliyordu.

Sabaha karşı saat beş civarında kalktım, gaz lambamızı yakıp ocağa kahve suyu koydum. Hâlâ karanlıktı ama fırtına azalıyordu. Sadece yağmur bulutlarını sürükleyen bir rüzgâr vardı. Kendini nasıl hissettiğini sorduğumda sadece homurdandı. Hayatında bu kadar feci bir gece geçirmemişti şimdiye kadar. Tükenmişti. Hastaneye gidebilecek kuvveti bulacağından emin değildi.

Sıcak kahvemizi yudumlarken canı pastırmalı yumurta çekti. Bir an dertlerini unutmuştu sanki. "Bayılırım yumurtaya," dedi ellerini ovuşturarak. Sonra birden paniğe kapıldı. "Lilik'in geleceğine emin misin?" diye sordu.

"Hiç telaşlanma, gelecektir" dedim. "Senin için cehenneme bile gider."

"Ne kadar nazik. Tam bir dost."

Karım sofrayı kurmuş, sobayı yakmış, yumurtaları hazırlamıştı bile.

"Göreceksin her şey iyi olacak," dedi. "Lilik birkaç dakikaya kalmaz burada olacaktır." Sanki bir çocukla konuşuyordu karım. (Korkma, annen burada, sana bir şey olmaz.)

Birdenbire heyecanlanıp elime bir fener aldım ve yolun başına çıkıp Lilik'e işaret vermeyi düşündüm. Tepeyi tırmanırken yolun alt kısmından Lilik'in arabasının homurtusunu duydum, herhalde Roosevelt'lerin virajı alıyordu. Fenerimi yukarı aşağı sallayarak ve artık kendimi tutamayarak avaz avaz bağırdım. Işığımı görmüş olmalıydı ki hemen klakson sesiyle cevap verdi. Az sonra yaralı bir ejderha gibi homurdanan arabası bizim dönemeçteydi.

"Tanrım!" diye bağırdım. "Ne kadar şanslıyım. Geldin işte, başardın." Sımsıkı sarıldım ona.

"Aşağıda başım belaya girdi, çok zor dakikalar geçirdim," dedi. "Yol üzerindeki taşları nasıl temizleyebildiğime ben de hayret ettim. İyi ki kürek vardı arabanın bagajında. Moricand ne âlemde? Uyandı mı?"

"Uyandı mı da ne demek! Hiç uyumadı ki. İçeri gel ve bir kahve iç bari. Kahvaltı ettin mi?"

Etmemişti. Kahve bile içmemişti.

İçeri girdiğimizde Moricand tabağını yalıyordu. Çok rahatlamış gibiydi. Lilik'i görünce gözyaşlarını tutamadı. "*C'est la fin,*" • dedi. "Ne iyi yaptın gelmekle! Bir Tanrısın sen."

• *C'est la fin* : İşin sonu geldi işte.

Gitme zamanı gelince Moricand ayağa kalktı ama ayakta duramadı, bir iki sendeledikten sonra yatağın üzerine yığıldı.

"Ne yapıyorsun?" diye bağırdı Lilik. "Şimdiden sonra vazgeçecek değilsin herhalde."

Moricand gözlerini açarak, "Halime baksana, yürüyemiyorum." dedi. İki bacağının arasındaki şişi gösteriyordu.

"Nedir o?" diye bağırdık hep bir ağızdan.

"Taşaklarım!" dedi haykırarak. "Şiştiler, mahvoldum." Gerçekten de şişmişler, iki taş parçası gibi olmuşlardı.

"Seni arabaya taşırız" dedi Lilik.

"Çok ağırım, olmaz." dedi Moricand.

"Saçmalama!" dedi Lilik.

Moricand kollarını omuzlarımıza doladı, biz ellerimizi kavuşturup onu kucakladık. Bir ton vardı sanki. Yavaşça onu bahçe merdivenlerinden indirdik ve Lilik'in arabasına kadar taşıdık. Acı çeken bir boğa gibi bağırıyordu.

"Sık dişini, geçecek. Az kaldı, cesaret dostum." diye diye götürdük onu.

Tepeden aşağı ağır ağır yolumuzu bulmaya çalışırken Moricand'ın gözleri faltaşı gibi açılıyordu. Sonunda en son dönemece, oldukça dik bir yol ağzına geldik. Tepemizde, yolun iki tarafında taş yığınları vardı. Ancak geriye dönüp baktığımda Lilik'in ne iş becerdiğini anlayabildim. İnsanoğlunun elleriyle böyle bir işi başarmış olması inanılır gibi değildi.

Güneş doğmuş, yağmur tamamıyla durmuştu. Yolumuza devam ediyorduk. Her bir kilometrede durup yolu temizlemek gerekiyordu. "Dikkat! Tehlikeli virajlar, kaya düşebilir, 75 kilometre." Yol işaretine varıncaya dek böyle devam ettik. Artık hepsi geride kalmıştı. Önümüz temizdi.

Moricand'ın savaş sırasında elinde iki bavulla nasıl

oradan oraya koştuğunu hatırladım birden. Kıyaslayınca hepsi gerçekdışı geliyordu. Hiç yaşanmamış gibi. Uydurulmuş bir karabasan gibi.

"Hayaların nasıl?" diye sordum.

Elledi. Biraz daha iyiydi sanki.

"İyi. Gördün mü hepsi sinirsel" dedi Lilik.

Zor tuttum kendimi gülmemek için. "Sinirsel ha!" Moricand'ın bunalımlı durumunu tanımlamak için ne kadar da zayıf kalmıştı bu sözcük!

Monterey'e vardığımızda ona bir kahve almak için durduk. Güneş evlerin damları üzerinde parlıyor, hayat normal akışına dönmüşe benziyordu. Birkaç mil sonra hastanede, Salinas Devlet Hastanesinde olacaktık.

Yine hayalarını yokladı. Şiş kaybolmuştu.

"Ne dedik sana!"

"Doğru!" diye bağırdı Moricand. *"Mais, c'est drôle."* • Sizde ne denir buna? Nasıl açıklanabilir?"

"Sinirsel" dedi Lilik.

"De l'angoisse" •• dedim.

Hastanenin önünde durduk. Sandığım kadar berbat bir yere benzemiyordu. Hatta dışarıdan çok sevimli bir yere benziyordu. Ama yine de hastanede yatmak zorunda olan ben olmadığım için memnundum.

İçeri girdik. Çok erkendi daha. Her zaman olduğu gibi bir sürü soru, açıklama, kâğıt doldurma işleminden sonra bekledik. Gebermek üzere olsan bile hep beklemeni isterler.

Bir süre bekledikten sonra doktorun ne zaman ortaya çıkacağını sorduk. Önce Moricand'ı yatıracaklarını,

• *Mais, c'est drôle* : Ama, komik.

•• *De l'angoisse* : İç sıkıntısı.

sonra doktorun geleceğini sanmıştım. Yanılmışım. Önce doktor, sonra yatak. O da boş yatak varsa tabii.

İkinci kez kahvaltı etmeye karar verdik. Hastaneye ait olduğunu sandığım camekânlı bir lokanta vardı. Yine pastırmalı yumurta yedik. Kahve içtik. Berbat sulu bir kahve, ama Moricand beğenmişti. Bir sigara yaktı ve güldü. Rahat yatağını, ona gösterilecek ihtimamı düşünüyordu herhalde. Melek gibi hemşirelerin arasında yatmanın zevkini düşlüyor olacaktı.

Sonunda bizi kliniğe aldılar. Dezenfektan kokan, soğuk, çıplak ve bir sürü alet dolu bir yerdi. Zayıf, korumasız vücudunu getirip onlara teslim ediyordun. Sen başka bir şeysin, vücudun başka. Tekrar geri alabilirsen ne mutlu sana!

Çıplak, titreyerek orada ayakta duruyor. Doktor bir ağaçkakan gibi vuruyor göğsüne. Ona kaşıntısı olduğunu anlatmıştık oysa. Önemli değildi. Tüberküloz, safrataşı, astım, bademcik, frengi, siroz, kepek... falan var mıydı, ona bakmalı önce. Doktor hiç de fena bir adama benzemiyor. Nazik, cana yakın.

Konuşmasını da seviyor gibi. Fransızca biliyor. Moricand gibi vakayla karşılaşmış olmak da hoşuna gitti sanki.

Moricand da hayatından çok memnun. Sonunda gerçekten birisi onunla ilgileniyor. İfadesinden anladığım kadarıyla doktorun onda ciddi bir rahatsızlık bulmasını ümit ediyor, kaşıntıdan daha daha fazlasını.

Üzerinde giysiler yokken acınacak bir durumda gözüküyor. Yıkılmış bir zavallı, garip bir yaratık. Cildinin buruşuk, karnının kat kat olması bir yana, sağlıksız bir görünümü var. Vücudu yara bere içinde, hastalıklı bir tütün yaprağı gibi. Derisi kemiğine yapışmış, hiç yağ yok, hiçbir canlılık pırıltısı ya da esnekliği yok. Mills Oteli'nin tuvaletlerinde rastlayabileceğiniz bir eşcinsel,

Bowery'den yeni çıkmış bir akıl hastası sanki. Teni hiç açık hava ya da güneş ile temas etmemiş, yarı tütsülenmiş âdeta.

Doktor muayenesi bittiğinde ve kansızlık, yorgunluk, bitkinlik, yüksek tansiyon, eklem romatizması, kalp yetersizliği dışında hiçbir önemli rahatsızlığı olmadığı ortaya çıktıktan sonra sıra kaşıntının nedenini araştırmaya gelmişti.

Doktora göre bir ya da birden fazla alerjik durumu var. Alerji onun en büyük özelliği. Yani onun gerçeği.

Kimse konuşmuyor. Moricand dahi suskun. Alerjinin ne olduğunu duymuş önceden ama hiç önemsememiş doğrusu. Ben de üzerinde durmamıştım. Lilik de bilmiyor. Günün modası alerji hastalığı oysa. Yarın başka bir şey olabilir. Yani alerji işte. Tedavi edilecek.

Doktor bir yandan tüplerini, şırıngalarını, iğne ve makaslarını düzenlerken bir yandan da Moricand'ı soru yağmuruna tutuyor.

"Uyuşturucu alışkanlığınız vardı, değil mi?"

Moricand başını sallıyor evet der gibi.

"Anlamıştım zaten," diyor doktor Moricand'ın kol, bacak ve kalçalarındaki iğne yerlerine işaret ederek.

"Ne kullanırdınız?"

"Ne bulursam," dedi Moricand. "Ama geçmişte kaldı. Yıllarca önceydi."

"Esrar da kullandınız mı?"

Moricand oldukça şaşırmış gibiydi. "Nasıl anladınız?" diye sordu.

"Binlerce vaka tedavi ettim," dedi doktor. Moricand'ın arkasında bir şeyle uğraşıyordu. Çevresinde dolanırken gelişigüzel soruyordu.

"Nasıl bıraktın, anlat bana!"

"İradem sayesinde," diye yanıtladı Moricand.

"Ne dedin?" diye sordu doktor. "Bir kez daha tekrarla lütfen."

Moricand tekrarladı: "İradem sayesinde. Kolay olmadı. Az daha ölecektim."

"Eğer duyduklarım doğruysa bunu başaran ilk insan sensin." dedi doktor Moricand'ın elini sıkarak.

Moricand hak etmediği bir ödülü alan bir kahraman gibi kıpkırmızı oldu.

Bu arada doktor Moricand'ın sırtında bir üç taş oyununa başlamıştı. Sol omuzundan başlıyor, sağ omuzuna doğru gidiyor, oradan da aşağı doğru iniyordu. Oyun her bittiğinde birkaç dakika bekliyor sonra yine aynı hareketlerle devam ediyordu. Birinci oyun mavi mürekkepleydi, ikincisi pembe, sonra yeşil, bütün renkler tamamlanıncaya kadar. Kimse kazanmıyordu. Moricand'ın sırtı sadece normal bir adamınki kadar büyük olduğu ve yara bere ile dolu olduğu için o günlük bu kadar yeterdi. Otuz kırk kadar alerji testi daha kalmıştı geriye. Bir tanesi olumlu cevap vermeliydi. En azından doktor öyle düşünüyordu.

"Bana bir yatak gerekecek, değil mi?" diye sordu Moricand giyinirken.

"*Yatak* mı? Ne yatağı?" Doktor şaşırmıştı besbelli.

"Dinlenebileceğim bir yer... Kendime gelmeliyim."

Son derece gülünç bir şaka duymuş gibi gülüyordu doktor.

"Ağır vakalar için bile yatacak yer bulmakta zorlanıyoruz," dedi nihayet. "Sizin durumunuzda acil bir şey görmüyorum. İki gün sonra bir daha gelin birkaç test daha yapacağım." Yatıştırıcı ilaçların listesini içeren bir reçete yazıp uzattıktan sonra, "Yakında iyileşeceksiniz" dedi.

Doktora Big Sur'da yaşadığımızı, Salinas'a sık sık gelmenin çok zor olduğunu anlatmaya çalıştım.

"Onu kasabada bir yerde bıraksanıza bir süre için." diye bir öneride bulundu doktor. "Bir haftaya kadar ne rahatsızlığı olduğu ortaya çıkacaktır. Endişe edilecek bir durumu yok. Çok kötü şeyler geçmiş başından, hepsi bu. Aşırı duyarlı, sinirli ve asabi."

Dışarı çıkıp bir bar aradık. Şiddetle bir içkiye gerek duyuyorduk hepimiz...

Lilik kolunu kaldırıp Moricand'ın sırtını okşayarak, "Nasıl hissediyorsun kendini?" diye sordu.

"Sırtım kızgın bir ızgara gibi yanıyor," dedi Moricand.

Döküntü bir bar bulup içeri daldık. Birkaç kadehten sonra esrar alışkanlığını tartıştık. İyice düşünüldüğünde aslında çok derin bir konu.

Monterey'de rahat, oldukça konforlu, hatta bir de banyosu olan bir otel odası bulduk Moricand için. Bizim evde yaşadığı hücre ile kıyaslandığında lüks bir oda bile sayılabilirdi. Yatağı inceledik, acaba gereği kadar yumuşak ve yaylı mıydı, sonra masaya oturduk acaba rahat yazı yazılabiliyor mu diye denedik, ışıkları kontrol edip pencerelerin rahat açılıp açılmadığını da gözden geçirdikten ve odada sabun, havlu gibi gerekli eşyaları tetkik ettikten sonra rahatladık. Arada Moricand valizini boşaltmış, eşyalarını büyük bir özenle çekmecelere yerleştirmişti bile. Yazı malzemelerini, kâğıt ve kalemlerini çantasından çıkardığında başucundaki masanın yazı yazmak için çok ufak olduğunun farkına vardım. Derhal resepsiyonu arayıp daha büyük bir masa getirmelerini söyledik. Anında uygun bir masa buldular ve odaya yerleştirdiler.

Moricand son derece mutluydu. Sanki cennetteymiş gibi inceliyordu çevresini. Özellikle banyoya bayılmıştı. Artık istediği kadar banyo yapabilecek, üstelik Fransa'da olduğu gibi ekstra para bile ödemeyecekti. (Amerika'nın sevdiği yönü buydu işte. Yine başladı mükemmel Amerika hikâyeleri.)

Tek sorun ona biraz para bırakabilmek ve hastaneye gidip gelebilmesi için bir araba ayarlamaktı. Ona allahaısmarladık derken son görüşmemiz olduğunu bilmiyordum.

Birkaç dakika içerisinde on yıl gençleşmişti âdeta. Vedalaşırken onu birkaç gün sonra ziyaret edeceğime söz vermiştim ve o da az sonra bir *porto* içmek üzere dışarı çıkacağını söyledi.

Lilik ile birlikte caddeden aşağı doğru yürürken ressam Ellwood Graham'a rastladık. Birkaç laftan sonra onun da haftada birkaç kez hastaneye gittiğini öğrendik. Moricand'ın durumunu anlatınca memnuniyetle adamcağızı getirip götürebileceğini söyledi.

Müjdeyi vermek için Moricand'ın odasına koştuk gerisin geriye ama kendisi yoktu. Herhalde *porto*'sunu içmeye çıkmıştı. Özel bir araba ve bir de şoför bulduğumuzu belirten bir not yazıp ayrıldık.

Evime vardığımda anlatılamayacak kadar derin bir rahatlama duygusu sarmıştı beni. Tam zamanında kurtulmuştuk bu adamdan. Üstelik karım ikinci çocuğumuza hamileydi ve doğrusunu söylemek gerekiyorsa Moricand'ın yükünü benden çok daha iyi taşımıştı.

Birkaç gün geçmiş olmasına rağmen Monterey'e gidip Moricand'ı görmek içimden gelmiyordu. Ona kısa bir mektup yazıp bir bahane uydurdum. Derhal cevap yazıp bana çok iyi olduğunu, henüz rahatsızlığının tam olarak teşhis edilemediğini ama oteldeki lüks hayatın-

dan büyük keyif aldığını bildirdi. Not olarak da otel parasının birkaç gün içerisinde ödenmesi gerektiğini ve yeni çamaşırlara ihtiyacı olduğunu hatırlatıyordu.

İki hafta kadar mektuplaştık karşılıklı olarak. Kasabaya indiğimde bile onu arayıp sormadım nedense. Nihayet bir gün San Francisco'ya gitmeye karar verdiğini belirten bir mektup aldım. Belki orada bir şeyler yapabilecekti, yoksa Paris'e geri dönmenin yollarını arayacaktı. Onu görmek istemediğimi artık anlamış olduğunu da sözlerine eklemekten geri kalmıyordu.

Bu mesajı alır almaz evimizde kalan birkaç parça eşyasını bir bavula koyup kasabaya inen biriyle kendisine gönderdim. Birkaç hafta yetecek kadar para da bulmuştum onun için. Onun bu şekilde aramıza böyle bir mesafe koyması beni daha da rahatlatmıştı. Nihayet kendi başına bir şeyler yapmaya kararlıydı ve o gücü bulabilmişti.

Leon'un tavsiyesi üzerine onun kalmış olduğu odayı dezenfekte ettirdim.

Bu arada ona yazdığım mektuplarda San Francisco ile ilgili bütün ayrıntıları, gidebileceği mütevazı Fransız lokanta ve barlarını nerede bulabileceğini söyledim. Hatta derdini anlatamazsa, bu adresleri bir kâğıda yazıp bir şoföre, polise ya da herhangi birine sorabileceğini söyleyecek kadar da ayrıntıya girdim. Kütüphaneyi, avangart sinemaları, müzeleri ve sanat galerilerinin nerede olduğunu da notlarıma ekledim.

Az bir zaman sonra kendisine uygun bir otel bulduğunu, fiyatın benim önerdiğimden biraz daha yüksek olduğunu öğrendim; gayet ucuza yemek yediği ve arada bir Fransızca konuşan insanlara rastladığı bir bar bile bulmuştu. Parası çok çabuk bitiyor, tahmininden çok para harcanıyordu bu şehirde. Yolları ve lisanı bilmediği için her yere taksiyle gitmek zorunda kalıyor, bir tür-

lü otobüse binmeye alışamıyordu. İngilizcesi yeterli değildi.

Sabırla okuyordum yazdıklarını. Nasılsa günün birinde daha ucuz yaşamaya alışacak diye düşünüyordum. Taksiye binmesini hazmedemiyordum bir türlü. Paris San Francisco'dan çok daha büyük bir şehirdi ama ben kıt Fransızcamla bile metro veya otobüse binmeyi becermiş ve cebimde ondan çok daha az parayla yolumu kolaylıkla bulmuştum. Tabii benim güvenecek kimsem yoktu onun gibi, *Ça fait une différence!* *

İsviçre konsolosluğuna başvurmuş ama turist vizesi ile iş bulmanın kesinlikle mümkün olmadığını öğrenmişti sadece. Amerikan vatandaşlığına geçmek için başvurabilirdi aslında ama hiç niyeti yoktu.

Ne yapacağını gerçekten merak ediyordum. İsviçre konsolosundan onu Paris'e göndermelerini mi isteyecekti?

Belki de sormuştu. Onu geri göndermelerini istemiş fakat konsolosluktan bunun benim vazifem olduğunu söylemişlerdi. Yazdıklarından anladığım kadarıyla kendini hayatın akışına bırakmış gidiyordu. Ona yiyecek, içecek ve sigara parası gönderebildiğim sürece de paniğe kapılmasına gerek yoktu. Biraz "taşra" bulmasına rağmen, San Francisco güzel bir şehirdi. Big Sur'dan çok daha iyiydi. En azından ayağı kaldırıma basıyordu.

Bir ay kadar sonra onun masraflarını karşılamanın büyük bir yük olduğunu anlamaya başladım. Bu tarz yaşamanın, anladığım kadarıyla onun açısından hiçbir sakıncası yoktu. Sonsuza kadar böyle devam edebilirdi. Sonunda eğer Avrupa'ya geri dönmeyi gerçekten isti-

* *Ça fait une différence!*: Bütün fark işte burada!

yorsa kendisine dönüş masrafları için yardımcı olabileceğimi belirttim. Önerimi sevinerek kabul edeceği yerde bana sitem dolu bir yanıt gönderdi. Eğer onun bu kadar külfet olduğunu düşünüyor idiysem, gayet tabii, gidebilirdi. Sanki bu konuyu düşünmekle bana büyük bir iyilik yapacak gibi havalardaydı.

Bu türdeki yazışmalarımızdan hemen sonra bir gün dostum Raoul Bertrand bizi ziyarete geldi. Moricand'la bizim evde defalarca karşılaşmıştı ve benim durumumu gayet iyi tahmin edebiliyordu. Son günlerdeki yazışmalarımızdan söz edince San Francisco'dan Fransa'ya gidecek bir yük şilebinde ona bedava bir yer bulabileceğini söyledi.

Haberi derhal Moricand'a yetiştirdim. Panama kanalından geçecek, Meksika ve Orta Amerika limanlarını görecek, mükemmel bir deniz yolculuğu yapacaktı. O kadar ballandırarak anlattım ki neredeyse kendisiyle yer değiştiresim gelmişti.

Yanıtının ne olduğunu tam olarak hatırlayamıyorum ama pek hevesli olmadığını ima ederek zoraki kabulleniyordu. Bu arada Bertrand derhal faaliyete geçmiş ve bir hafta içerisinde Moricand'a Fransa'ya hareket eden bir şilepte bedava yolculuk etmeyi garantilemişti. Şilep otuz altı saat sonra limandan ayrılıyordu. Anında Moricand'a bir telgraf çekip durumu bildirdim. Yanlış anlama olmasın diye elli kelimelik İngilizce bir telgraf gönderdiğimi hatırlıyorum.

Geminin hareket tarihinden bir hafta sonra kendisinden beni hayrete düşüren öfke dolu bir mektup aldım. Ekselansları böyle aceleye gelemezdi. İki gün içerisinde bu kadar uzun bir yol için hazırlanması mümkün değildi. Nasıl olur da anlamadığı bir dilde bu kadar önemli bir mesajı gönderebilmiştim? Üstelik bu kadar uzun bir

yolculuğa dayanıp dayanamıyacağı da ayrı bir endişe kaynağıydı. Denize alışık değildi, çok sıkılabilirdi falan, filan. Acaba ona biraz para gönderebilir miydim?

Öfkeden deliye dönmüş, kendisine de bunu açıkça belirtmiştim. Raoul Bertrand'a bir özür mektubu da yazdım ardından. Düşünün bir Fkere, Raoul Bertrand İsviçre konsolosu da değildi ve bir Fransız konsolosu olarak bu kadar uğraşmış ve miskin Moricand bırak teşekkür etmeyi, onun teklifini geri çevirmişti.

Ne biçim bir adamla işimiz olduğunu Bertrand çoktan anlamıştı oysa. Kesinlikle bozulup öfkelenmemişti. Durumu benden daha iyi kavramış olmalıydı. "Bir daha deneyeceğiz. Bir an önce bu heriften kurtulmalısın," diyordu. "Belki de ona bir uçak bileti bulabiliriz. Bunu pek reddedemez,"diye ekliyordu.

Ve on gün sonra yeni bir müjde ile çıkageldi. Bedava bir uçak bileti ayarlamıştı. Bu sefer Moricand'a yeterince zaman tanıyabilecektik.

Bir kez daha söylene söylene kabul etti. Köşeye sıkıştırılmış bir fare gibi. Ayrılma günü gelip çattığında ortalıkta yoktu. Fikrini yine değiştirmişti. Ne tür bir özür bulduğunu şimdi artık hatırlamıyorum bile.

Arkadaşlarımın çoğu "Moricand Olayı" diye adlandırdıkları bu felaketi öğrenmişler ve bana acımaya başlamışlardı. Nereye gitsem insanlar "Arkadaşın ne âlemde? Kurtulamadın mı hâlâ? İntihar mı ettin yoksa?" gibi sorular yöneltiyorlardı. Bazıları benim bir budala olduğumu söylemek cesaretini bile bulmuştu.

Bir gün Varda beni görmeye geldi. Sausalito'ta ev haline getirdiği bir geminin içinde yaşıyordu. Gemi onun hem evi, hem çalışma yeri hem de bir dans stüdyosu idi. Moricand ile ilgili pek çok ilginç öykü duymuş, aslını araştırmak üzere bana danışıyordu. Moricand olayı onu

çok eğlendirmişti besbelli, adamı tanımak için sabırsızlanıyordu. Nasıl bulabilirdi onu acaba? Moricand'dan saf insanları ağına düşüren bir parazit, bir örümcek gibi söz ediyordu. Ben onun avı olmuştum.

Umutsuz bir kurban olarak görüyordu beni hiç kuşku yok. Tipik bir Varda tarzı öneri getirmişti. San Francisco'da Macar ya da Rumen asıllı bir kontes tanıyordu. Kadın yaşlı, tuhaf, zengin fakat çekici biriydi ve Moricand gibi ender rastlanır garip türden insanları çevresinde toplamaktan büyük haz duyuyordu. Astroloji, okültizm gibi konular onun özel ilgi alanıydı da. Koskoca bir evi, sokağa atacak kadar bol parası da vardı üstelik. Birkaç yıllığına misafir ağırlamak koymazdı hiç. Eğer Moricand anlatılanlar kadar ilginç ve konuşkan biriyse onun salonuna pek yakışabilirdi doğrusu. Dünyanın dört bir yanından insanlar, ünlüler bu kadının salonunda toplanırdı. Tam Moricand'ın aradığı cennetti işte.

"Dinle bak ne yapalım," dedi sonunda. "Sausalito'ya döner dönmez kadına gidip özel bir gece düzenlemesini isteyeceğim ve Moricand'ı da davet ettireceğim. Moricand'ın ağzını açıp konuşması yeterli."

"Ya kadın başka şeyler de isterse? Yaşlı bir kontes, hâlâ çekici olduğuna göre Moricand'a asılabilir. Adam bunu karşılayabilecek güçte değil artık."

"Tasalanma," diye sözümü kesti Varda. "Kadının çevresinde San Francisco'nun en yakışıklı delikanlıları bile fır dönüyor. Elini sallasa ellisi. Üstelik iki tane de süs köpeği var ki, görme, kadının kucağından inmezler. Moricand'a sadece salonunda ihtiyacı olacak."

Varda'nın önerisi büyük bir şaka gibi gelmişti bana. Üzerinde pek durmamıştım o zaman. Neden sonra Moricand'dan sitem dolu bir mektup aldım. Onu kovmak için bu aceleye neden gerek duyuyordum? Böylesi bir

muameleyi hak etmek için ne yapmıştı acaba? Eğer benim evimde hastalanmışsa suç onda mıydı yani? Kendisini koruyacağıma, tüm sorumluluğunu üstleneceğime dair evrakları imzalayan ben değil miydim? Bu evrakları gerekli yetkililere gösterebileceğini ima etmekten de kaçınmıyordu. Hatta daha da ileri gidip kitaplarımın Fransa'da uyandırdığı tepkiden dahi söz edebilirdi (Sanki kimse bilmiyordu da!). Dahası benim bir anarşist, bir serseri, bir hain olduğumu öne sürmekten de geri kalmayacaktı.

Küplere binmiştim. "Serseri, alçak!" diyordum kendi kendime. "Şimdi de beni tehdit etmeye hazırlanıyor."

Bu arada Bertrand ona ikinci bir bedava uçak bileti elde etmeye çabalıyordu. Lilik de iş için gideceği Berkeley'de bu adama bir çare bulmaya çalaşacağına söz vermişti. En azından bu lanet olası herifi bulup iki çift laf edecekti.

Sonunda Varda'dan bir mektup aldım. Kontes'in evinde bir gece düzenlenmişti. Bulunmaz hint kumaşı Moricand'dan Kontes'e bahsetmiş ve Kontes de onunla tanışmak konusunda ilgili görünmüştü ve... kısacası Moricand teşrif etmiş, Kontes'e şöyle bir bakıp onu tepeden tırnağa süzdükten sonra bir köşeye çekilmiş ve bütün gece köşe bucak kadından kaçmıştı. Zengin göçmenlerin salonlarını önüne gelene açıp kendilerine yeni kurbanlar aradıklarını ima eden iğneleyici birkaç söz dışında ağzını bıçak açmamıştı nedense. Bütün gece bir kenarda put gibi oturmuştu.

"Serseri herif!" dedim kendi kendime. "Arkadaşının yükünü hafifletmek için en ufak bir gayret bile göstermiyor. Kontes'e bile sırt çevirdi."

Tam bu olaydan bir iki gün sonra Bertrand elinde bir

uçak bileti ile çıkageldi. Bir kez daha beyefendiye gümüş renkli bir kuşla gökleri yararak Fransa'ya gidebileceği haberi iletildi. Acaba bu kez uçağı denemek lütfunda bulunabilir miydi?

Bu kez cevap kesin ve açıktı. Kaçamak yanı da yoktu artık.

İşte mektubun bazı kısımları... Evet Fransa'ya gidebilirdi ama birkaç şartı vardı. Paris'te bir banka hesabına onun adına bin dolar yatırılmalıydı. Sebebi gayet basitti. Avrupa'dan bir dilenci gibi ayrılmıştı ve artık bir dilenci gibi dönmemeye kararlıydı. Onu Amerika'ya getiren bendim. Ona bakacağıma dair sözüm vardı... O Paris'e dönmek istemiyordu, istek benden geliyordu. Ondan kurtulmak, verdiğim sözü tutmamak için bahaneler aradığıma hiç şüphe yoktu artık. Onun için harcadığım paraya gelince, birkaç kuruştu topu topu. Bana paha biçilemeyecek kadar kıymetli antika bir saat bırakmamış mıydı? Tek eşyasını, bütün servetini bana teslim etmemiş miydi?

Tamamdı artık. Öfkeden gözüm dönmüştü. Derhal kalem kâğıda sarılıp eğer bu kez de uçağa binmeyi reddederse onunla bütün ilişkimi keseceğimi, ülkeyi terk etmezse bir daha onun suratını bile görmeyeceğimi açıkça ifade eden bir mektup döşendim. Onun ne olacağı umurumda bile değildi. İsterse en yüksek köprülerden birinden kendini atıp intihar bile edebilirdi. Birkaç güne kadar Lilik oralara gelecek ve kıymetli saatini getirecekti. İstediğini yapabilir, saati satıp ya da rehin verip hayatının geri kalan kısmını geçirebilirdi. İsterse fırlatıp atabilirdi de. Hiç ama hiç umurumda bile değildi gerisi.

Art arda öfke dolu mektuplar yağıyordu Moricand'dan. Panik içindeydi. Yardımı kesecek miydim yani? Onu unutacak mıydım? Yabancı bir ülkede, tek başı-

na, sap gibi mi kalacaktı? Hasta bir adam, işsiz güçsüz, beş parasız, yaşlı... İş aramaya bile hakkı yoktu. Amerikan vatandaşı değildi ki. Nasıl yapabilirdim bunu? Hayır, onun tanıdığı Miller böyle bir şeyi asla yapamazdı. Geniş yürekli, yardımsever Miller onun gibi yardıma muhtaç zavallı sefil birini yüzüstü mü bırakacaktı? Hani ya bu zavallıya ömür boyu bakacağına dair söz vermiş, ona acımıştı!

"Evet," diye yanıtladım kendisini. "Evet, işte o tanıdığın Miller. O geniş yürekli Miller. Bıktı usandı senden! Tiksindi! Seni artık görmek bile istemiyor!" Olmadık sözler etmiştim. Böcek, sürüngen, parazit, solucan bile demiştim kendisine. Hatta adi bir şantajcı.

Bu sefer karıma dadandı. Uzun ve acıklı mektuplarında onu anlamasını istiyor, yalvarıyordu. Kadın yüreği ile onu anlayacak tek insan karımdı. Miller duygusuz biri olmuştu, taş yürekli acımasız bir Miller'di onun kocası. Bir gün pişman olacaktı zavallıcık ama şimdi...

Karıma onun yazdıklarına kulak asmamasını önerdim. Acıyordu Moricand'a. Sonunda aklını toparlayacağına, aptalca isteğini unutacağına ve uçağa binip Avrupa'ya döneceğine inanıyordu.

Ramakrişna'nın birbirine bağımlı ruhlar ile ilgili sözlerini hatırladım. "Böylesi dünyanın ağına takılmış ve birbirine bağımlı ruhlara *Baddha* denir. Onları kimse uyandıramaz. Onlar sefaletin, sıkıntı ve acının tokadını yeseler bile kesinlikle kendilerine gelemezler. En tanımlanamaz acı bile uyandıramaz onları."

Sonraki günlerde binlerce şey düşündüm ve tasarladım. Gençlik günlerim geldi gözlerimin önüne. Önce Amerika'da sonra başka ülkelerde yaşadığım dilencilik günlerimi anımsadım. En yakın, en candan diyebileceğim dostlarımdan duyduğum soğuk ve ilgisiz yanıtları

düşündüm. Gemisi batmış bir denizci gibi yarı aç dolaştığım günlerde önüme atılan tabakları, dinlediğim vaazları. Aç bilaç lokantaların önünde durup yemek yiyenleri seyrettiğim günleri. Laf olsun diye karnı tok olduğu halde yiyenlerin yüzlerine bakıp beni anlamalarını beklerdim. Boşuna beni davet etmelerini, yemeklerini paylaşmamı isteyeceklerini düşünürdüm. Belki arta kalan yiyecekleri verirler diye beklerdim. Önüme atılan madeni paraların şıngırtısını duyuyordum. İnsanlar para fırlatıyorlardı ve ben de derhal toplayıp ardından bir güzel küfür sallıyordum. Binlerce aşağılama, sayısız red cevapları, pek çok da hakaret duyduğum halde önemli olan bir dilim ekmekti; bir dilim ekmeğin yerini hiçbir şey tutamazdı. Eğer bana bir dilim ekmek uzatana açıkça teşekkür etmemişsem bile şansıma şükran duygularımı ifade ederdim. Sırasında benim gibi birinin böylesi uygar bir ülkede bir dilim ekmekten daha fazlasına layık olduğunu düşünmüşsem bile, daima şükretmeyi bilirdim. Yaşama daha geniş bir açıdan bakmayı ve zamanında "Teşekkür ederim beyefendi!" demeyi öğrenmiştim. Yalnızca teşekkür etmeyi değil, iki ayağımın üzerinde durup yarı aç bir hayvan gibi yiyecek için yalvarmayı da öğrenmiştim. Olaylar beni umutsuzluğa götürmemiş aksine olaylar bir süre sonra komik gelmeye bile başlamıştı. Her birimizin arada bir ihtiyacını duyduğu, her birimizin yaşamasının gerekli olduğunu düşündüğüm anılardı çoğu. Özellikle ağzında gümüş kaşıkla doğup, el bebek gül bebek büyüyenlerin bu tür deneyimlerden geçmelerinin şart olduğunu düşünürdüm.

Ama bu serseri Moricand bambaşkaydı! Olayları böylesine saptırmak! Ona bakacağıma dair verdiğim söz üzerine bir otel odasında yerleşip bütün içki, eğlence, taksi masraflarını ve bakımını karşılayabileceğimi düşü-

nüp, bunu zorunlu kılmak. Olacak iş değildi. Mecburdum onun bakımını, eğlencesini üstlenmeye. İşime gelmiyorsa, Avrupa'daki bankaya onun adına bin dolar yatırmalıydım. Neden? Çünkü artık kendisi bir dilenci olmamaya kararlıydı. Sanki insan bu tür şeylere karar vermek yetkisine sahipmiş gibi.

Broadway ile Kırk İkinci Cadde'nin birleştiği yerdeyim yine. Soğuk ve yağışlı bir gece. Yardımsever bir yüz bulabilmek umuduyla insanları süzüyor, geri çevirmek, suratıma tükürmek, küfür etmek yerine bana bir yardımda bulunacak birini arıyorum. İşte biri geliyor! "Bayım, lütfen bana bir fincan kahvelik birkaç kuruş ayırabilir misiniz?" Cebinden çıkarıp suratıma bile bakmadan uzatıyor. Parlak, pırıl pırıl bir on sent. Böyle birinin peşinden koşup, "Bayım, bununla bana ne yapabileceğimi söyler misiniz lütfen? Dünden beri mideme bir lokma girmedi. Evde karım ve çocuğum aç bekliyor. Hasta da. Acaba bana bir yahut iki dolar daha veremez misiniz" demek var ama olmuyor işte. Kitaplarda böylesi yazmıyor.

İnsan bir Kanada onluğuna bile saygılı ve müteşekkir olmalı. Bir dilim kuru ekmek için bile şükran duymalı. Sıra sana gelince dilenen bir insana cebini boşaltıp, "Al işte, hepsi senin! Ne istersen yap!" diyebilmelisin, içtenlikle. Böyle deyip eve aç, beş parasız dönmelisin.

Ben bunu yaptım mı? Tabii ki. Çok da keyifliydi. Fazla keyifli. Karşında sana benzer birini köpek gibi, dilenerek gördüğünde ceplerini boşaltmak çok kolaydır. Karşındaki ağlayıp sızlandı mı rahatlıkla ceplerini boşaltabilirsin. İstediğinde yemek bulabileceğini biliyorsan meteliksiz kalmak, o an için, çok kolaydır. Yarın başka bir gün olabilir. Yapacak bir şey yok. Sen, eli açık prens, bölüşmede iyi pay almışsın zaten. Gönüllü olarak

bir şeyler verdiğimiz zaman utancımızdan başımızı önümüze eğdiğimize hiç şaşmamalı.

Bazen neden zenginlerin kendilerine bu zevki çok gördüklerine hep hayret etmişimdir. Böylesi kolay ve ucuz bir böbürlenme zevki nasıl geri tepilir? Düşünün bir kere, Kaliforniya'nın taçsız kralı Henry Miller bankadan cepleri bozuk paralar dolu çıkıyor ve onları sağa sola sanki kral gibi dağıtıyor. Zavallı fukaralar yolun iki yanına sıra sıra dizilmiş, her biri eğilip eğilip, "Teşekkür ederim beyefendi" diyor. Güne başlamadan insanın kendi kendine verebileceği daha büyük bir enerji kaynağı olabilir mi?

O kibirli yaratık Moricand da anlattığına göre varlıklı olduğu günlerde sağa sola oldukça yardım etmiş, varını yoğunu paylaşmıştı. Duyduklarıma bakılırsa vermekten kaçınmayan bir tipti. Nesi var nesi yoksa paylaşırdı. Fakat asla sokaklara düşüp dilenmemişti. Dilense dilense renkli kırtasiye kâğıdı için düzgün gramer kurallı süslü cümleler kullanarak dilenirdi. Hiçbir zaman yamalı, sökük ya da kirli bir pantolonla dilenmemişti. Odası buz gibi soğuk, karnı aç, ağzında çöp kutusunda bulduğu bir izmarit olsa bile katiyyen.... ne demek istediğim anlaşılıyor herhalde.

Her neyse, ikinci uçağa da binmedi. Beni lanetlediğini yazdığı mektubunu okurken gerçekten onun bu sözleri kastettiğine de hiç kuşkum yoktu. Olayın tekrarlanmaması için şeytan hazretlerine bundan sonraki mektuplarının kesinlikle açılmayacaklarını belirten acele bir yanıt yazdım. Ağırlık üzerimden kalkmış, onu kaderine terk etmiştim. Bir daha ne el yazımı, ne de paramın rengini görebilecekti.

Mektupların ardı arkası kesilmedi tabii, araları giderek açılsa da. Kesinlikle açılmadılar, okunmadılar ve ha-

len U.C.L.A. kütüphanesinde mühürlü olarak duruyorlar.

Yabancı lejyonda görevli iken yakın dostluk kurmuş olduğu Cendrars ile nasıl bozuştuklarını anlattığını anımsıyorum. Eski güzel günlerini, Cendrars, Cocteau, Radiguet, Kisling, Modigliani, Max Jacob ve onun gibi mükemmel dostlarını yâd ediyor, onların birer birer nasıl ortadan kaybolduklarını, nasıl onu terk ettiklerini gözden geçiriyordu. Max dışında herkes onu bırakıp gitmişti. Max farklıydı. Max sonuna dek onun yanında kalmıştı, ona sadık olmuştu. Ya Cendrars? O kadar sevdiği, takdir ettiği Cendrars neden kaybolmuştu ortadan? İşte Cendrars'ın öyküsü:

"Bir gün, – bilirsin nasıl biri olduğunu! – bana çok kızdı. O kadar kızdı ki dostluğumuz sona erdi. Bir daha onu asla bulamadım. Çok uğraştım, her yere başvurdum ama bütün kapılar kapalıydı."

1938 yılında Cendrars'a Moricand'la dostluk kurmuş olduğumu söylemek gafletinde bulunduğumda nasıl tepki verdiğini söylemedim tabii.

"Moricand, ha?" diye haykırmıştı. "O bir dost değil, yaşayan bir cesettir." Sonra kapı suratıma pat diye kapanmıştı.

Evet, sarkaçlı saate gelince. Saati Lilik'e vermiştim. Moricand'a götürsün diye. Lilik kafasına koymuştu bir kere. İade etmeden önce saatin değerini öğrenecekti. Allahın belası saati bir zamanlar Moricand'ın bana önermiş olduğu büyük saat tamircisine götürdü. San Francisco'daki antika saat tamircisi bu tür saatleri çok iyi bildiğini ve karşılığında elli dolar alabilirse şanslı sayılabileceğini söylemiş.

Lilik bunu anlattığı zaman kulaklarıma inanamadım.

"Kepazelik bu," dedim.

"Ben de öyle olduğunu düşünerek bu işten anlayan antikacılara gittim. Aynı hikâye. Hepsi sarkaçlı saate bayıldılar, mekanizması bir harikaymış ama satın almaya gelince kimse istemiyor," diyerek açıklamada bulundu Lilik. "Herif bu saati o kadar methetmişti, o kadar üzerinde durmuştu ki gerçeği bilmek istersin diye düşündüm."

Daha sonra Lilik bana Moricand ile yaptığı telefon görüşmesini aktarmıştı. (Moricand kimseyi kabul edemeyecek kadar güçsüzdü herhalde). Telefon görüşmesi yarım saat kadar sürmüş ve tabii bir tek Moricand konuşmuş.

"Yazık ki orada değildin," dedi Lilik. "Tam formundaydı o gün. Bir insanın bu kadar öfkeli, bu kadar zehir dolu olup da bu kadar mükemmel konuşabileceğini doğrusu hiç tahmin etmezdim. Neler söylemiyordu ki senin hakkında... Tanrım; söyledikleri seni çıldırtabilirdi! Ne küfürler! Biliyor musun, önce kızıyordum, sonra eğlenmeye başladım. Onun ne kadar ileri gidebileceğini görmek için arada sırada birkaç laf da ben sıkıştırıyordum ona yardım olsun diye. Ama dikkatli ol! Başını belaya sokmak için elinden geleni yapacaktır. Bana kalırsa adam iyice çıldırmış. Zırdeli. Tamamen. En sonunda telefonu kapatmadan önce seninle ilgili olarak Fransız gazetelerinde epey yazı okuyacağımdan söz etti. Tehdit dolu sözler savuruyordu. Sanırım bir resmi şikâyet yazısı hazırlayacağından ve bu yazıyı bütün hayranlarının okuyacağından da bahsetti. "Dönence"lerin ünlü yazarını, sevgili Henry Miller'i kepaze edecek, ona ağzının payını verecekti. Öyle diyordu. "Ne numaracı adam!" diyordu senin için.

"Peki, *Je l'aurai** demedi mi?"

"Tamam. Onu da dedi."

"Ben de öyle tahmin etmiştim. Edepsiz herif!"

Moricand'ın manevraları hakkında edindiğim ilk dolaylı bilgi San Francisco'daki İsviçre Konsolosluğu'ndan gelen bir mektuptu. Moricand'ın onlara yaptığı umutsuz ziyaretten, onun yakarışlarından ve acıklı durumundan söz eden gayet resmi bir mektuptu ve benim bu konudaki görüşlerimi merak ediyorlardı. Konsolosluğa uzun bir cevap yazdım. Onlara isterlerse Moricand'ın bana yolladığı mektupları verebileceğimi, artık kesinlikle Moricand ile hiçbir ilişkim olmadığını ve aynen kendisine tekrarlamış olduğum gibi hiçbir şekilde fikrimi değiştirmiyeceğimi açıkça anlattım. Konsolosluktan gelen yanıtta benim Moricand'ın resmi mali destekçisi olduğum hatırlatılıyor ve onun Amerika Birleşik Devletleri'ndeki mali desteğini sağlayacağıma dair imzalamış olduğum resmi kâğıttan söz ediliyordu. Acaba mektubumda sözünü ettiğim mektupları kendilerine gönderebilir miydim?

Mektupların fotokopi örneklerini gönderdim ve gelecek yanıtı merakla bekledim. İnsan kendi el yazısı ile yazmış olduğu mektupları inkâr edemezdi nasılsa.

Üçüncü mektupta konsolosluk ilgilileri Moricand'ın durumunun çok çapraşık ve düğümlü bir olay olduğunu itiraf ediyorlar ve zavallı adamın hiç kuşkusuz aklından zoru olduğunu söylüyorlardı. Eğer konsolosluğun bu tür işler için ayrılmış bir ödeneği olmuş olsaydı (hiçbir zaman yoktur ya) bu davayı halletmek için zavallı Moricand'ı İsviçre'ye geri gönderecek parayı bulabileceklerdi. Belki konsolos yardımcısı gelip bu konuyu bizzat benimle görüşseydi, acaba bir çıkış yolu bulamaz mıydık?

* *Je l'aurai* : Onu becereceğim.

Bu arada onlar Moricand'a ellerinden geldiğince bakacaklardı tabii.

Tabii konsolos yardımcısı geldi ve uzun uzun konuştuk. Allahtan karım evdeydi de benim söylediklerimi doğruluyordu. Az bir şeyler atıştırdıktan sonra adam evimizin ve çevrenin fotoğraflarını çekti. Oturduğumuz yere bayılmıştı. Bir arkadaş gibi arada sırada ziyaretimize gelmek istiyordu.

"Bu budala herif burayı beğenmedi, öyle mi?" dedi başını sağa sola sallayarak. "Neden? Cennet burası!"

"Kaybolmuş cennet!" diye karşılık verdim.

Adam gitmek üzereyken, "Peki bu adamı ne yapmayı düşünüyorsunuz," diye sorma cesaretini gösterdim.

Umursamıyormuş gibi omuzlarını silkti ve "İnsan bu tür bir yaratık için ne yapabilir ki," dedi.

Kendi ülkesinden biri için yapmış olduklarımdan ötürü içtenlikle teşekkür ettikten sonra başıma gelenlerden büyük üzüntü duyduğunu ifade etti ve "Çok sabırlı biri olmalısınız." dedi.

Bir daha ondan ses çıkmadı. Moricand'ın başına neler geldiğini öğrenmek için hiçbir girişimde bulunmadım. Onun ölüm haberini veren *Le Goéland* dergisinin 1954 yılı Temmuz -Ağustos-Eylül sayısı elime geçinceye dek onunla ilgili hiçbir şey duymadım. Derginin başyazarı Théophile Briant, Moricand'ın son günlerinde onun tek ve son arkadaşı olmuştu ve Big Sur'a geldikten hemen hemen üç ay sonra, ona Monterey'de allahaısmarladık dememizin ardından, yaşamının üzücü sonuna kadar başına gelen şeylerden bazılarını ondan öğrendim.

Ondan 1947 yılının Mart ayında ayrılmıştık. Göçmen bürosu yetkililerince Avrupa'ya sevk edildiği 1949 yılı sonbaharına kadar Amerika'da kalmayı nasıl becerdiği hâlâ bir sırdır. Bu dönemle ilgili olarak Briant da pek bir

şey söyleyemiyor. Karanlık bir dönem tabii. Eylül ayının sonlarında Brittany'de Briant'ın evinde buluyoruz onu. Yetkililerden sığınma talebinde bulunduktan sonra Briant'ın evi önerilmiş. Briant'ın evinde beraberlikleri tam altı hafta sürebilmiş. Daha sonra Briant mektubunda bana durumu şöyle anlatacaktır: "Onunla birlikte bir hayatın fazla uzun devam edemeyeceğini derhal anlamakta gecikmedim." Sadık dostu Briant Kasım ayının on yedisinde onu Paris'e kadar götürmüş ve Modial Oteli'ne yerleştirmiş. Bir süre bu otelde kalmayı beceren Moricand için işler kötüden betere gitmeye başlamış. Sonunda Paris'teki İsviçreli Yaşlılar Bakım Yurduna müracaat etmek gibi bir aşağılanmayı göze almak kaçınılmaz olmuş. Avenue de St. Mandé'deki bu yaşlılar evi Moricand'ın öz babası tarafından yaptırılmış zamanında. Bu binada avluya bakan küçük bir oda seçmiş kendisine, oradan annesi ve kardeşi Dr. Ivan Moricand'ın anısına kapının üzerine asılmış plaketleri görebiliyormuş.

"Benden başka hiçbir dostu kalmamıştı," diye yazıyordu Briant. "Elinde kalan son yazıları da oraya buraya, bazı basımevlerine verilmişti. Doğal olarak yaşlılar yurdunun yöneticileri ile Moricand arasında kaçınılmaz dramlar başgösterdi kısa zamanda. Gidip gelip onları yatıştırmaya, bu hücrenin onun son şansı olduğunu ifade etmeye çalışıyordum."

Moricand'ın sonu beklenmedik bir zamanda gelmişti. Briant'ın *Le Goéland* dergisinde Moricand için kaleme almış olduğu anma makalesine göre, öldüğü günün sabahı çok eski bir kadın dostu Moricand'ın ziyaretine gelmişti. Öğlene doğru kadın ayrılırken Moricand ona kendisini bir daha asla göremeyeceğini söylemiş. Adam o kadar neşeli ve sağlıklı duruyormuş ki kadıncağız bu lafın üzerinde bile durmamış. Aynı gün öğleden sonra sa-

at dört civarında bir kalp krizi geçirmiş. Yatağından kalkıp yardım istemek için mutfağa gitmiş ama durumu kötü olmasına rağmen kimse paniğe kapılma gereği duymamış. Çağırdıkları doktorun işi varmış ancak işi bitince gelebileceğini söylemiş. Alelacele zavallı Moricand'ı son nefesini verirken ambulansla hastaneye yetiştirmeye çalışmışlar. St. Antoine Hastanesi'ne vardığında zaten bayginmış ve bir daha da kendine gelememiş. Aynı gece saat on otuzda ölmüş. 31 Ağustos 1954.

"Son dakikalarında bir fare kadar yalnız, bir dilenci kadar çıplaktı" diye yazıyor Briant.

Moricand, şaşırtıcı bir adamdı. Henry Miller ve ailesinin yaşamına beklenmedik bir biçimde giriverdi ve...
Çapraşık, bunalımlarla dolu bir ilişki başladı.
Henry Miller, Fransa'dan Amerika'ya kadar uzanan bu çapraşık ilişkiyi, en az başkahramanın kişiliği kadar şaşırtıcı bir ustalıkla anlatıyor. Küçük fakat unutulmaz bir başyapıt.

CENNETTE BİR ŞEYTAN

HENRY MILLER

Türkçesi
RİNA ESKENAZİ

LIBRARY
REMZİ 7.50 YTL